

T.C
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

BARAK TÜRKÜLERİNİN DİLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İLKCAN BOZKURT

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hasan Karaca

GAZİANTEP

Kasım, 2023

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

Tezin Başlığı: Barak Türkülerinin Dili

Adı ve Soyadı: İLKCAN BOZKURT

Tez Savunma Tarihi: 13.11.2023

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. Mehmet SOĞUKÖMEROĞULLARI

SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

Prof. Dr. Mehmet EROL

Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımda okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Hasan KARACA

Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

(Unvanı, Adı ve SOYADI)

İmzası

Doç. Dr. Sertan ALİBEKİROĞLU (Jüri Bşk.)

Doç. Dr. Mehmer ALPTEKİN

Doç. Dr. Hasan KARACA

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada:

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dökümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir; aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

İmza:

Adı ve Soyadı: İlkcan BOZKURT

Öğrenci Numarası: 220530111008

Tezin Savunma Tarihi: 13.11.2023

ÖZET

BARAK TÜRKÜLERİNİN DİLİ

BOZKURT, İlkcan

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı ABD

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hasan KARACA

Kasım, 2023, 121 Sayfa

Barak türkülerinin dil yönünden incelenmesi bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Malazgirt Savaşı'nın öncesinde ve sonrasında yapılan göçler sonucunda Türkmenler, Anadolu ve Suriye coğrafyasına yerleşmişlerdir. İç Anadolu'dan Rakka ve Culab bölgesine iskân edilen Türkmenler şimdiki yaşadıkları Gaziantep civarına yerleşmişlerdir. Bugün özellikle Gaziantep'in Nizip, Oğuzeli ve Karkamış ilçelerinin Suriye sınırını takip eden çizgisinde yoğun olarak yaşamaktadırlar. Söz konusu bölge Barak Ovası olarak adlandırılmaktadır. Barakların yurt edinme mücadelesini anlatan türküler, köy odalarında yüzyıllarca söylenerek sözlü edebiyat sayesinde günümüze ulaşmıştır. Bu türkülerin konusu; bazen acıları anlatan bir ağıt, bazen kahramanlıkları anlatan bir destan, bazen de sevdaları anlatan bir çığıktır. Barak ozanlarının dile getirdiği türküler bu çalışmada hem içerik hem de dil yönünden incelenmiştir. Ayrıca çalışmanın konusunu teşkil eden bu türküler hikâyesi ile ele alınıp ağız özellikleri ve dil bilgisi bakımından incelenmiştir. Baraklar ve Barak türküleri birçok çalışma ile ele alınmıştır. Ancak bu türkülerin dil yönünden incelenmesi bir eksiklik olarak görüldüğü için bu çalışma hazırlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Dil, Dil Bilgisi, Barak Türkmenleri, Barak Türküleri.

ABSTRACT**THE LANGUAGE OF FOLK SONGS OF BARAK**

BOZKURT, İlkcan

Master's Thesis, Department Of Turkish Language and Literature

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Hasan KARACA

November, 2023, 121 Pages

This study consists of the linguistic examination of folk songs of Barak. As a consequence of the migrations before and after the Battle of Manzikert, Turkmens settled down in the geography of Anatolia and Syria. Turkmens, who were settled down in the Raqqa and Julab region from Central Anatolia, settled down around Gaziantep, where they live today. Today, they live especially in the Nizip, Oğuzeli and Karkamış districts of Gaziantep, which follow the line of the Syrian border. The region aforementioned is called Barak plain. Folk songs that tell the struggle of the Baraks who try to acquire a homeland have been sung in village rooms for centuries and have survived to the present day owing to oral literature. The theme of those folk songs are sometimes a requiem telling about miseries, sometimes a saga telling about valors and sometimes an outcry telling about longings. The folk songs which were sung by Barak bards were examined in this study in terms of both content and language. Besides that, these folk songs, which puts the subject of the study together, were dealt with their story and examined in terms of dialect features and grammar. Baraks and Barak folk songs have been handled through many studies for many times. However, this study was prepared due to the fact that the linguistic examination of those folk songs is seen as a deficiency.

Key words: Language, Grammar, Barak Turkmens, Folk Songs Of Barak

ÖN SÖZ

İnsanlar arasında anlaşma aracı olan dil, insanoğlunun yaşam sürecinde vazgeçilmez unsurlardandır. Dil; duygu, düşünce ve isteklerin bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan bir araçtır. Aynı zamanda tarihi ve kültürü gelecek kuşaklara aktaran bir köprü görevi görür. Gaziantep yöresinde Barak kültürünün yeri ve önemi ayrıdır. Barak yöresinin düğünleri, cenazeleri, oda gelenekleri, kısaca yaşama biçimi Barak Türkmenlerinin kültürlerine olan bağlılıklarının ifadesidir.

Gaziantep'in Barak yöresinde söylenen türküler çok çeşitlidir. Bu yörede söylenen türkülerin çoğu yaşanmış hikâyelere dayanmaktadır. Her türkünün hikâyesi Barak yöresinin sosyal ve tarihi gerçeklerini yansıtır. Benim Barak bölgesinde doğup büyümem ve Barak kültürüyle yetişmiş bir birey olmam, babam Ümit Canilhan'ın ise Barakın önemli ozanlarından olması bu tez konusunun belirlenmesinde önemli etkenlerdir. Barak türkülerinin dil bilgisi açısından incelenmesi ile ilgili günümüze kadar yapılan çalışmalar göz önüne alındığında konuyla alakalı eksiklik tespit edildiğinden bu çalışmanın yapılmasına karar verilmiştir.

Bu çalışmanın bütün aşamalarında beni yönlendiren değerli hocam Doç. Dr. Hasan KARACA'ya, otuz beş tane Barak türküsünü incelememde tecrübeleriyle bana yardımcı olan ve her zaman beni destekleyen babam Ümit CANILHAN'a, kıymetli annem Leyla KURT'a ve bu yolda her zaman yanımda olan eşim Mehmet BOZKURT'a teşekkür ederim.

KASIM 2023

İlkcan BOZKURT

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖN SÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR.....	x
ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ.....	xi

GİRİŞ

A. Çalışmayla İlgili Bazı Notlar.....	1
B. Çalışmanın Tanımı ve Önemi.....	1
C. Çalışmanın Amacı.....	2

I. BÖLÜM

ARAŞTIRMA ALANI İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1.1. Baraklar.....	3
1.1.1. Barak Adının Kaynağı.....	3
1.1.2. Barak Türkmenlerinin Anadolu'ya Yerleşmesi ve Yerleşim Alanları.....	4
1.1.3. Barak Oymakları.....	5
1.1.4. Barak Kültürü.....	7
1.2. Türkü Terimi.....	9
1.2.1. Yapı ve İçerik Bakımından Türkü Terimi.....	9
1.2.2. Barak Türküleri ve Gaziantep Yöresi İskân Havaları.....	10
1.2.3. Barak Türkülerinin Oluşumunu Hazırlayan Sebepler.....	12
1.2.4. Barakta Yaşayan Ozanlar.....	12

II. BÖLÜM

KAYNAK ÖZETLERİ

2.1. Baraklar, Barak Türküleri ve Dil Bilgisi İle İlgili Çalışmalar.....	14
2.1.1. Tezler.....	14
2.1.2. Kitaplar.....	15
2.1.3. Makale ve Bildiriler.....	17

III. BÖLÜM

MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Gereçler.....	18
3.2. Yöntemler.....	18

IV. BÖLÜM

BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. Ses Bilgisi.....	20
4.1.1. Ünlüler	21
4.1.1.1. Uzun Ünlüler.....	23
4.1.2. Ünsüzler	23
4.1.3. Ses Uyumları.....	26
4.1.3.1. Ünlü Uyumu	26
4.1.3.1.1. Kalınlık- İncelik Uyumu.....	26
4.1.3.1.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu.....	27
4.1.4. Ses Olayları.....	28
4.1.4.1. Ses Değişmesi.....	28
4.1.4.1.1. Kalın Ünlülerin İncelmesi.....	28
4.1.4.1.2. İnce Ünlülerin Kalınlaşması.....	29
4.1.4.1.3. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması	29
4.1.4.1.4. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi	29
4.1.4.1.5. Geniş Ünlülerin Daralması.....	30
4.1.4.1.6. Dar Ünlülerin Genişlemesi.....	30
4.1.4.2. Ünsüz Benzeşmesi (Ünsüz Sertleşmesi)	31
4.1.4.3. Ünsüz Yumuşaması (Tonlulaşma)	31
4.1.4.4. Ses Düşmesi	32
4.1.4.4.1. Ünlü Düşmesi.....	32
4.1.4.4.2. Ünsüz Düşmesi.....	32
4.1.4.5. Ses Türemesi.....	32
4.1.4.5.1. Ünlü Türemesi.....	32
4.1.4.5.2. Ünsüz Türemesi.....	33
4.1.4.6. Ünlü Daralması.....	33
4.1.4.7. Ulama.....	33
4.1.4.8. Kaynaşma (Kaynaştırma).....	33
4.1.4.9. Göçüşme.....	34
4.1.4.10. İkizleşme... ..	34
4.2. Biçim Bilgisi.....	34
4.2.1.Ekler.....	34
4.2.1.1. Yapım Ekleri.....	34
4.2.1.1.1. İsimden İsim Yapan Ekler.....	34
4.2.1.1.2. İsimden Fiil Yapan Ekler.....	35
4.2.1.1.3. Fiilden İsim Yapan Ekler.....	35
4.2.1.1.4. Fiilden Fiil Yapan Ekler.....	36
4.2.1.2. İşletme (Çekim) Ekleri.....	36

4.2.1.2.1. İsim Çekim Ekleri.....	37
4.2.1.2.1.1. Durum (Hâl) Ekleri.....	37
a. Yalın Durum.....	37
b. İlgi Durumu.....	37
c. Belirtme Durumu.....	38
ç. Yönelme Durumu.....	38
d. Bulunma Durumu.....	38
e . Ayrılma Durumu.....	38
f. Vasıta Durumu.....	39
g. Eşitlik Durumu.....	39
4.2.1.2.1.2. İyelik Ekleri.....	39
4.2.1.2.1.3. Çokluk Eki.....	40
4.2.1.2.2. Fiil Çekim Ekleri.....	41
4.2.1.2.2.1. Şekil ve Zaman Ekleri (Kip Ekleri).....	41
a. Bildirme (Haber) Kipleri.....	41
Şimdiki Zaman.....	41
Geniş Zaman.....	41
Görülen Geçmiş Zaman.....	42
Öğrenilen Geçmiş Zaman.....	43
Gelecek Zaman.....	43
b. Dilek (Tasarlama) Kipleri.....	43
Dilek-şart Kipi.....	43
İstek Kipi.....	44
Emir Kipi.....	44
Gereklilik Kipi.....	44
4.2.1.2.2.2. Şahıs (Kişi) Ekleri.....	44
4.2.1.2.2.3. Olumsuzluk Eki.....	44
4.2.1.2.2.4. Soru Eki.....	45
4.2.1.2.2.5. Ek-Fiil Ekleri.....	45
a. Basit Zamanlı Fiiller.....	45
b. Birleşik Zamanlı Fiiller.....	46
4.2.1.3. Yapı Bakımından Kelimeler.....	46
4.2.1.3.1. Basit Kelimeler.....	46
4.2.1.3.1.1. Ad Soylular.....	46
4.2.1.3.1.2. Fiil Soylular.....	46
4.2.1.3.2. Türemiş Kelimeler.....	47
4.2.1.3.3. Birleşik Kelimeler.....	47
4.2.1.3.3.1. Birleşik İsimler.....	48
4.2.1.3.3.2. Birleşik Fiiller.....	48
4.3. Söz Dizimi	48
4.3.1. Tamlama ve Kelime Grupları.....	48
4.3.1.1. İsim Tamlaması.....	49
4.3.1.2. Sıfat Tamlaması.....	49
4.3.1.3. Birleşik İsim Grubu.....	50
4.3.1.4. Tekrar Grubu (İkileme).....	51
4.3.1.5. Bağlama Grubu.....	51
4.3.1.6. Unvan Grubu.....	52
4.3.1.7. Ünlem Grubu.....	52
4.3.1.8. Sayı Grubu.....	52
4.3.1.9. Birleşik Fiil Grubu.....	53

4.3.1.10. İsim-Fiil Grubu.....	53
4.3.1.11. Sıfat-Fiil Grubu.....	53
4.3.1.12. Zarf-Fiil Grubu.....	53
4.3.2. Cümlelerin Öğeleri.....	54
4.3.2.1. Yüklem.....	54
4.3.2.2. Özne.....	57
4.3.2.3. Nesne.....	60
4.3.2.4. Zarf.....	63
4.3.2.5. Yer Tamlayıcısı.....	63
4.3.2.6. Cümle Dışı Unsurlar.....	65
4.3.3. Cümle Çeşitleri.....	66
4.3.3.1. Yüklemlerine Göre Cümleler.....	66
4.3.3.1.1. İsim Cümlesi.....	66
4.3.3.1.2. Fiil Cümlesi.....	67
4.3.3.2. Anlamlarına Göre Cümleler.....	67
4.3.3.2.1. Olumlu Cümle.....	67
4.3.3.2.2.1. Olumlu İsim Cümlesi.....	67
4.3.3.2.2.2. Olumlu Fiil Cümlesi.....	68
4.3.3.2.2. Olumsuz Cümle.....	69
4.3.3.2.2.1. Olumsuz Fiil Cümlesi.....	69
4.3.3.2.2.2. Olumsuz İsim Cümlesi.....	69
4.3.3.2.3. Soru Cümlesi.....	69
4.3.3.2.4. Emir Cümlesi.....	70
4.3.3.2.5. Ünlem Cümlesi.....	70
4.3.3.3. Yüklemin Yerine Göre Cümleler.....	71
4.3.3.3.1. Kurallı Cümle.....	71
4.3.3.3.2. Devrik Cümle.....	71
4.3.3.4. Yapılarına Göre Cümleler.....	72
4.3.3.4.1. Basit Cümle.....	72
4.3.3.4.2. Birleşik Cümle.....	73
4.3.3.4.2.1. Şartlı Birleşik Cümle.....	73
4.3.3.4.2.2. İç İç Birleşik Cümle.....	74
4.3.3.4.2.3. Ki'li Birleşik Cümle.....	74
4.3.3.4.2.4. Girişik Birleşik Cümle.....	74
4.3.3.4.3. Sıralı Cümle.....	75
4.3.3.4.3.1. Bağımlı Sıralı Cümle.....	76
4.3.3.4.3.2. Bağımsız Sıralı Cümle.....	76
4.3.3.4.4. Bağlı Cümle.....	77
4.3.3.4.5. Ara Sözlü Cümle.....	78
4.3.3.4.6. Eksiltili Cümle.....	78
4.4. Barak Türkülerinin Söz Varlığına Genel Bir Bakış.....	78
4.4.1. Adlar.....	78
4.4.1.1. Somut ve Soyut Adlar.....	79
4.4.1.1.1. Somut Adlar.....	79
4.4.1.1.2. Soyut Adlar.....	79
4.4.1.2. Özel Adlar ve Cins Adları.....	79
4.4.1.2.1. Özel Adlar.....	79
4.4.1.2.1.1. Kişi Adları.....	79
4.4.1.2.1.2. Coğrafi Adlar.....	80
4.4.1.2.1.3. Millet Adları.....	81

4.4.1.2.1.4. Renk Adları.....	81
4.4.1.2.1.5. Hayvan Adları.....	81
4.4.2. Eski Sözcüklerin Kullanımı.....	82
4.4.3. Yöresel Sözcüklerin Kullanımı.....	82
SONUÇ.....	83
KAYNAKÇA.....	86
EK.....	91
SÖZLÜK.....	118
ÖZ GEÇMİŞ.....	121
VITAE.....	121

KISALTMALAR

c.: cilt

K.K. : kaynak kişi

S : sayı

s.: sayfa

vb.: ve başkası, ve benzeri, ve bunun gibi

vs.: vesaire

yy.: yüzyıl

ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ

1.Ünlüler

ā : uzun a

á : a-e arası ünlü

å : a-o arası ünlü

è : e-i arası ünlü

í : ı-i arası ünlü

2.Ünsüzler

ğ : arka damak g'si

h : hırıltılı h

h : sızıcı ve ötümlü h

k : arka damak k'si

r : titreşimli r

t : t-d arası yarı ötümlü bir ünsüz

w : çift dudak v'si

ñ : nazal n

' : ayın (ɣ) ünsüzü

hemze(ء)ünsüz

GİRİŞ

A. Çalışmayla İlgili Bazı Notlar

Barak Türkmenlerinin Gaziantep ve çevresine yerleşmeleri, 16. yy.'ın ortalarından başlayarak 19. yy'ın sonuna kadar Osmanlı Devleti'nin iskân politikası sonucu gerçekleşmiştir. Baraklar, iskân sonucunda yaşadıklarını odalarda özümseyerek kendi nesillerine ve kendilerinden sonraki nesillere aktarmışlardır. Göç esnasında yaşanan sıkıntılar türkülerde yerini almıştır. Bu nedenle Barak türküleri genellikle uzun hava formunda söylenmiştir.

Bu çalışma, Barak türküleri üzerine olduğu için bilgiler bu alanda yapılmış çalışmalardan ve Barak'ta yetişen, Barak'ın önemli ozanlarından Ümit Canilhan'dan alınmıştır. Barak'ta büyüyen ve Barak türkülerini en iyi şekilde icra eden kişiler; Alaman Ahmet, Alaman Mustafa, İdris Bozkurt, Mahkül, Battal Cemal, Abdil ve Bayındırlı Gazi'dir. Bu kişiler, Ümit Canilhan'ın da ilham aldığı ozanlardır. Ümit Canilhan, Barak ile ilgili bilgileri hem bu kişilerden hem de bu alanda yazılmış kaynaklardan öğrenerek bu çalışmaya kaynaklık etmiştir.

Barakların tarihini ve kültürünü anlatan birçok çalışma yapılmıştır. Ancak türkülerin dil incelemesi bir eksiklik olarak görüldüğünden bu çalışmaya karar verilmiştir. Seçilen otuz beş türkü ağız özellikleriyle yazıya geçirilmiştir. Türkü metinleri hikâyeleriyle aktarılmıştır. Bu türküler ayrıntılı bir şekilde dil bilgisi, söz dizimi ve söz varlığı açısından incelenmiştir. Yerel kelimelerin anlamları sözlük bölümünde açıklanmıştır.

B. Çalışmanın Tanımı ve Önemi

Barak yöresinde icra edilen türkülerin dili ile ilgili günümüze kadar yapılan çalışmalar göz önüne alındığında konuyla alakalı kapsamlı ve müstakil bir çalışma olmadığı tespitine varılmıştır. Bugüne kadar yapılan çalışmalar; Barakların tarihini

hayatını ve türkü derlemelerini içermektedir. Türkülerin dil bilgisi incelemeleri yetersiz görüldüğünden bu çalışma hazırlanmıştır. Çoğu sözlü gelenekle yaşatılan bu türküler ağız özellikleri ve dilbilgisi yönünden incelenip yazıya aktarılmasa, bundan yüz yıl sonra çoğu unutulmaya yüz tutacaktır. Çalışmamızın temel amacı, unutulmaya yüz tutan bu değerlerimizi ve elde ettiğimiz bilgileri gelecek nesillere aktarmaktır.

Bu çalışmada Barak odalarında en fazla icra edilen otuz beş tane türkü seçilmiştir. Daha önce bu türkülerin dil yönünden incelenmediği fark edildiği için seçilen türküler; hikâyeleri, ağız özellikleri, dil bilgisi, söz dizimi ve söz varlığı yönüyle ele alınıp incelenmiştir. Tezin giriş kısmında çalışmanın tanımı, önemi ve amacı vurgulanmıştır. Birinci bölümde Barakların tarihi, Barak Türkmenlerinin göç hayatı, kültürü ve türkü terimi hakkında bilgiler verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde kaynak özetleri ile ilgili bilgiler verilmiştir. Daha sonra materyal ve yöntem konusunda açıklamalar yapılmıştır. Türküler, bulgular ve tartışma başlığı altında ağız özellikleri, ses bilgisi, biçim bilgisi, söz dizimi ve söz varlığı açısından ele alınıp incenmiştir. Çalışmanın son kısmında ise parçalardan yola çıkarak bütüne ulaşılmış ve genel bir değerlendirme yapılarak sonuca ulaşılmıştır. Daha sonra faydalanılan çalışmalardan kaynakça bölümü oluşturulmuştur. Ek bölümünde seçilen türküler hikâyeleriyle verilmiştir. Barak bölgesinde kullanılan yöresel kelimeler sözlük kısmında açıklanmıştır. Çalışmanın en sonunda ise öz geçmiş kısmına yer verilmiştir.

C. Çalışmanın Amacı

Kültür, bir milletin en önemli ana damarıdır. Kültürel değerleri kaybolan bir millet, tarihten silinmeye mahkûmdur. Hayatın her alanında var olan dil ise o kültürün özünü teşkil etmektedir. Bu çalışmanın temel amacı, Barakların unutulmaya yüz tutan kültürel değerlerini ve sözlü gelenek aracılığıyla günümüze ulaşan Barak türkülerini, şimdiki ve gelecek kuşaklara aktarmaktır.

Bu çalışma ile hedeflenen; bölgede “Barak Ağzı” ile icra edilen otuz beş tane türküyü hikâyesi ile ele almak, türkülerin dil özelliklerini yani ses bilgisi, biçim bilgisi, söz dizimi, söz varlığı özelliklerini incelemek ve konu ile ilgili çalışma yapacak araştırmacılara güvenilir bir kaynak oluşturmaktır. Çalışma; Barakların geçmişi, kültürü, en önemli ozanları, türkülerini ve bu türkülerin dil bilgisi ile ilgili önemli bilgiler vermeyi gaye edinmiştir. Bu amaçla elde edilen malzemeler yazıya geçirilirken türkülerin yapısının bozulmamasına özen gösterilmiştir.

I. BÖLÜM

ARAŞTIRMA ALANI İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1.1. Baraklar

1.1.1. Barak Adının Kaynağı

Barak Türkmenleri ya da Baraklar, Gaziantep'in güneydoğu kesiminde bulunan Barak Ovası'nda yaşayan bir Türkmen boyudur. Barak adının kaynağı ile ilgili farklı görüşler vardır. Kaynaklarda geçen bilgiler ve Baraklar arasında anlatılanlar bir araya toplanacak olursa;

Barak sözcüğüne yönelik temel açıklamalardan biri Türkçeye ilişkin tüm çalışmaların da temel kaynağı olan Divanü Lügât-it-Türk adlı eserde geçmektedir. Kaşgarlı Mahmut, "Barak" sözünü şöyle tanımlamıştır:

"Türklerin inandıklarına göre, kerkez kuşu kocayınca iki yumurta yumurtlar ve bunların üzerine otururmuş. Bu yumurtaların birinden barak (tüylü köpek) çıkarmış. Bu, köpeklerin en çok koşanı, en iyi avlayanı olurmuş. Öbür yumurtadan da bir yavru çıkarmış. Bu yumurta da o kuşun son yavrusu olurmuş." (Kaşgarlı, 1939:377).

"Şecere-i Terakime'de İt-Barak Han, İt-Barak şeklinde geçer. Barak adına XIII. ve XIV. yüzyıllarda meydana getirilmiş olan Battal Gazi Destanı'nda Kıl-Barak olarak da rastlanılmaktadır." (Ögel, 1993:192).

Ali Şahin, "Güney Anadolu'da Beydili Türkmenleri ve Baraklar," adlı eserinde "Barak" kelimesini şu şöyle açıklamıştır:

"Barak, kurt başı anlamına gelir. Ancak bu kurt başı sıradan olmayıp, sembolik, temsili manada olan cesaret ve kahramanlığın timsalidir." (Şahin, 1962:5).

Laszlo Raysoni "Tarihte Türklük" isimli eserinde;

"Barak kelimesinin Macaristan'dan Romanya'ya kadar uzanan geniş coğrafyada bilinen ve kullanılan bir Türk ismi olduğunu belirtmektedir." (Laszlo, 1996:145).

"Barak sözcüğünün kökeni eski Türkçede Yakutçaya dayanmaktadır. Yapılan etimolojik araştırmalarda bu sözcüğün Türkçe "bar-mak, varmak" fiilinden türediği ortaya çıkmaktadır. Anlam bakımından ise; "varan, çok çabuk yürüyen ve koşan" demektir." (Ögel, 1993:191).

Hüseyin İlhan Yazgan'ın belirttiğine göre, uzun tüylü çuhalara Barak denmektedir.

“Palto yerine askerlere giydirilen kaputun eski adı “kebe” idi. Bunların da uzun tüylüsüne Barak adı verilmiştir. Uzun tüylü atlara, av köpeklerine de Barak denilmiştir.” (Yazgan, 1960:11).

Tarihte, daha çok topluluk adı olarak kullanılan “Barak” adının devlet ve siyaset alanında bilinen birçok kişiye de ad olduğu görülmüştür. Gaziantep Valiliği'nin Türk Ansiklopedisi'nden aktardığı bilgilere göre;

“1266 yılında, Çağatay İmparatorluğu tahtına oturan Barak Han, Kirman'da yeni bir hanedanlık kuran Barak Hacıp, Timur'un torunu Uluğ Beg'e başkaldıran Türk Beyi Barak Han ve Yesevi Dervişi Sarı Saltık'ın halifelerinden Barak Baba, Özbek Hanlarından Barak Han bu tanınmış kişilerdendir.” (T.C. Gaziantep Valiliği, 2002:10).

Sonuç olarak “Barak” kelimesinin anlamları konusundaki tanımlar özetlenecek olursa;

- 1) Bar-mak fiilinden türeyen bir kelime,
- 2) Mitolojik bir kişinin adı,
- 3) Köpek yüzlü, insan vücutlu bir taifenin adı,
- 4) Çok tüylü bir köpek,
- 5) Kurt başı,
- 6) Tüylü, soylu bir at,
- 7) Uzun tüylü çuhalara verilen isim,
- 8) Uzun tüylü sıfatı yerine kullanılan bir kelime,
- 9) Türk ad verme geleneğine uyarak kişilere verilen bir sıfat,
- 10) Kıllı ve tüylü kumaşlara verilen ad. (Ersoy, 2003:49).

Cevdet Avcı “Gaziantep Barakları Anonim Halk Edebiyatı ve Halk Kültürü Araştırması” adlı doktora çalışmasında şu sonuca ulaşmıştır:

Bu kullanım biçimlerinin hepsinin belli zaman ve yerlerde kullanılması sebebiyle doğru olduğunu ve ortak bir noktada sıfat olarak herhangi bir özelliği karşılayan kelime olduğunu belirtmiştir. (Avcı, 2015:8).

1.1.2. Barak Türkmenlerinin Anadolu'ya Yerleşmesi ve Yerleşim Alanları

Barak Türkmenleri ile ilgili bilgiler bir araya getirilecek olursa Barakların Anadolu'ya gelişlerinin üç dalga halinde olduğu söylenebilir. Selçukluların 1040'ta kazandıkları Dandanakan Savaşı'ndan sonra Orta Asya'da huzur bulamayan Türkmen oymaklarının bir kısmı, Kuzey Halep bölgesindeki karışıklıklardan da yararlanarak Kuzey Halep bölgesine ve Anadolu'ya yerleşmeye başlamışlardır.

İç Anadolu bölgesine yani Yozgat yöresine yerleşen Türkmen oymakları, burayı yurt tuttuktan sonra Osmanlı Devleti tarafından Culab (Culap)'a iskân edilmişlerdir. Osmanlı Devleti adına Kadioğlu Yusuf Paşa ile Feriz Bey arasında

1692 yılında Rakka Mukavelesi yapılmıştır. Bu mukaveleye göre devlete vergi vermeyen bazı asi Arap aşiretleri bölgeden sürülecek, devletin istekleri yerine geldikten sonra bu topluluğa özerklik verilecekti. Bütün bunlara rağmen daha sonraları Halep valisi olan Abbas Paşa, Culab bölgesine gelerek Türkmenlerin ileri gelen savaşçılarının teslimini istemiş ve ağır vergi koşullarını dayatmıştır. Bu ağır koşulları kabul etmeyen Feriz Bey, otuz altı bin çadırla Acem'e dönmüştür. Aşiretin çoğunluğu ise Culab bölgesinde kalıp Abbas Paşa'yla savaşa devam etmiştir. Abbas Paşa ile Feriz Bey'in oğlu Muhammed Bey'in görüşmesinden sonra Barak oymakları Urfa ve İzmir civarına yerleştirilmiştir.

Sonraki dönemlerde Türkmenlerin Fırat'ın batısına geçirilmemesi konusunda birçok ferman olmasına rağmen bu topluluk Fırat'ı geçerek şimdiki Barak Ovası'na gelip yerleşmişlerdir. (K.K. Ümit Canilhan).

Beğ-Dili'nin ekser obaları, Baraklar ve diğer bazı oymaklar 19. yüzyılda Rakka'yı terk ettiler. Devletin azimle giriştiği Rakka isyanı başarısızlıkla sonuçlandı. Bu isyanda en büyük ızdırabı Beğ-Dili boyu çekti. Hatta beyleri Feriz Bey'in Rakka'daki ızdıraplı hayata dayanamayarak oymağın bir kısmı ile İran'a göçüp gittiği söylenir. Rakka'dan ayrılan Beğ-Dililer umumiyetle Antep'in güney bölgesinde yurt tutmuşlar ve orada yerleşip kalmışlardır. Şimdi onların köylerinden birçoğu Suriye toprağında bulunmaktadır. Baraklar'a gelince, onların da çoğu Nizip'in güneyinde yerleşmişlerdir. Baraklar aslında 16. yüzyılda Yeni-İl'in Dulkadirli koluna mensup aynı adı taşıyan bir Cerid obasıdır. (Sümer, 1999:212).

Zübeyde Hartavioğlu “Barak Müziği ve Geleneğinin Tespiti” adlı yüksek lisans çalışmasını hazırlarken, Barak musikisi icracısı ve Kültür Bakanlığı saz sanatçısı Mehmet Demir'den şu bilgilere ulaşmıştır:

Baraklar Erzincan yolu ve Sivas yöresinde bir süre kaldıktan sonra oradan Yozgat, Çiçekdağı, Kırşehir ve Kayseri dolaylarına yerleşmişlerdir. Bu bölgelere yerleşen Barak Türkmenleri, hayatlarını göçebe olarak sürdürürler ve geçimlerini hayvancılıkla sağlarlar. Bu bölgelerde göçebe olarak yaşayan Türkmen oymakları ile yerli halk arasında çeşitli anlaşmazlıklar meydana gelmiş ve yönetimle bazı Türkmen oymaklarının da arası açılmıştır. Bunun üzerine Osmanlı Devleti 1691 yılında bir iskân siyaseti uygulamış, Barakları Urfa ile Rakka arasına mecburi iskâna tabi tutmuştur. Barak Türkmenleri, Feriz Bey'in önderliğinde 84 bin hane ile göçe başlamıştır ki; bunun dört binini Abdallar (çalgıcılar) oluşturmaktadır. Barak ve Beğ-Dililer Culap'ta, Akçakale'den Rakka'ya kadar Belih Nehri'nin iki tarafında Ayn-ı Aruz (Ayneliz) gölünün etrafına yerleşmişlerdir. (Hartavioğlu, 2013:13-14).

1.1.3. Barak Oymakları

Araştırmacı Ömer Özbaş “Gaziantep Dolaylarında Türkmenler ve Baraklar” adlı eserinde, Barak Türkmenlerinin esas olarak yedi obaya bölündüğünü ve bu obaların da birçok kollara ayrıldığını belirtmiştir:

- 1)Eseli
- 2) Karakozan
- 3) Kürdülü
- 4) Adıklı
- 5) Abdürrezzaklı
- 6) Torun
- 7) Bayındır.

Bu obalardan en büyüklerinin; Torun, Abdürrezzaklı ve Kürdülü, Torun'un; Rumlu Uşağı, İnal Uşağı, Halit Uşağı, Hacı Behzatlı, Osman Uşağı, Muharremli.

Haditli Abdürrezzaklı'nın; Tiryakili, Çayrazlı, Kürdülü'nün ise Danaoğlu, Sürkızılı, Bozmuratlı, Geçiciler, Sultanuşağı olarak dört kola ayrıldığı belirtilmektedir. (Özbaş, 1958:2-3).

Ali Rıza Yalman'ın "Cenup'ta Türkmen Oymakları" adlı eserinde Barak Türkmenlerinin on iki obadan meydana geldiği belirtilmiştir:

1. Torunlu Obası
2. Kürdili Obası
3. Eseli Obası
4. Tiryakili Obası
5. Göğe Bakan Obası
6. Ali İdrisli Obası
7. Hacı Kasımlı Obası
8. Mercanlı Obası
9. Çokşuruklu Obası
10. Marzıbalı Obası
11. Çayrazlı Obası
12. Karakozaklı Obası. (Yalman, 1993:6-7).

Baraklar dört oymak ve bu oymaklara bağlı kollardan oluşur:

1) Abdürrezzaklı Oymağına Bağlı Kollar:

- a) Kasımlı kolu,
- b) Mahmutlu kolu,
- c) Tiryakili kolu,
- d) Çayrazlı kolu,
- e) Göğebakanlar kolu,
- f) Ali Divizli kolu.

2) Kürdülü Oymağına Bağlı Kollar:

- a) Boz Muratlı kolu,
- b) Kızılcaşarlı kolu,
- c) Bayındırlı kolu,
- d) Geçili kolu,
- e) Sürkızılı kolu,
- f) Karabacak kolu,

- g) Mazyalı kolu,
- h) Danaoğlu kolu.
- 3) Torun Oymağına Bağlı Kollar:
 - a) İnaluşağı kolu,
 - b) Hadiduşağı kolu,
 - c) Osmanuşağı kolu,
 - d) Hacıuşağı kolu,
 - e) Muharremli kolu,
 - f) Hacı Behzatlı kolu,
 - g) Haditli kolu.
- 4) İsalı Oymağına Bağlı Kollar:
 - a) Karakozak kolu,
 - b) Adıklı kolu,
 - c) İsalı kolu,
 - d) Kıyanlı kolu,
 - e) Karamanuşağı kolu. (Korkmaz, 2008:13-14).

1.1.4. Barak Kültürü

Kültürel geleneklerini ve değerlerini yaşatamayan toplumlar tarih sürecinde eriyip yok olurlar. Bu nedenle bir topluluğu veya milleti anlamada kültürü oluşturan unsurlar oldukça önem taşır. Gaziantep Barak yöresi kültürü, oldukça zengin ve renklidir. Göçebe hayatın Barak toplumunda bıraktığı derin izler hem oda geleneğinde hem de sözlü kültürde ifade bulup kendisini yaşatmaktadır. Acılar, sevinçler odalarda paylaşılır, küskünler odalarda barıştırılır, misafirler burada ağırlanır, burada sazlar çalınır, türküler söylenir, davetler verilir. Odalar sosyalleşmenin öğrenildiği yerlerdir. Yedi sekiz yaşından sonra misafirlere su vermek için odaya giren çocuklar, oturup kalkmayı, dinlemeyi, gelenek ve göreneği burada öğrenirler.

Barak Türkmenleri, kapalı toplum olma özelliğini yakın döneme kadar sürdürmüş bir toplumdur. Bu nedenle kendilerine özgü kültür ve geleneklerini aynı ölçüde korumuşlardır. Türk kültürünü bütün yönleriyle bu sınırlı coğrafya üzerinde görmek mümkündür. Baraklar, Horasan'dan Anadolu'ya getirdikleri töre ve geleneklerini yeni dinin kurallarıyla yoğurarak eski geleneklerini sürdürmüşlerdir. (Avcı, 2015:10).

Barak odalarında yalnızca erkekler oturur. Bu nedenle sahibinin evinden biraz uzakta inşa edilir. Odaların giriş kısmı, ayakkabıların bırakılması için sergisizdir. Yer minderlerle döşenir, duvara gelen taraflara ise yastıklar dizilir. Bazı odalarda şömine bulunurken bazılarında bulunmaz. Gelen misafir çok saygın bir şekilde ağırlanır. Ağır misafire kurban veya culluk kesilir. Kurban ve culluğun yanında ise sadece

yöreye özgü olan firik pilavı yapılır. Sini denen tabaklara konulan pilavın üzeri haşlanmış etle kaplanır. Pilavın yanına, yapılan sulu yemekten bir tabak konulur. Sofra düzeninde; misafirler üst başa oturur, oda sahibi ve yakınları alt başa oturur. Gençler ise sofraya oturmazlar, misafire hürmet ederler. Yemekten sonra yöreye özgü fıstık, bastık, dilme ve ceviz ikram edilir. Yemek faslından sonra sıra özel olarak hazırlanan acı kahveye yani Mırra'ya gelir.

Barak yöresinde bebeğin doğum hadisesi belli bir öneme sahiptir. Doğumu yapan anne “nefse” sayıldığı için kırk gün yalnız bırakılmaz. En az bir hafta anne sadece bebeğiyle ilgilenir. Normal zamanlarda annenin yaptığı işleri doğumdan sonra akrabalar üstlenir. Albasmasına karşı bebeğin yastığının altına bıçak, makas, iğne ve hamaylı konur. Bebeklerde kırk çıkarma âdeti yıllardır sürüp gelen bir gelenektir. Tuzlanan bebek dualar eşliğinde banyo yaptırılarak kırkı çıkarılır. Bebeğin doğduğunu duyan eş, dost ve akrabalar hediyeleriyle uzun bir süre ziyarete gelmeye devam ederler.

“Kazak Türkleri’nde erkek çocuk istenmekte “Erkek çocuk aileyi idame ettirir, ailenin çatısıdır.” denilmektedir. (Kalafat, 1999:66).

Barak Türkmenlerinde de erkek çocuk önemli bir yere sahiptir. Soyun devamı erkek çocukla idame ettirilir. Ancak geçmişte yapılan bazı uygulamalar bugün terk edilmiştir. Erkek çocuğunun doğumundan sonra davul çalınması terk edilmiştir. Sünnet olayı ve kirvelik günümüzde de önemsenmektedir. Bazı aileler davullu zurnalı sünnet düğünü yaparlar. Sünnet işlemi gerçekleştirilirken çocuğun başında kirvesi durur. Kirve olan iki aile bir ömür kardeş yakınlığıyla yaşamlarını sürerler. Kirve olan ailelerin çocuklarına nikâh düşmez, birbirleriyle evlenemezler.

Cevdet Avcı doktora çalışmasında, bu uygulamaların temelini eskiye dayandığını belirtmiştir. Gaziantep Baraklarında doğum eksenine etrafında var olan inanış ve uygulamaların modern tipla eş zamanlı olarak büyük oranda yaşadığını söylemiştir. (Avcı, 2005:272).

Baraklarda evlilik belirli kurallara dayanmaktadır. Anne babalar genel anlamda çocuklarını akraba ile evlendirirler. Yabancı gelinin, eşini ailesinden uzaklaştıracığına inanılır. Eğlenceyi seven Baraklar eskiden kırk gün devam eden düğünler yaparlarmış. Günümüzde iki ya da üç gün süren düğünler davul zurna eşliğinde halaylarla devam etmektedir. Genellikle “Üç Ayak, Ağır Halay ve Leylim Oyunları” oynanır. Düğünde şeref anlamında “silah sıkmak, gelinci gitmek, şabaş vermek” de diğer önemli düğün âdetlerindendir.

Gaziantep Barak halk kültüründe, Türk kültür sahasında görülen evlilik biçimlerinden değişik usulüyle evlilik, görücü usulü evlilik ve anlaşılarak evlenme biçimleri

geçmişten günümüze var olmuştur. Barak Türkmenleri arasında başlık parasının “kalın” adı altında yakın döneme kadar mevcut olduğu tespit edilmiştir. Ekonomik koşulların zorluğu dolayısıyla başlık parası veremeyen aileler, değişik usulü evlilik yoluna gitmiştir. Değişik usulü evlilik Barak Türkmenlerinde, gece değişigi, yaban değişigi ve normal değişik olarak üç şekilde uygulanmıştır. Bazen evlenecek olan erkeklerin, ailelerinin haberi olmadan kendi aralarında kız kardeşlerini değiştirdikleri de olmuştur. Bugün dahi değişik usulü evlenmiş olanlar veya onların çocukları mevcuttur. Bu durum sosyo-ekonomik koşulların doğal bir sonucu şeklinde yorumlanabilir. (Avcı, 2005:324).

Ölüm konusunda da Baraklar geleneklerine sıkı sıkıya bağlılardır. Ölüm haberi yakın çevreye çok çabuk ulaştırılır. Haberi duyan insanlar ölü evinde toplanır. Ölü gömme işlemi, dini inanışlara göre yapılır. Ölünün yakını olan kadınlar ağıt yakarak ve dövünerek üzüntülerini belli ederler. Ölü evinde kırk gün kırk gece yas tutulur. Baraklarda ölen kişi gömüldükten sonra kurbanlar kesilir ve yemekler yapılır. Herkes yapılacak işlere yardımcı olmaya çalışır. Ölen kişi için ağıt yakmak, hatim indirmek, helva yapıp dağıtmak, mevlüt okutmak, kırkinci ve elli ikinci günlerinde yemek yapıp akraba ve dostları çağırmak âdettendir.

Cevdet Avcı'ya göre ölüm etrafındaki inanış ve uygulamalar İslâm dininin esaslarına uymaktadır. Ölünün gömülme işlemi ve arkasından yapılan gelenekler hem dini esaslara uygun olarak gerçekleştirilir hem de İslâm öncesi Türk inanç sistemlerinin izlerini taşır. (Avcı, 2005:365).

Baraklar kapalı toplum olma özelliğini günümüze kadar sürdürmüştür. Bu nedenle Barakta kocasını kaybeden kadın çok genç olsa da dul olduğu için evlenemez, çocuklarının başında oturur. Barak'ta dul kadının evlenmesi ayıptır. Ancak karısı ölen erkek evlenirse bu durum ayıplanmaz.

Miras konusunda da kadınlar söz sahibi olamaz. Mirası erkek kardeşler kendi aralarında paylaşır. Bu durum günümüzde az da olsa değişikliğe uğramıştır. Kardeşler, gönül almak amacıyla kız kardeşlerine ya dönümü az olan tarlayı verirler ya da nakdi yardımda bulunurlar. (Korkmaz, 2008:22).

1.2. Türkü Terimi

1.2.1. Yapı ve İçerik Bakımından Türkü Terimi

Türküler, insanların duygularını, düşüncelerini, hayallerini, toplumda iz bırakan olayları sözlü gelenek aracılığıyla nesilden nesile aktaran manzum ürünlerdir. İnsana ait tüm duyguları içeren türküler, aynı zamanda toplumun kültürel ve sosyal yaşamını yansıtan değerlerdir. İnsanoğlu okuma yazma bilmeseyse bile duygularını türkü yoluyla dışarıya yansıtabilmiştir.

Halkın ortak malı olan bir edebiyat türüdür. Ağızdan ağıza dolaşan, kuşaktan kuşağa aktarılan sözlü edebiyatın en güzeli, türkülerdir. Türkü, genel edebiyat türleri içinde bir nazım türüdür. Yani ölçülü (vezin), uyaklı (kafiye) dizelerle meydana gelir. Önceleri kişi yaratmalarıyla meydana çıkan türküler, bir süre sonra toplumun malı olur. Halk edebiyatı içinde toplumun iç âlemini yaşatan, beşikten mezara dek bütün yaşantısını kapsayan en dikkate değer sanat verisi türkülerdir. (Elçin, 1986:195).

Artun'a göre türküler, geleneği aktarmada önemli bir araçtır. Duygu ve düşünceler türküler ile aktarılırken toplum içindeki birlik, beraberlik ve dayanışma da artar. Türkü söylenen toplantılarda o yörenin kültürüne ve ekonomisine uygun çeşitli ikramlarda bulunulur. (Artun, 2013:2-3).

Türküler, Türklerin sosyal, siyasal, dini ve kültürel hayatını yansıtan bir aynadır. İnsanoğlu yüreğini türkülerle ortaya koymuştur. Türküler bölgelerine göre belli bir ezgi ve ritimle söylenir. Söylenen türküler ya anonimdir ya da türkünün sonunda şairin adı geçmektedir.

Türkü, ezgi ile söylenen anonim halk edebiyatı nazım biçimidir. Köken bakımından Türk kelimesinin nisbet eki alarak “Türkî” şeklinde oluştuğu, daha sonra Türkçe söyleyişe uydurulduğu kanaati yaygındır. Türküye “şarkı, deyiş, deme, hava, ninni, ağıt” da denilmekte, Anadolu’da türkü karşılığında yer yer “yır” adı da kullanılmakta, Tatar Türklerinin türküye “beyit” dedikleri bilinmektedir. Türküye Azerbaycan Türkçesinde “mahnı”, Başkırtçada “halk yırı”, Kazakçada “türki, türük, halk anı”, Kırgızcada “eldikir, türkü”, Özbekçede “türki, halk kaşığı”, Tatarcada “halk cırı”, Türkmencede “halk aydımı”, Uygurcada “nahşa, koça nahşisi” denilmektedir. Türkü, âşık şiirleri gibi düzenleyicisi bilinmeyen, sözlü gelenekte oluşup gelişen, çağdan çağa ve yöreden yöreye değişip zenginleşen, bazen bozulmalara uğrayan ve her zaman ezgi eşliğinde söylenen şiirlerdir. Türk halk şiirinin de en eski nazım biçimlerinden biridir. Bu adı taşıyan ilk manzumeye XV. yüzyıl başlarında Horasan’da rastlandığı kaydedilmekte, Anadolu’da ise ilk örnekleri XVI. yüzyılda görülmektedir. İnsanların yaşadığı her çeşit olayı, bu olayların toplum içindeki yankılarını, kahramanlıkları ve tarihî olayları konu edinen türküler bir kültür hazinesidir. Herkesin anlayabileceği sade, tabii bir dille ve hece ölçüsüyle söylenmiş az sayıda örneğine de rastlanan türkülerin klasik edebiyat nazım biçiminde olanlarına “divan, selis, semâi, kalenderî, satranç” gibi adlar verilmektedir. (İslam Ansiklopedisi, 2012:611).

Sözlü manzum halk verimlerinin önemli bir kolu da türkülerdir. Anadolu ve Asya şivelerinde türkü yerine “yır” veya “cır” kelimesi kullanılmıştır. “Yırlamak veya ırlamak” kelimeleri, “türkü söylemek, ezgi mırıldanmak” anlamına birçok ağız ve şivelerde kullanılagelmiştir. Türküler ezgi (beste) ile söylenir. Eski aydınlar, bütün halk şiirlerine “türkü” deyip çıkmışlardır. Bazen koşmalar, varsağılar ve destan şeklindeki şiirler de “türkü” diye anılmıştır. (Kabaklı, 2006:100-101).

Temeli çok eskilere dayanan türküler, insanoğlunun duygularını aktarmasında önemli bir araçtır. Türküler, yürekten gelir ve yaşanmışlıklardan beslenir. Türkü söyleyenler, yüreğinde iyilik biriktirir. Bu nedenle Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş

Dedemoğlu, Taşbaşoğlu, Kul Haydar, Kul Sadin, Kılıçoğlu gibi ozanların şiirlerinden oluşan bu türkülerde Orta Asya ozan geleneğinin izlerini görmek mümkündür. İskân havaları, Barakların yaşadıklarını çılgılık şeklinde dile getiren ezgili ürünlerdir. Yıllardır Barak odalarında söylenen uzun havalar saz eşliğinde dile getirilir.

1.2.3. Barak Türkülerinin Oluşumunu Hazırlayan Sebepler

Dil ve türküler, bir milletin kültüründe önemli unsurlardır. İnsana ait tüm duyguları içeren türküler, aynı zamanda Türk toplumunun sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamını yansıtan değerlerdir. Baraklılar oldukça zengin bir dile ve kültüre sahiptir. Kültürlerini sözlü gelenek sayesinde kendilerine özgü olan Barak Ağzı ile türkü formunda kendilerinden sonraki toplumlara aktarmışlardır.

Barak'ta her olayın bir türküsü vardır. Bazı türkülerin konusunu göç esnasında yaşanan çileler oluştururken bazı türkülerde de önemli kişilerin mertliği anlatılır. Ağır hava tarzında söylenen türküler, dinleyen kişilerde acıklı bir duygu bırakır. Söylenen türküler Barakların göçlerini, kavgalarını, yiğitliklerini ve aşklarını konu eder.

Korkmaz, Barak yöresi türkülerini konu özellikleri bakımından on bir başlık altında sınıflandırmıştır:

“Kahramanlık Türküleri, Aşk Türküleri, Ağıt Türküleri, Yakınma (Serzeniş) Türküleri, Dilek Türküleri, Karşılıklı Türküler, Tabiat Türküleri, Dini (İtikat) Türküleri, Gurbet Türküleri, Öğüt Türküleri ve Muamma Türküleri olarak isimlendirmiştir.” (Korkmaz, 2008:219).

Barak denince akla gelen ilk türkülerden biri “Ezo Gelin” türküsüdür. Ezo Gelin'in öyküsü Barak'ta öteden beri var olan “Değişiklik” usulü ile başlamıştır. Bu usulde üç önemli öge bulunur. Birincisi mal bölünemez. İkincisi “Kalın” yani başlık parası verme gücü olmadığından bu yolla sorun çözülür. Üçüncüsü ise akrabalığı sürekli kılmaktır. Ancak değişik yapılan kadınlardan biri küser, babası evine giderse öbürü de babası evine gider. Ezo Gelin'in Suriye'ye gelin gitme serüveni böyle başlamıştır. “Ezo Gelin” türküsü Ezo'nun Suriye'ye gelin gidişine gösterilen tepkidir. (Yıldırım, 2008:62).

1.2.4. Barak'ta Yaşayan Ozanlar

Bu çalışmada Barak'ta yaşayan ozanlar, halk ozanı Ümit Canilhan'ın anlatımına göre sınıflandırılmıştır:

Kul Mustafa, Dedemoğlu, Kılıçoğlu, Muhammed Bey, Derviş Ali, Taşbaşoğlu, Mukim Bey, Ali Paşa gibi şairler iskânın ilk dönemlerinde yaşamış önemli şahsiyetlerdir. Yazdıkları şiirler o dönemin gerçek olaylarını anlattığı için o

günden bugüne bir tarih belgesi niteliği taşır. Bu şairlerin şiirleri ise oda geleneği ile sözlü kültür sayesinde günümüze kadar ulaşmıştır. Şiirlerde geçen duygular bizzat yaşandığı için bu şiirler çok önemlidir. Çünkü bu kişiler, Barak tarihini ve kültürünü sonraki nesillere aktararak tarihe ışık tutmuşlardır.

İkinci grup şairler, Karacaoğlan, Garip, Öksüz Oğlan, Miskin Ali ve Gündeşlioğlu'dur. Bu kişiler Barakların yerleşik düzene geçmesinden sonraki hem tarihi olayları hem de yaşanan sevdaları şiirleriyle günümüze aktarmaları açısından önemlidirler.

Ahmet Bozkurt, Bekir Karaduman, Haydar Memet, Abdil Alkurt, Şido Hanifi, Mahkûl Kılıçoğlu, Mızarlı Âşık Mehmet, Bayındırlı Gazi, Sülo Hacı, Battal Cemal, Aslan Sazcı, Aziz Tok, Halit Araboğlu gibi âşık ve ozanlar da kendilerinden önceki şairlerin şiirlerini ve kendi dönemlerinin olaylarını dile getirmişlerdir. Barak türkülerini, hem Barak odalarında hem de Cumhuriyet döneminde gelişen radyo, televizyon ve yazılı basın aracılığıyla dünden bugüne ulaştırmışlardır.

Günümüzde yaşayan ozanların en tanınmış olanları; Recep Türkoğlu, Derviş Hüseyin, Halef İşbilir ve Ümit Canilhan'dır. Barak odalarında yetişmiş bu ozanlar geçmişten ilham alıp bugünü harmanlayan geleceğe ise yol gösterecek kişilerdir. (K.K. Ümit Canilhan).

II. BÖLÜM

KAYNAK ÖZETLERİ

2.1. Baraklar, Barak Türküleri ve Dil Bilgisi İle İlgili Çalışmalar

2.1.1. Tezler

GÜL, Rıza, Gaziantep Barakları Ağzı, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora, 1999

507 sayfadaki oluşan bu önemli çalışmada, Barakların yoğun olarak yaşadıkları köylerde Barakların ağzından derlemeler yapılmış, Barakların yaşam tarzına, örf ve adetlerine, gelenek ve göreneklerine dair bilgiler verilmiştir. 1995-1997 yılları arasında Gaziantep merkez, Nizip, Karkamış ilçeleri ve bunlara bağlı köylerden derlenen türkü metinleri eklenmiştir.

ERSOY, Ruhi, Baraklı Âşık Mahgül Ve Repertuarı, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora, 2003

Çalışmada, Barak Türkmenlerinden Âşık Mahgül'ün hikâye repertuarı incelenmiştir. Araştırma alanı, araştırma konusu ve Barak topluluğu ile ilgili tarihi bilgiler aktarılmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde, Barak yöresinde hikâyecilik, hikâyeciler ve hikâye konuları tartışılmıştır. İkinci bölümde Baraklı Âşık Mahgül'ün hayatı ve repertuarı ve müzik icrası hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümü, hikâye metinlerinin tahlilleri ile ilgilidir. Çalışma; sonuç, kaynakça, sözlük ve inceleme konusu metinlerle bitmiştir.

AVCI, Cevdet, Gaziantep Barakları Anonim Halk Edebiyatı Ve Halk Kültürü Araştırması, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora, 2015

Çalışma, Gaziantep civarında yaşayan Türkmenlerin tarihi süreci ile başlamış ve bölgeye iskânları anlatılmıştır. Barakların halk hikâyesi, türkü, ağıt, mani gibi anonim halk edebiyatı ürünleri başta olmak üzere; hayatın geçiş dönemleri, halk inanışları, halk mutfağı, halk hekimliği gibi unsurlarla ilgili olarak derleme, tasnif, inceleme ve değerlendirme yapılmıştır.

KORKMAZ, Kürşat Mehmet, Barak Yöresi Hikâyeli Türkü Geleneği Üzerine Bir İnceleme, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1995

Hazırlanan yüksek lisans tezinde, Barak odalarında dile getirilen birçok türkü hikâyeleriyle anlatılmıştır. Barakların iskânları hakkında açıklamalar yapılmıştır. Gerek yazılı kaynaklarda aktarımlar gerekse sözlü kaynaklarla yapılan derlemeler bu çalışmada toplanmıştır.

HARTAVİOĞLU, Zübeyde, Barak Müziği Ve Geleneğinin Tespiti, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2013

147 sayfadaki oluşan çalışmada, Barak türküleri ve bu türkülerin günümüzdeki durumu incelenmiştir. Barak müziği, Barak geleneği, Barak havaları, müzikli sohbetler, Barak ozanları ve Barak odaları hakkında bilgiler verilmiştir.

HACIOĞLU, Mehmet Evren, Gaziantep Yöresi Türkmenleri Barak Ağzı Uzun Havalarının Müzikal Analizi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2009

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan çalışmada Barak Türkmenlerinin Anadolu'ya iskân ediliş süreçleri üzerinde durulmuştur. Zorlu yaşam koşullarının yansıması olarak şekillenen Barak uzun havalarının ağız özelliklerine dikkat çekilerek tarihi, sosyolojik ve kültürel yönden incelenerek, tavır, üslup, icra teknikleri, müzikal seyir, kişisel stiller, müzik ve enstrüman birleşimlerindeki teknik konular üzerinde durulmuştur.

MAZIRIK Özge, Gaziantep Türküleri Üzerine Halk Bilimsel Bir İnceleme, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2017

274 sayfalık bir yüksek lisans tezi olan “Gaziantep Türküleri Üzerine Halk Bilimsel Bir İnceleme” adlı çalışma Özge Mazırık'a aittir. 2017'de hazırlanan bu tezde Gaziantep türkülerine yer verilmiştir. Gaziantep'te icra edilen türküler; yapısına, konusuna, ezgisine göre incelenmiş; hikâyeli olanların hikâyesine yer verilmiş, türkülerin bağlamsal ve işlevsel açıdan değerlendirmeleri yapılmıştır.

2.1.2. Kitaplar

Çalışmamızda Baraklar ve Barak türküleriyle ilgili kitapları kaynak taraması esnasında inceledik. Kitaplar çalışmamıza ışık tutmuştur. Barak Türkmenleri ve Barak türküleriyle ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Ancak Barak türkülerinin dilbilgisi yönünden akademik olarak incelenmediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu

nedenle dil bilgisi alanında başat sayılacak kitaplar temel alınarak türküler tek tek incelenmiştir.

Enver Çakar'ın "XVI. Yüzyılda Haleb Sancağı" ve Faruk Sümer'in "Oğuzlar" (Türkmenler) adlı kitapları Barakların tarihini anlatırken yararlanılan önemli kaynaklardır.

Baraklarla ilgili Ömer Özbaş'ın "Gaziantep Dolaylarında Türkmenler ve Baraklar" ve "Elbeyli Türkmenleri Arasında" adlı kitapları çalışmamıza ışık tutan önemli kaynaklardır. Bu kitaplarda Barakların göç etme mücedeleşi, göç esnasında yaşadıkları zorluklar, Barakların yaşam tarzı kısacası kültürleri anlatılmıştır. Ali Rıza Yalman (Yalın) da "Cenup'ta Türkmen Oymakları I", "Cenup'ta Türkmen Oymakları II" adında iki ayrı kitap yazmıştır.

Ömer Özbaş "Gaziantep Dolaylarında Türkmenler ve Baraklar" adlı 112 sayfalık eserinde, Barakların tarihi, iskân edilişleri, adetleri, inanışları ve halk şairleriyle ilgili bilgiler vermiştir.

Ömer Asım Aksoy, "Gaziantep Ağzı I", "Gaziantep Ağzı II" ve "Gaziantep Ağzı III", adıyla üç ayrı kitap yazmıştır. Gaziantep'te kullanılan yöresel kelimeler, atasözleri ve deyimler açıklamalarıyla verilmiştir. Aynı zamanda Gaziantep'in dil özelliklerini tespit ederek kendisinden sonrakilere kaynak eser bırakmıştır.

Mehmet Ali Yıldırım, "Gaziantep'in Güneyinde Barak Eli Oymakları" adlı çalışmasında hem Barakların geçmişini anlatmış hem de yapılan düğünlere, oynanan oyunlara yer vermiştir.

2002'de Gaziantep Valiliğinin çıkardığı "Orta Asya'dan Anadolu'ya Bir Göçün Türküsü, Barak Türkmenleri" ve 2006'da Karkamış Kaymakamlığı'nın çıkardığı "Geçmişten Günümüze Barak Karkamış" adlı kitaplar da bu tez hazırlanırken faydalanılan eserlerdendir.

Ruhi Ersoy'un "Sözlü Tarih Folklor İlişkisi Baraklar Örneği" eseri de bu çalışmada faydalanılan kitaplardandır. Yazar, sözlü tarih-folklor ilişkisi çerçevesinde Barakları ve Âşık Mahgöl'ün sözlü tarih repertuvarının bölümlerini incelemiştir.

Türkülerin dil incelemesi yapılırken "Türk Dili ve Türkçe Dilbilgisi" alanında yazılan birçok kaynaktan yararlanılmıştır. Leyla Karahan'ın "Türkçe'de Söz Dizimi" ve "Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması", Zeynep Korkmaz'ın "Türk Dili Üzerine Araştırmalar", Süer Eker'in "Çağdaş Türk Dili", Mustafa Volkan Coşkun'un "Türkçenin Ses Bilgisi", Tufan Demir'in "Türkçe Dilbilgisi", Mehmet Hengirmen'in "Türkçe Dilbilgisi", Ahmet Bican Ercilasun'un "Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk

Dili Tarihi”, Hatice Şahin’in “Eski Anadolu Türkçesi”, Tahsin Banguoğlu’nun “Türkçe’nin Grameri”, Haydar Ediskun’un “Türk Dilbilgisi (Sesbilgisi-Biçimbilgisi-Cümlebilgisi)”, M. Kaya Bilgegil’in “Türkçe Dilbilgisi”, Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli’nin “Türkiye Türkçesi Söz Dizimi”, Feyza Hepçilingirler’in “Türkçe Dilbilgisi Öğretme Kitabı” adlı kitaplardan faydalanılmıştır.

2.1.3. Makale ve Bildiriler

Apaydın, Özden (2012). “Kemalettin Kamu’nun Şiirlerinde Poetik Yapı: İmaj, Dil ve Üslup”, ss.215-232.

Artun, Erman (2013). “Türkü Söyleme Geleneği ile Türkülerde Tür, Şekil ve Tasnif Üzerine Düşünceler”, s.2-3.

Demir, Nurettin (2002). “Ağız Terimi Üzerine” Türkbilig, S.4, ss.105-116.

Efendioğlu Süleyman, İşcan Adem (2010). “Türkçe Ses Bilgisi Öğretiminde Ses Olaylarının Sınıflandırılması”, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Erzurum, ss.121-143.

Erol Arslan Hülya (2015). “Kilis İli Ağızları Şekil Bilgisi (İsim ve Fiil Çekimi) Özellikleri ve Ağız Bölgeleri Üzerine”, Sosyal Bilimler Dergisi, c.5, S.9. ss.1-30.

Erol Arslan Hülya, Özdemir Atanur (2023). “Suriye Türkmen Türkçesi Ağızlarında Sınırlandırma ve Karşılaştırma Bildiren GadAn/ GadAk/ gaçek Edatları”, Akademik Sosyal Araştırmalar, S.3, ss.37-44.

Karaca, Hasan (2013). “Âşık Ömer’in Koşmalarında Söz Varlığı”, Gaziantep Üniversitesi, ss.721-739.

Karaca, Hasan (2018). “Türkiye Türkçesinde Sadece Sayılarla Kurulan Söz Dizimsel Yapılar”, Gaziantep Üniversitesi, ss.814-819.

Köksel, Behiye (2019). “Barak İskân Şiirlerinde ve Türkülerinde Osmanlıya Başkaldırı” Gaziantep Üniversitesi, Ayıntab Araştırmaları Dergisi, C.2, S.1, ss.77-88, Haziran.

Şimşek, Esma (2007). “Karaca Oğlan’a Bağlı Olarak Anlatılan Kısa Hikâyeli Türküler”, Milli Folklor, S. 76. ss.45.

Tanyol, Cahit (1954), “Baraklarda Örf ve Adet Araştırmaları”, İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi, S.7, ss.71-107.

Vural, Feyzan Göher; Vural Timur (2013). “Niğde Kültürünün Sesi: Niğde Türküleri”, ss. 645-657.

III. BÖLÜM

MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Gereçler

Çalışmada başta Barak konusunda yazılan kitaplar araştırılmıştır. Barakların tarihini ve kültürünü anlatan birçok çalışmaya ulaşılmıştır. Daha sonra bu konuda yazılan tezlerden ve makalelerden yararlanılmıştır. Çalışmamız alan araştırması olduğu için kaynak kişiden Baraklar ile ilgili anlattığı bilgiler not alınmış, alınan notlar metinler kısmında kullanılmıştır.

Barak türküleri geniş bir repertuvara sahiptir. Bu türkülerin sayısı fazla olduğu için danışmanımın görüşleri doğrultusunda otuz beş tane türkü seçilmiştir. Seçilen türkülerin birkaç defa ses kaydı yapılmıştır. Birkaç defa ses kaydının yapılması ise türkülerin ağız özelliklerini yanlış aktarmamak içindir. Türkülerin ağız özellikleri incelenirken icra esnasında ses kaydı ve video kullanılmıştır. Daha sonra türküler dil özellikleri yönünden incelenirken bu konuda yapılmış çalışmalar araştırılmıştır. Bu çalışmalara göre türküler, dil özellikleri yönünden incelenmiştir.

Çalışmada edinilen bilgileri yazıya aktarırken kaynakça bölümünde geçen kitap, dergi ve tezlerden yararlanılmıştır. Daha sonra dil bilgisi alanında yazılan makaleler ve kaynaklar incelenerek türkülerde geçen kelimeler tek tek incelenmiştir. Bilgileri elektronik ortama aktarırken dizüstü bilgisayar kullanılmıştır.

3.2. Yöntemler

“Barak Türkülerinin Dili” başlıklı bu çalışmada, inceleme ve derleme yöntemi kullanılmıştır. Derleme yöntemlerinden biri olan görüşme yöntemi ile kaynak kişiden türkülerin hikâyeleri alınmıştır. Bu hikâyeler, her türkünün başında verilmiştir. Seçilen otuz beş türküden beş tanesi kaynak kişiden derlenmiştir. Geriye kalanlar ise bütün Barak ozanları tarafından bilinen ve icra edilen türkülerdir.

Tez konusu belirlendikten sonra inceleme yöntemi ile yöre ile ilgili literatür taramaları yapılmıştır. Barak Türkmenlerinin tarihi, kültürü ve türküleri gibi konularda yazılı kaynaklardan faydalanılmıştır. Çalışma; Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep İl Halk Kütüphanesi, Nizip Halk Kütüphanesi ve Karkamış Halk Kütüphanesi araştırmaları ile başlamıştır. Baraklar ile ilgili yapılan çalışmalar; gerek tezler gerekse kitaplar tek tek incelenmiştir.

Bu çalışmada, Barak türkülerinin birçoğu taranmış olup içlerinden en fazla icra edilenler seçilmiştir. “Ağız” terimi bir türkünün karakteristik özellikleridir. İcracı türküsünü yorumlarken kullandığı dil ve bu esnada çıkan sesler bu çalışmanın temelini oluşturmaktadır.

Dil coğrafyası incelemeleri çerçevesinde kullanılabilecek bir terim olarak ağız, aynı kökenden geldiği üst sistem durumundaki bir standart dile bağlı, doğal olarak ortaya çıkmış; aile ve dost çevresinde, iş yerlerinde; okuryazarlığı az, bulunduğu bölgeden uzun süre ayrı kalmamış insanlarca sözlü iletişimde dilin başka türleriyle karşı karşıya gelme oranına göre değişen biçimde kullanılan, resmi ortamlarda kullanılmasından kaçınılan, yazılı bir gelenek oluşturamamış, iletişim alanı sınırlı, bağlı olduğu üst sistemden dilin her alanında karşılıklı anlamının korunacağı oranda ayrılabilen, prestiji standart dile göre daha yerel konuşma biçimleridir. (Demir, 200:154).

Araştırma yöntemi, bilgiye ulaşmak için izlenen yoldur. Barak türkülerinin dil özelliklerinin incelendiği bu çalışmanın yöntemi Saha (Alan) araştırması deseni uygulanmıştır. Türküler tam anlamıyla hikâyeleriyle anlatıldıktan sonra her bir türkü dil özellikleri yönünden incelemeye alınmıştır. Her bir türkü ağız özellikleri, ses bilgisi, biçim bilgisi, söz dizimi ve söz varlığı yönünden tek tek ele alınıp incelenmiştir.

IV. BÖLÜM

BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. Ses Bilgisi

Her dilin, başka dillerinkine uymayan birtakım sesleri ve bu sesleri göstermeye yarayan harfleri bulunduğu gibi, bir dil içindeki türlü lehçelerin ve ağızların da kendilerine mahsus bazı telaffuzları, özel sesleri vardır. Sözcük, dilin anlamlı en küçük parçasıdır. Sözcüğü meydana getiren ise belli bir harf kalıbına girmiş seslerdir. Ses bilgisi (fonetik), dilin seslerinin oluşumunu, boğumlanmalarını, sınıflandırılmasını, kelimelerdeki sıralanışlarını inceleyen dil bilimi koludur.

Konuşma seslerini özellikleri, türleri, sözcüklerdeki sıralanışları, görevleri ve uğradıkları değişimler açısından araştıran, sınıflandıran ve herhangi bir kurama dayalı olmayan, genellikle fiziksel yönleri ağır basan dilbilgisi dalına ses bilgisi (fonetik) adı verilir. (Eker, 2010:225).

Ömer Asım Aksoy, Gaziantep ve çevresinin dil özellikleri ile ilgili şu sonuçlara ulaşmıştır;

1. Alfabemizdeki harflerle gösterilmeyen sesler vardır.
2. Genel dil fonemleri birçok değişmelere uğrar.
3. Bazen bir sesli (vokal) yerine başka bir sesli kullanılabilir.
4. Bazen bir sessiz (konson) yerine başka bir sessiz kullanılır.
5. Bazı sesliler sertleşir.
6. Bazen sert sessizler yumuşar.
7. Bazen bir sessiz ikiye katlanır.
8. Bazen fonemler yer değiştirirler.
9. Bazen bir fonem bulunur.
10. Bazen düşen fonemler yerine uzun sesliler meydana gelir.
11. Bazen birkaç değişme birlikte olur.
12. ‘Y’ fonemi kendisinden evvel ve sonraki bazı sesleri değiştirir.
13. Birkaç türlü söylenen kelimeler vardır.

14. Büyük ses uyumu daha çok kökleşmiştir.
15. Küçük ses uyumu daha çok kökleşmiştir.
16. Vurguda bazı özelliklere rastlanır.
17. Bir kurala bağlanmayacak kadar dağınık fonetik değişimler vardır. (Aksoy, 1945:7-8).

4.1.1. Ünlüler

Ünlü harfler, ses yolunda bir engele uğramadan çıkan seslerdir. Bunlar tek başına okunur ve heceleri oluşturur. Barak türkülerinde yazı dilinde bulunan sekiz asli ünlünün yanında, yazı dilinde bulunmayan ve farklılık gösteren şu ünlüler kullanılmaktadır:

á ünlüsü: a ile e arası, düz-geniş, yarı art bir orta damak ünlüsüdür.

Ağalár (1.5, 1.10, 1.15, 1.20, 1.25), alálım (5.4, 5.8, 5.12, 5.16, 5.20, 5.24), aşıná (11.13), bağışıná (33.9), balabán (14.3), başıná (11.15, 23.1), bezírgán (7.1), Culab'á (2.13), dağlará (2.4), dalgá (34.4, 35.10), dermán (28.15), devrán (29.2), dumaná (4.12), durmázsınız (3.6), durnám (3.2, 3.4, 3.8, 3.12, 3.16), durulmáz (1.3, 13.11), élá (3.2, 19.6), gáhi (2.9), h́abar (5.9, 10.3), h́ayfíní (5.4, 5.8, 5.12, 5.16, 5.20, 5.24, 12.8), h́ayvan (2.16), h́ıysabá (2.14), kalabá (2.15), kaná (4.8), Kerbelá (2.11), konmáz (13.10), olmáz (13.9), ṕerışán (8.2, 8.4, 8.8, 8.12, 8.16, 8.20), rüyamdá (35.9), sábeh (10.13, 20.1), sélám (1.1, 5.1, 11.4, 11.9, 11.14, 11.19, 19.14), síláh (6.5), tozá tozá (21.1), ýaránım (18.3), yaşıná (11.14), yoldaşıná (33.11), yollará (2.2, 2.8), zená átlí (29.5).

â ünlüsü: a-o arası bir sestir.

Wáḥıṭhan (1.4, 1.5), gávli ğarar (1.7), gávıl (5.7), kávımdan (17.3), áwınan áwladılar (20.5, 20.12, 20.19, 20.26), áwcılar (25.6).

ê ünlüsü: ê ünlüsü, kapalı e diye adlandırdığımız e-i arası bir sestir. Barak ağzında çokça kullanılan bu ünlü türkülerimizde de geniş yer tutmaktadır.

Bédır bédır (16.9), bèle (4.2, 12.5, 20.22, 30.2), bélík (15.2), bèllí (17.14), bësh béter (4.10), Bëshdèlí (15.4), Bèledín (15.11), Bèrecik (15.19), cécímí (27.1), çézıldí (19.5), dèlí (9.3, 14.5, 35.1), dèrdím (13.2), dèn (17.4, 17.8, 17.12, 17.16), èdelím (1.7, 1.8), èl (1.2, 2.10, 6.1, 7.1, 8.2, 11.1, 11.6, 12.16, 13.8, 14.9, 16.12, 17.1, 27.15, 28.3), èlá (3.2, 11.2, 19.6), èngíne (22.6), èrkenden (20.1), èrídír (25.11), èsen (9.1), ètme (1.13), evvèlí (5.2), èyledík (2.1, 10.15, 19.1), Fèríz Beg (1.1, 5.19), fètíl (24.2), geçelím (1.24), gèlín (1.2, 1.6, 1.14, 1.24, 1.25), gètdí (19.4, 19.8, 19.12, 19.16), gèydím (12.10), gèydín (24.6), gèydírsem (18.7, 18.11), kèn (24.6, 24.12, 24.18), mesgèn èder (16.10), Müsèllím (5.11), nènní (20.7, 20.14, 20.21, 20.28), nenèyle

(21.7, 21.13, 21.19), nenní (25.2, 25.8), nêtdí, nêyledí (19.3), pèríşán (8.2, 8.4, 8.8, 8.12, 8.16, 8.20), sêl sêl (4.4), sêlám (1.1, 5.1, 11.4, 11.9, 11.14, 11.19, 19.14), sêçelím (1.9), sêle (9.14), sêlvín (15.9), Şa‘êyne (25.7), Şävêy (13.4, 13.9, 13.12), Şahsênem (13.15), şetíl (24.13), tellí (5.9, 11.3, 17.1), tíkene (13.10), Tisêvet (25.2), têtín (27.3), Yêmen’e (14.6), yêriyen (14.1), yêllerí (9.1), yênílen (10.3), yêşil (14.11, 16.1, 32.8), yêter (4.9).

í ünlüsü: ı-i arası bir sestir. Çoğu kez i ünlüsünün artlaşması yoluyla ortaya çıkmış yarıart bir ünlüdür.

Ağlıyır (9.7), bağılı (1.12), bení (4.1, 4.5), Bèsní (10.10), bildiñ mi (4.5), Bêşir’in (5.15), Beğdillí (5.13), bellí (5.18), bîlír (5.21), bífer (1.14), bír (1.1, 1.18, 3.1, 5.9, 6.11, 7.9, 8.3, 8.4, 9.11), bilmem (1.17), bízí (2.2), bîlíp bîlmedíğim (2.10), bilmem (7.5, 9.9), bezírgán (7.1), bízlerin (7.14), bízím (10.12), bürince (9.12), çahtíníz (1.23), cesedím (7.4), Cèrid Bekír (10.4, 10.5), çekerím (7.3), çekílmez (6.1), çekílmîş (8.15), çöldekí (5.1), çímen (9.16), dağılı (1.11), dedí (1.2), dèlí (9.3), düşersíz (3.14), düşmîş (9.6), díllere (2.20), dízerken (8.18), dedíğlerí (3.4), derísen (5.14), dèrdí (6.14), der kí (4.6), devír, dönmîş (9.9), dèdíğí (9.8), döndí (10.11), düşírdíler (235.2), èdelím (1.7, 1.8), èyledík (2.1), elíní (6.16), esgí (10.12), elíne (6.13), evímde (9.6), ederím (4.10), èllerínden (7.1), èyledím (8.1), evvelí (5.2), èlín (6.1), elímde (5.10), ehl-í beyt (4.3), gezdíñ (4.3), geçerdí (10.18), gêçelím (1.24), geçírdí (2.13), gözlerím (7.15), gizlerím (7.13), gördín (7.9), geldí (8.3), gelír (5.22), gèlín (1.2), geldí (2.7), gördí (5.14), gülí (10.2, 32.2), geldíñ (11.5, 11.10, 11.15, 11.20), gáhí (2.9), getdí (5.11, 9.17), güliyır (9.7), geçti (9.16), gerí (10.11), güdeyím (6.9), gezdíğím (8.2), hayfíní (5.4, 5.8, 5.12, 5.16, 5.20, 5.24), hêçbír (3.6), hıysabá (2.14), íhrarín (6.9), inileşír (2.16), ikindín (1.8), intíham (4.6), kílíd (10.5), Kürdülü Kerím (10.7, 10.9), kimseyí (1.17), Kıyas ‘Alí (10.19), kemlík mí (8.1), Müsellím’dén (5.11), öldíse (1.8, 10.9), öldí (17.2), oldí (2.16), öldí mí (10.4), parlıyır (2.3), pèríşán (8.2), peşínden (8.14), sökíldí (10.5), sevdíğím (6.15), Sittíhan (10.17), sení (7.2, 7.4), sözímíz (8.6), söledím (8.3), siyecí (8.15), sízlerde (3.14), síz (3.15), soldí mí (10.2), sevdíğím (7.9), senín (9.4), sení (4.10), sensíz (7.11), sêçelím (1.9), sesí (3.3), şahín (3.6), Şírvan (6.12), şílfeler (2.4), şíndí (9.4), şehrí (2.19), tebdílím (6.9), teslím (1.8), tellímde (5.9), üzdiñ (4.1), vezírlerin (5.14), yaníyır (9.6), yüklendí (10.13), yellerí (9.1).

â ünlüsü: a ünlüsü, yazı dilimizde de kullanılan, alıntı kelimelerde görülen, daha çok g, k ünsüzlerinden sonra ortaya çıkan bir orta damak ünlüsüdür.

Gâvur (9.2), figân (24.3, 30.16), hilâl (16.9), kâr (7.14), seyrangâh (28.13).

4.1.1.1.Uzun Ünlüler

Uzun ünlüler, dilimize giren yabancı kökenli kelimelerde daha fazla görülmektedir. Metinlerde, alınma kelimelerdeki birincil uzun ünlüler korunmuştur.

'Ayn Arüz (3.9), Arâb (1.22, 8.20, 12.10, 17.15, 26.2), arūs (4.10), arzumânım (12.11, 15.6), billâhi (1.18), destân (2.20), gülâb (8.9), feryât (24.3), fîrgât (8.3), háyvân (2.16), hayâl (7.5), iḥrâr (6.7), konulğāsı (8.11), Karâc 'oğlan (11.16), meşâyih (3.11), muḥâbbet (7.10), Mevlâ'm (16.14), mestân (19.6), oḥuyubân (8.17), seyrân (8.1, 28.5, 28.13), semâh (3.7), şem'â (7.12), Şävèy (13.4, 13.9, 13.12), toğulğāsı (30.3), üryân (9.13), yâd (6.1, 6.10, 28.3, 30.8), yâr (7.12, 8.2, 8.9, 11.4, 11.14, 11.19, 13.1, 13.2, 14.7, 15.4, 15.8, 15.12, 19.4, 19.16, 23.3, 24.15, 28.3, 28.8, 34.8), Yahûb'un (11.8), ziyarât (3.1).

4.1.2. Ünsüzler

Ünsüz harfler, tek başına söylenemeyen, ancak bir ünlü yardımıyla söylenebilen sesleri karşılayan harflerdir. Gaziantep Barakları ağızında standart Türkçe'den farklı olarak şu ünsüzler bulunmaktadır: ğ, ħ, ḥ, k, í, t, w.ğ ünsüzü: Yazı dilinde kullanılan g ünsüzünden daha farklı küçük dil civarında çıkan ötümlü bir sestir. Arapça ve Farsça kelimelerdeki ğ ünsüzüne yakın şekilde telaffuz edilir.

Beğ (1.1, 4.13, 5.19, 10.12, 12.8, 12.9, 13.11, 15.15, 20.4, 20.15), Beğdillî (5.13), çığtılı (2.1), direğini (21.10), düğün (24.4), dediği (9.8), dengine (22.7, 22.8), dedikleri (3.4), Düğünüg'e (25.14), eylediği (10.15), ergi (16.7), engine (22.6), fîrgât (8.3), figân (24.3), gümrüğe (25.13), ğavlı ğarar (1.7), gördüğüm (2.7), ılıt ılıt (9.1), Kargamış (29.1, 29.18, 30.2, 30.4, 30.8, 30.12, 30.16, 30.20), kötlüg (1.13), sevdiğim (18.3, 22.2), toğulğā (29.7), yüreği (27.11), uygun (32.4), yüreğim (34.1), yigid (8.11, 17.14, 19.10).

ḥ ünsüzü: Hırıltılı, sızıcı bir arka damak ünsüzüdür. Kelime ortasındaki k'lar h'ye dönüşmüştür.

aḥ (1.5, 1.10, 1.15, 1.20, 1.25, 8.14, 12.3), aḥır (6.6, 9.9), aḥlın (6.14), aḥın (2.17), alçaḥlarınan (18.4), açılı (31.11), Aḥpınar (11.18), aḥınan (12.3), Arḥıg (15.3), aḥ (35.14), aḥımı (33.8), aḥır (30.18), aḥar (15.7, 30.2), Aḥsaray (19.13), Aḥçaköy (32.13), başḥa (1.17), baḥamadım (28.10), baḥışın (16.3), biraḥmıyır (31.14), baḥ (3.2), baḥarım (14.13), başḥa (9.19), baḥışına (33.9, 35.13), Baraḥ (23.4), bulacaḥsan (31.8), bozarḥan (30.15), baḥar (26.5), coḥşundur (7.10), çalarḥan (33.8), çıḥsam (14.4, 18.9), çıḥamadım (12.4), Çifteḥan (19.2), çığtılı (2.1), çıḥdı (29.17), çoḥ

(12.9), çıhmış (15.15), çıhmiyır (7.16), çıhmaḡ (4.14), çoḡ (3.3,4.1, 29.1, 33.5), çıḡar mıdı (30.16), çıhmışım (28.2), çıḡdı (15.1), çıḡdım (8.1), daḡsan (18.10), daḡar mıdı (30.4, 30. 12), firḡatla (29.18), gáḡı (2.9), ḡanamız, ḡaraba (26.3), hırḡız (1.8), ḡandá (1.21), ḡáber (5.9, 10.3), ḡurması (11.1), ḡan (7.2), ḡalallaşáḡ (28.11), ḡorasan (2.1), ıḡdıyar (2.6), konduḡ (2.9), ḡana, ḡıysabá (2.14), ḡalaḡaya (3.12), Muḡım Beḡ (3.13), korḡarım (3.14), kalḡınca (3.15), şıḡa (4.3), intıḡam (4.6), şarḡıyan (4.11), karanlıḡ (7.11), soḡaḡları (10.10), Sittıḡan (10.17), oḡurum (13.13), uyḡu (14.14), oḡur (15.10), taḡık (16.6), koḡulardım (18.2), Musa Şıḡ (1.6), mızraḡ (18.5, 18.9), saḡraya (18.5), pıḡaḡlarından (18.12), kalḡar kalḡar (21.8), uyḡu (23.10), şavḡım (25.8), kaḡaḡtır (25.13), korḡarım (28.3), kalḡan, oḡ (29.3), naḡış (29.12), paytaḡlıḡa, layıḡ (29.14), şarḡ (29.15), şaḡar mıdı (30.8), ıslaḡ (31.1), kurtulmaḡ (34.3), taḡar (26.6), taḡtılar (27.2), Yaḡub (7.7), yoḡsa (7.11), yaḡar (26.7), yıḡmış (29.10), yastıḡda (7.15), yıḡılası (25.3), yoḡtur (12.15), yıḡtın (35.5, 35.11, 35.17), waḡıḡtan (1.4), yaḡşıyí (1.9), yıḡarım (21.9), yıḡık (16.7), yanımdaḡı (12.14), yastıḡda (17.4), yazıḡ (5.10), yoḡmuş (24.9), yıḡıldı (26.3), yaḡtın (35.6, 35.12, 35.18), zırḡ (12.14).

ḡ ünsüzü: Derlenen Barak türkülerinde sıkça rastlanan ḡ ünsüzü, sızıcı ve ötümsüz bir gırtlak ünsüzüdür.

Aḡd-ı yed (4.11), aḡd-ı bütün (6.7), aḡlımı (13.2), Baḡrı Gölü (6.11), bozuḡları (8.18), caḡtıñız (1.23), ḡáyvan (2.16), ḡacı, ḡáyfını (5.4, 5.8, 5.12, 5.16, 5.20, 5.24), ḡaydarı (5.17), ḡasretiñi (7.3), ḡökmümüz (10.18), ḡáyf (12.8), ḡöseyin'im (12.13), muḡanned (14.8), ḡamo (1.12), ḡakık (16.5), ḡalda (17.2), ḡüsün Aḡam (21.1, 21.5, 21.7, 21.9, 21.11, 21.13, 21.14, 21.16, 21.17, 21.19), ḡalı (26.4, 26.8, 26.13), ḡarab (29.10), ḡökümdarın (29.15), ḡasretin (34.8), ḡayalımda (35.9), ḡayren (35.13), íḡrarın (6.7), kaḡrı (6.1), kalḡtı (15.13), muḡabbet (7.10), Muḡammet Beḡ (6.13), meşāyıḡ (3.11), sıláḡ (6.5), sábeḡ (10.13), taḡammülüm (31.5).

ḡ ünsüzü: Ötümsüz ve süreksiz bir art damak ünsüzüdür.

Ḳarşı (1.3), ḡal'a (1.12), ḡan (1.19, 4.8), ḡarlı (2.4), ḡoyun, ḡalabá (2.15), Veysel Ḳara (3.1), ḡaş (3.2, 16.9, 24.10), ḡavríliyır (3.5), Ḳasım Aḡa (4.1, 4.5, 4.9, 4.13, 5.3), ḡatarım (4.12), Raḡḡa (5.13), Ḳarlı (5.17), Kel Ḳoca (5.18), Ḳoḡ Bedíroḡlu (5.23), Ḳılıçoḡlu (9.16), ḡılıç (9.18, 17.6), ḡara (10.6, 17.10, 25.6, 35.2), ḡolu (10.8), ḡudretten (11.13), ḡurduma (12.14), ḡona (12.15), ḡoydım (13.3), ḡuzuyum (13.7), ḡadan, ḡal (13.8), Ḳurt Beḡ (13.11), ḡul (14.8), ḡadılar (14.9), ḡurdum (14.12), ḡarardı (15.13), ḡazel (15.14), ḡalmam (15.17), ḡaldı, ḡanlı (15.18), ḡavımdan, ḡardaşdan (17.3), koḡulardım (18.2), ḡardaş (20.2, 20.4, 20.11, 20.18, 20.25), ḡurşun

(20.23), kar (21.1), kıymatlım (21.5), kalhar kalhar (21.8), kırmızı (24.1), Kozbaş (25.12), Karakuyu (25.14), kaldı (26.3), kavum (28.1), Kargamış (29.1, 29.18, 30.2, 30.4, 30.8, 30.12, 30.16, 30.20), kalhan (29.3), koymadım (4.8), kahramanlarını (29.19), koç yigidler (30.10), kınalı koçlar (10.14), kalmadı (31.5), kazları (32.5).

ř ünsüzü: Titreşimli bir r sesidir. Barak türkülerinde sık olarak görülen bir ünsüzdür. Bır (1.16, 1.18, 2.20, 10.3, 10.6, 12.11, 14.3, 16.3, 19.7, 19.10, 20.16, 20.23).

ť ünsüzü: t-d arası bir ünsüzdür.

Ahmet (29.20, 30.17), atlım (21.5, 21.11, 21.17), başlılar (20.1) cahtıñız (1.23), ceseñden (7.16), çohtur (2.15), çift (20.10), dostumun (6.16), feryāt (24.3), fırsat (6.6), geçit (25.9), keşiler (20.2), kıymatlım (21.5, 21.11, 21.17), Muhammet (6.13), muhabbet (7.10), mestān (19.6), tahār (26.6), tahdılar (27.2), tutun (3.7), tutubān (1.8), yigıt (19.10, 30.3), yurtlar (8.12, 17.14), yıhtın (35.5, 35.11, 35.17), yahtın (35.6, 35.12, 35.18), ziyarāt (3.1).

w ünsüzü: Bir çift dudak ünsüzüdür. Yuvarlaklaştırıcı özelliği nedeniyle yanındaki düz-geniş a ünlüsünü yarı yuvarlaklaştırarak a ile o arası bir sese dönüştürür.

Awınan awladılar (20.5, 20.12, 20.19, 20.26), awcılar (25.6), wahtıñan (1.4).

ñ ünsüzü: ñ ünsüzü, nazal bir art damak ünsüzüdür. Arka ve orta damak ñ'si korunmuştur. Derlenen türkülerde bu ünsüz genellikle teklik ve çokluk 2. kişi iyelik eklerinde görülür.

Atlandıñ (2.6), anañ (27.13), bahtıñıña (33.9, 35.13), Bediroğlu'nun (5.4, 5.8, 5.12, 5.16, 5.20, 5.24), başıñ (16.7), boyuñ (18.11, 33.3), boynuñ (16.1), cahtıñız (1.23), demırdeñ (27.11), elíñin (27.9), eşiñe (33.10), gözün (11.13, 24.10, 35.13), gözínin (27.10), hasretiñi (7.3), kömürdeñ (27.10), kaşıñ (11.13, 19.9, 21.4, 24.10), kömeñiz (1.23), kulağıñ (18.10), kadañ (13.16), seníñ (13.11), selvíñ (15.8, 15.9), yomırtañız (3.5), yüzün (16.7), yazıñ (27.4), yayañdı (2.6), yollarıñı (7.15), zülfünü (27.14).

Ayin Ünsüzü: Ötümlü bir gırtlak ünsüzüdür. Bu ünsüz genellikle Arapçadan alınma kelimelerde görülür. Arapça'nın "ayın" sesine yaklaşan bir "a" sesidir.

'Ali Osman (1.3), 'ar (28.4), 'Ali Paşam (16.13), 'araba (26.1), 'Azrayıl (21.16, 35.16), 'arşa (30.16), 'Arāb (1.22, 5.17, 8.20, 12.10, 17.15, 26.2), 'Ayn Aruz (3.9), 'Arabistan (17.8), 'arūs (4.8), 'aceb (10.12), 'ahd-ı yed (4.11), 'aşiret (5.7, 28.1), 'Abıseyf (5.21), 'ahd-ı bütün (6.8), 'alem (9.17), Kıyas 'Alí (10.19), kal'a (1.12), Miskin 'Alim (18.13), Seyit 'Ahmet (15.16), su'al (28.1), Şa'eyne (25.7), şem'ası (7.12), zená'atlı (29.5).

4.1.3. Ses Uyumları

4.1.3.1. Ünlü uyumu

Ünlü uyumu, bir kelimedeki ünlülerin kalınlık-incelik ve düzlük-yuvarlaklık yönlerinden birbirlerine uyması olayıdır. Ünlü uyumu, Kalınlık-İncelik Uyumu ve Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu olmak üzere ikiye ayrılır. Ünlü uyumlarına, 13. ile 20. türküler arasında örnekler verilmiştir.

Türkçede diğer dünya dillerinin çoğunda olmayan ünlü uyumu kuralı vardır. Bu kural doğrultusunda ünlüler, kelime içinde, nitelikleri bakımından kendilerine benzeyen ünlüleri takip ederler. Ünlü uyumu sayesinde, kelime içinde ses ahengi oluşur ve meydana gelen ahenk, dile estetiklik kazandırır. (Coşkun, 2010:46).

4.1.3.1.1. Kalınlık-İncelik uyumu (Büyük ünlü uyumu)

Bir kelimde kalın ünlüleri kalın, ince ünlüleri ise ince ünlüler izler.

Kalınlık Yönünden: Uyudum, uyandım (13.1), dağılmış, başıma (13.2), koydım (13.3), oldum (13.4), salla (14.1), olsam (14.3), alsam, çıksam, yola (14.4), zararım (14.8), kadılar (14.9), altın tasta (14.10), çıhdı (15.1), sarı, saçını (15.2), nazlı (15.4), kaldı (15.6), ahar, suyu (15.7), ağacı (15.8, 15.9), yolın, sağında (15.9), almış, ohır (15.10), uğrunda (15.11), nazlı (15.4, 15.8, 15.12, 15.16, 15.20), kalhtı, dağları (15.13), olmuş, bağları (15.14), ava, çıhmış (15.15), kalmam, orada (15.17), boynun, uzun (16.1), sundur (16.2), bahışın (16.3), datlı, cana, kıydın (16.4), hakık, kırmızı (16.5), başın, yihık (16.7), duydun (16.8), kaşlar (16.9), durnam, varırsa (17.1), yaman, halda, varın (17.2), kardaşdan, soran, olursa (17.3), başı, yastıhda, yolda (17.4), asbabımı, yuyana (17.5), boyladı (19.2), zalım (19.3), oldı (19.6), bağdan (19.7), kaşın (19.9), nazını (19.10), olsun (19.12), ağalar (19.11), kurdu mu (19.13), miradına (19.15), kızını (19.11), durdu mu (19.14), bastılar (20.), kardaşı, arada (20.2), kanlı, buhçalara (20.3), kardaş, yanarım, ağlarım (20.4, 20.11, 20.18, 20.25), çıramızı, koydular, odamızın (20.6, 20.13, 20.20, 20.27), anam (20.7, 20.14, 20.21, 20.28), ulusu (20.8), yavru (20.10), oğlı (20.15), kara, dağdır (20.16), sağdır (20.17), anam, datlı, canımı, kurşuna (20.23).

İncelik Yönünden: Seni, gördüm (13.1), derdim (13.2), yüzlü (13.3), gider (13.4), deyil, kızımı (13.5), göziyim (13.6), ellerinde, yeriye (14.1), getireyim (14.2), hemene, göynüm (14.5), göndermişim (14.6), sevdim (14.7), yeşil ördek (14.11), çekdi, göçini (15.1), çifte, belik, örmiş (15.2), içini (15.3), derler (15.9), gözelli, defterini, elinde (15.10), gördün mi (15.4, 15.8, 15.12, 15.16, 15.20), begleri (15.15), getsem (15.17), gümenim (15.18), yeşil, ördek (16.1), gene (16.2, 16.4, 16.8, 16.12,

16.15), eder (16.3, 16.10, 16.11), ergi, yüzün (16.7), benden, neler (16.8), bedir (16.9), kirpiklerin, mesgen (16.10), sözine (16.12), verir (16.14), geydin (16.15), bizim, ele (17.1), gözi (17.4), verin, beni (17.5), ölmüş, diyene (17.7), elinden (17.8), söyleyin, önsün (17.9), döğsün (17.10), gelir (17.11), önmesin (17.12), mertler (17.13), yiğidin (17.14), sökün, eyledi (19.1), felek (19.3), yetirdiğim, getdi (19.4), evleri, çezildi (19.5), bağdan (19.7), menevşe (19.8), kaşın (19.9), yiğit, cilve (19.10), erkenden (20.1), iki, kestiler (20.2), köyneğleri (20.3), begler (20.4, 20.18), ikimizi (20.5, 20.12, 20.19, 20.26), söndirdiler (20.6, 20.13, 20.20, 20.27), çekerd (20.9), çifte, delisi (20.10), derisen (20.8), begdir (20.15), üstine (20.16), ölirse (20.17), bile dim, gelmezdim (20.22), vermezdim (20.23), kirve, yenmezdim (20.24). Kalınlık-İncelik Uyumunun Bozulması: Garip (13.13), mercan (13.14), şahin (14.3), kervan (14.6), kazal (15.14), garıp (17.16), ela (19.6), selamına (19.14), reyhan (19.8), sabah (20.1), garıp (20.7, 20.14, 20.21, 20.28), valisi (20.9).

4.1.3.1.2. Düzlük-Yuvarlaklık uyumu (Küçük ünlü uyumu)

Türkçede sekiz tane ünlü harf vardır. Küçük ünlü uyumu bir kelimedeki ünlü harflerin düz veya yuvarlak ve dar veya geniş olmasıyla ilgilidir. Gaziantep Barakları ağzında bu uyum tamdır.

“Düzlük-yuvarlaklık uyumu, düz ünlüleri (a, e, ı, i) düz ünlüler (a, e, ı, i); yuvarlak ünlüleri (o, ö, u, ü) ya dar-yuvarlak (u, ü) ya da düz-geniş (a, e) ünlüleri izlemesi olayıdır.” (Gül, 1995:53).

Düzlük Yönünden Uyanlar: Seni (13.1), dağılmış, başıma (13.2), gider (13.4), yılan, kızımı (13.5), anamın, babamın (13.6), ellerinde, salla, yeriyen (14.1), getireyim, seni, ele (14.2), şahin (14.3), alsam (14.4), deli (14.5), sevdim (14.7), zararım (14.8), kadılar (14.9), baharım (14.13), çıldı, çekdi (15.1), çifte, belik, sarı, saçını (15.2), gezemedim, içini (15.3), nazlı (15.4), derler (15.5, 15.), kaldı (15.6), ahar (15.7), ağacı (15.8, 15.), sağında (15.9), defterini, almış, elinde (15.10), nazlı (15.4, 15.8, 15.12, 15.16, 15.20), karardı, kalhtı, dağları (15.13), kazal, bağları (15.14), ava, çıkmış, begleri (15.15), yeşil (16.1), gene (16.2, 16.4, 16.8, 16.12, 16.15) bahışın, eder (16.3), datlı, cana, kıydın (16.4), hakık, kırmızı (16.5), dahık (16.6), başın, ergi, yüzün, yihık (16.7), benden, neler (16.8), bizim, ele, varırsa (17.1), yaman, halda, varın (17.2), kardaşdan (17.3), başı, yastıhda (17.4), kılıcımı, verin (17.6), elinden (17.8), alsın (17.10), eyledi (19.1), zalım, felek (19.3), yetirdiğim, getdi (19.4), evleri, çezildi (19.5), bağdan (19.7), menevşe (19.8), kaşın (19.9), yiğit, cilve (19.10), bastılar (20.1), kardaşı, arada (20.2), kanlı (20.3), yanarım, ağlarım (20.4,

20.11, 20.18, 20.25), çıramızı (20.6), anam (20.7), yavru (20.10), derisen, begdir (20.15), kara, dağdır (20.16), sağdır (20.17).

Yuvarlaklık Yönünden Uyanlar: Uyudum, uyandım (13.1), yüzlü, (13.3), kuzuyum (13.7), olmaz (13.9), koyupta, konmaz (13.10), kollarıma (13.14), yola (14.4), göynüm (14.5), göndermişim (14.6), kula (14.8), yudular (14.10), ördek (14.11), onun uçun, pusu, kurdum, göle (14.12), güzel (14.14), suyu (15.7), gözellik (15.10), uğrunda (15.11), olmuş (15.14), orada (15.17), gümenim (15.18), boynun, uzun, ördek (16.1), boynunu, sundur (16.2), duydun (16.8), uydun (16.12), üstüne, donu (16.16), durnam (17.1), soran, olursa (17.3), yolda (17.4), yuyana (17.5), suyum, koyana (17.6), söyleyin, önsün (17.9), döğsün (17.10), ummasın (17.11), durur, yurtları (17.14), postlu (17.15), sökün (19.1), boyladı (19.2), gözler, süzüldi (19.6), böğün (19.7), sürmelemiş (19.9), kurdu mu (19.13), durdu mu (19.14), buhçalara (20.3), koydular, odamızın (20.13), ulusu (20.8), köyneğleri (20.3).

Düzlük-Yuvarlaklık Uyumunun Bozulması: Gördim (13.1), oldum (13.4), göziyim (13.6), güli (13.10), gözime (14.14), göçini (15.1), örmüş (15.2), gördin (15.4), yolın (15.9), ohır (15.10), yüzün (16.7), görmüş (16.11), sözine (16.12), gözi (17.4), yolımı (17.9), öldi (17.12), oldı (19.6), üzüldi (19.7), gözünü (19.9), söndirdiler (20.6), oğlı (20.15) üstine (20.16), ölrse (20.17), söndirdiler (20.6, 20.13, 20.20, 20.27).

4.1.4. Ses Olayları

Kelimelerin kök ya da gövdelerinde, aldıkları eklere göre yaşanan değişimlere ses olayları denir. Ses birimlerin çıkarılışını kolaylaştırma, birbirinden farklı ses birimler yerine bunları birbirlerine yaklaştırarak benzer veya eş ses birimler çıkarma, özetle sözleri daha az çabayla kolay söyleme eğilimi ses olaylarının gerçekleşmesindeki en etkili sebeptir.

4.1.4.1. Ses değişmesi

Ses değişmesi, dildeki konuşma seslerinden birinin diğerinin yerine geçmesi, türemesi veya düşmesi olarak tanımlanabilir.

4.1.4.1.1. Kalın ünlülerin incilmesi

a>e değişmesi: a>e değişmesi derlenen türkülerde en fazla görülen değişmedir.

Bene<bana (8.9), celledlere<cellatlara (10.8), dünya<dünya (7.11, 10.17, 29.2, 29.19, 35.7), gümen<güman (25.3, 25.10, 31.3), háyren<hayran (35.13), isgen<iskân (5.6), sábeḥ<sabah (10.13, 20.1), şefteliyi<şeftaliyi (24.13).

u>i değişmesi: Bu değişme aynı zamanda bir düzleşme olayıdır.

Feriz Beğ<Firuz Bey (1.1), uçun<için (14.12).

u>ö değişmesi: Bögün<bugün (19.7).

a<e değişmesi: Emmîn uşağı<amcanın çocuğı (27.7).

i>i değişmesi: Almiyır<almıyor(8.8), ağılıyır<ağlıyor (9.7), atıyır<atıyor (35.2), biraħmıyır<bırakmıyor (31.14), çıħmıyır<çıkıyor (7.16), gelıyır<geliyor (9.8), yağıyır<yağıyor (21.1), yanıyır<yanıyor (9.6).

u>ü değişmesi: Sürıye<Suriye (25.11).

4.1.4.1.2. İnce ünlülerin kalınlaşması

e>a değişmesi: e>a değişmesi, ünlü benzeşmesi ve ħ, ħ, ğ ünsüzlerinin kalınlaştırıcı etkisiyle ortaya çıkan bir ses değişmesidir.

Ataş<ateş (23.9, 26.7, 33.6, 35.14), alâ<ela (18.1), çalarħan<çalarken (33.8), gurbat<gurbet (6.9), ħâbar<haber (5.9, 10.3), ħana<hane (1.14, 26.3), ħaldayım<haldeyim (35.8), kal'a<kale (1.12), ħardaş<kardeş (17.3, 20.2, 20.4), kıymaħlım<kıymetlim (21.5, 21.12, 21.18), yáranım<yarenim (18.2), ziyarâ<ziyaret (2.1), waħıħan<vakitken (1.4, 1.5).

i>ı değişmesi: i>ı değişmesi, derlenen metinlerde şu şekildedir:

'Azrayıllar<Azrail (21.17), Bayındır Halıd<Bayındır Halit (10.9), garıb<garip (17.7), ğavıl<kavil (5.7), hanı<hani (16.13), ħalı<hali (26.4, 26.8, 26.13), ħayalımda<hayalimde (35.9), ısbatı<ispatı (5.18), ıħdıyar<ihtiyar (2.6), ħavımdan<kavimden (17.3), yanı<yani (18.16), zalım<zalim (19.3, 22.3, 22.11, 24.4, 24.6, 24.12, 24.18, 30.18, 35.6, 35.12, 35.18), zından<zindan (7.11), waħıħan<vakitken (1.4, 1.5).

4.1.4.1.3. Düz ünlülerin yuvarlaklaşması

a>â değişmesi: a>â değişmesi yarım kalmış a>o değişmesidir.

Âwıı<avcı (25.6), âwınan âwladılar<av ile avladılar (20.5, 20.12, 20.19, 20.26), ğavlı ğarar<kavli karar (1.7), ğavıl<kavil (5.7), ħavımdan<kavimden (17.3), waħıħan<vakitken (1.4, 1.5).

e>ü değişmesi: Bu değişme, yalnızca bir türküde görülmektedir.

Hüsün<Hüseyin (21.1, 21.5, 21.7, 21.9, 21.12, 21.14, 21.15, 21.17, 21.18, 21.20).

i>u değişmesi: Daha çok ünlü benzeşmelerinden kaynaklanan bir ses olayıdır. Bu değişim yalnızca bir türküde görülmüştür:

Ķavum<kavim (28.1).

4.1.4.1.4. Yuvarlak ünlülerin düzleşmesi

u>ı değişmesi: Bu ses değişmesinde u'lar ı olmuştur. Bu değişim, Barak türkülerinde sıkça görülür.

'Abıseyf<Abuseyf (5.21), Bedíroğlu<Bediroğlu(5.23, 5.24), Çığdemoğlu<Çığdemoğlu (19.11), durmuş<durmuş(7.8), duydım<duydum (10.3), Dedemoğlu<Dedemoğlu(1.21, 2.17, 7.13), Elifoğlu<Elifoğlu (26.9), Gündeşlioğlu<Gündeşlioğlu (17.13), Mirat<Murat (Fırat) (15.18, 30.2), Mıstafa<Mustafa (10.19), oğlu<oğlu (1.1, 1.6, 1.16, 5.19, 7.7, 10.19, 12.15, 17.2), oğır<ohur (15.10), poşı<poşu (21.2), tolı< dolu (23.1), Urım<Urum (5.21, 7.1).

ü>ê değişmesi: Yaygın olmayan ü>e değişmesi bir türkúde geçmiştir.

Yèriyen<yürüye (14.1).

4.1.4.1.5. Geniş ünlülerin daralması

e>ê, i değişmesi: Derlenen türkúlerde en yaygın görülen bir ünlü değişmesidir.

Bêlık (15.2), bêle (4.3, 12.5, 30.2), Bêşdeli (15.5), bêş (4.13), dêrdi (6.14), dêli (9.3, 14.5), den (17.2), êyledi (19.1, 29.18), êder (16.10), êyledik (2.1), êtme (1.13), êlinin (11.1), êdin (3.1), êlá (3.2), êle (3.13), êderim (4.17), evvelí (5.2), êdek (4.7), Müsêllim (5.11), nenêyle (20.5, 20.9, 20.18), pêríşán (8.20), şe (34.11), têzin (27.3), têlli (11.3, 17.1), yêllerí (9.1), yênilen (10.3), yêşil (16.1, 16.16, 32.16).

o>u değişmesi: Buhçalara<bohçalara (20.3).

ö>ü değişmesi: Ünlü benzeşmesiyle alakalı bir ses değişmesidir.

Bozüyük<Bozhöyük (25.10), Devehöyük<Devehöyük (25.9).

4.1.4.1.6. Dar ünlülerin genişlemesi

i>e, ê değişmesi: Barak türkülerinde en fazla görülen ses değişimlerinden biridir. Genelde Türkçe kelimelerde görülür.

Berecik<Birecik (5.11, 15.19), çizildi<çizildi (19.5), Ekizkuyu<İkizkuyu (15.5), Ekizce<İkizce (15.14), fêtil<fıtil (24.2, 24.14), Fêriz Beğ<Firuz Bey (1.1, 5.19), gëydım<giydim (12.10), gëydırsem<giydirsem (18.7, 18.11, 18.15), gëydın<giydin (16.15, 24.6), gëymış<giymiş (28.9), hêçbır<hiçbir (3.6, 33.10), hêç<hiç (12.7, 14.9, 18.4), kên<kin (24.6, 24.12, 24.18), neçe<nice (33.4), yetirdiğim<yitirdiğim (19.4).

u>o değişmesi: Daha çok eski biçimlerin korunması ve kaynaşmasıyla ortaya çıkar. Bu değişim birkaç türkúde görülür:

Şol<şu (10.18, 15.5), şo<şu (11.7, 17.16), şorda<şurda (17.7), yomırtañız<yumurtanız (3.5).

ü>ö değişmesi: Türkçe kelimelerde eski biçimlerin korunması; alıntı kelimelerde ise ħ ünsüzünün etkisiyle ortaya çıkmaktadır. Bu özellik şu türkúlerde görülür:

Gözel<güzel (7.14, 9.1, 11.11, 14.14, 15.10, 22.9, 33.9, 35.18),
hökmümüz<hükümüz (10.18), Höseyin<Hüseyin (12.13), hükümdar<hükümdar
(29.15).

4.1.4.2. Ünsüz benzeşmesi (Ünsüz sertleşmesi)

Bir ünsüzün yakın veya uzaktaki bir başka ünsüze etki ederek onu kendine benzeştirmesi olayıdır. Sert ünsüz ile biten sözcüğe yumuşak ünsüzlerden başlayan bir ek getirildiğinde ekin başındaki ünsüz sertleşir. Bu özelliğe ünsüz benzeşmesi veya ünsüz sertleşmesi denir.

Ses benzeşmeleri, bir sözcüğü oluşturan seslerden birini çıkarmak için yapılan hareketin, bir başka sesi çıkarmak için yapılan hareketi etkilemesi sonucu bu seslerin çıkış biçimi ve yeri açısından birbirine eş ya da benzer duruma gelmeleridir. (Demir, 2006:46).

Başka (1.17), göçtük (2.9), çohtur (2.15), yohtır (12.15), koyupta (13.10), tasta (14.10), çifte (15.2), kalhtı (15.13), küskün (23.5, 23.11, 23.17), çektiğim (31.6), ataştan (33.6), yıhtın (35.5, 35.11, 35.17), yahtın (35.6, 35.12, 35.18).

Ünsüz Benzeşmesine Aykırılık: Kardaşdan (17.3), netdi (19.3), getdi (19.4), etdin (23.6, 23.12, 23.18), batdı mı (24.2), atdı (24.4), satdı mı (25.16), dişciler (26.6), atdılar (27.1), tahdılar (27.2), seyrangâhdan (28.13), düzülmüştür (29.13), çıhdı (29.17), daşdı (31.5), aşdı (31.6), ulaşdı (31.7), yürekden (33.1), düşdi (35.14).

4.1.4.3. Ünsüz yumuşaması (Tonlulaşma)

Türkçede sert ünsüzlerden “p, ç, t, k” biten bir sözcüğe ünlü ile başlayan bir ek getirildiğinde, bu sözcüğün sonundaki ünsüz yumuşayarak “b, c, d, g” ye dönüşür. Bu kurala ünsüz yumuşaması denir. Bu ünsüz değişimleri Barak türkülerinde, gerek kelime başında, gerek kelime ortasında, gerekse kelime sonunda görülür.

Gidelim (1.6), edelim (1.7, 1.8), gördüğüm (2.7), bilmediğim (2.10), gidenden (4.9), ederim (4.13), gidek (5.6), edek (5.7), yurdi (5.13, 6.4), darbını (5.14), güdeyim (6.7), sevdiğim (6.15, 7.9), cesedim (7.4), gezdiğim (8.2), koç yiğidin (8.11), beglerin kondığı (8.12), bilbilin kondığı (8.16), cününliğin (9.4), kitabın dediği (9.8), gence (9.11), yurda (10.12), eylediği (10.15), yurduma (12.15), cırnağıma (14.4), eder (16.3, 16.11), kılıcımı (17.6), yiğidin (17.14), sevdiğim (18.3, 21.2, 33.1), kulağına (18.6), saracı (18.12), yetirdiğim (19.4), mıradına (19.15), gider (22.4, 22.8, 22.12), bahdı (25.6), gümrüğe (25.13), yurdına (25.15), haraba (26.3), gidin (26.4, 26.8, 26.13), dengi (26.12), ardına (27.5), pabucunun (27.6), uşağına (27.7), yüreği (27.11), gidem (28.8), giden (29.4), harbe (29.4), paytahlığa (29.14), yiğidin (30.3),

yığidlar (30.10), çektiğim (31.6), gidecek (31.11), yüreğim (34.1), gücüm (35.1), garbı (9.1),

Ünsüz Yumuşamasına Aykırılık: Göçelim (1.2), açalım (1.5), seçelim (1.10), geçelim (1.24), saçalım (1.20, 1.25), altımda (1.22), aşırıdılar (2.4), geçirdi (2.13), ehl-i beyte (4.4), katarım (4.15), geçerdi (5.2), ata (5.5), ısbatı (5.18), üstine (5.22), çekilmez (6.1), sökilmez (6.3), atını (6.5), dostumun (6.16), hasretini (7.3), çekerim (7.3), asbabımı (17.5).

4.1.4.4. Ses düşmesi

4.1.4.4.1. Ünlü düşmesi

İki heceli bazı kelimeler ünlüyle başlayan bir ek aldıklarında ikinci hecelerindeki dar ünlüler düşer. Barak türkülerinde kelime başında ve sonunda ünlü düşmesi yoktur. Ünlülerin daha çok iç seste düştüğü görülür.

“Ünlü düşmesi, sözcüğü oluşturan ünlülerden birinin kaybolmasıdır. Bu ses olayı; ünlünün düştüğü yere göre, sözcük başında, içinde ya da sonunda görülür.” (Eker, 2010:265).

Kötlüg (1.13), ordan (2.13), şehri (2.19), hökmümüz (5.2), hayfini (5.4, 12.8), kahrı (6.1), göynüm (6.4, 6.8, 6.12, 6.16), boynumdan (6.10), ahlın (6.14), süprülmiş (7.2), seyran (8.1), ayrılan (8.14), göynüm (9.3), nedim (9.5, 9.10, 9.15, 9.20), noldı (10.9), hökmümüz (10.18), oynatıp (10.20), neyleyim (12.16), ahlımı (13.2), boynun (16.1), zülfi (16.6), barğını (17.10), netdi (19.3, 319), neyledi (19.3, 29.19, 30.18), burnu (21.3), ayrılan (22.2), boynını (22.6), nerden (22.4, 22.8, 22.12), uğrunda (25.5, 33.12), boynuna (27.2), burnında (29.15), resminden (30.14), sabrım (31.5), nedecek (31.9), boynun (32.9), nasıl (34.6).

4.1.4.4.2. Ünsüz düşmesi

Çeşitli etkilerle ya da nedenlerden dolayı birleşme yaşanırken kelime içerisindeki ünsüz bir harfin dışarıda kalmasıdır. Türkülerde düşme eğilimi gösteren ünsüzler t ve y ünsüzleridir.

Ünsüz düşmesi, kelime başında ve ilk hece sonunda olmak üzere iki türlü görülür.

Kelime başındaki sürekli bir ünsüz, komşu ünlünün açıklığı sebebiyle düşer. Gerek tek heceli gerekse çok heceli kelimeler sonunda; bir ünsüz, bir ünlü ve iki ünsüzden oluşan ilk hece sonundaki ünsüz kaybolur. (Özçelik, Boz, 2009:32).

Bële (4.2, 12.5, 20.22, 30.17, 34.11), raslamadım (33.10), söyle (23.4, 23.8, 23.12), söyleyin (17.9), şeler (34.11), şeile (34.12), ücesi (8.1, 29.17).

4.1.4.5. Ses türemesi

4.1.4.5.1. Ünlü Türemesi

Sözcüğün aslında olmadığı halde, bir ek aldığı zaman ortaya çıkan ünlülerdir.

”Kelimenin aslında olmayan bir ünlünün türemesi hadisesidir. Bunun asıl sebebi, kelime sonunda yan yana bulunan iki ünsüzün söylenememesidir. Bu durum, iki ünsüz arasına dar bir ünlü getirilerek giderilir.” (Coşkun, 2010:58).

Çiçeklerinin (18.2), alçahlarının (18.4), pıçahlarının (18.8), saçahlarının (18.12), köçeklerinin (18.16), awının (20.19, 20.26).

4.1.4.5.2. Ünsüz türemesi

Türkçedeki Arapça kökenli sözcüklerin ünlü harfle başlayan ek aldıklarında veya başka bir sözcükle birleşme sonucunda, sözcüğün sonundaki ünsüz harfin tekrarlanmasıyla oluşur.

“Ünsüz türemesi, sözcüğün özgün biçiminde bulunmayan bir ünsüzün sonradan çeşitli seslik nedenlerle ortaya çıkmasıdır. Bu ses olayı; ünsüzün türediği yere göre, sözcük başında, içinde ya da sonunda görülür.” (Eker, 2010:269).

Sırrımı (7.13).

4.1.4.6. Ünlü daralması

Ünlü daralması, Türkçede geniş ünlülerin dar ünlülere dönüşmesi şeklinde gerçekleşen bir ses olayıdır. a veya e ünlüleriyle biten bir fiile –yor eki getirildiğinde, fiilin son hecesindeki ünlü ı, i, u, ü ünlülerinden birine dönüşür.

Parlıyır (1.3), kavırlıyır (3.5), almiyır (8.8), diye (11.4, 11.9), bağhyıp (11.12), arıyır (25.6), bırahmiyır (31.14), yetmiyır (35.1).

4.1.4.7. Ulama

Ulama, ünsüz ile biten bir sözcüğü ünlü ile başlayan bir sözcük takip ettiğinde birinci sözcüğün ikinci sözcüğe bağlanarak söylenmesidir.

Wahıthan arayı (1.4), bölüg bölüg oldu (2.5), ziyaret edin (3.1), laf etme (4.12), carvanın aslanı (5.3), gurbat ellerde (6.9), süprilmiş odalar (7.2), peşinden ayrılan (8.14), ılgıt ılgıt esen (9.1), dal kılıc ilen (10.16), geldin eyleme (11.5,11.10,11.15,11.20), sular içirdim (12.2), dağılmış ahlımı (13.2), şahin olsam (14.3), selvin ağacı (15.9), mesgen eder (16.10), soran olursa (17.3), ölümünden öte (18.14), mestan oldu (19.6), tek oladın (20.24), benim ağam (21.3), yükseklerden engine (22.6), salınmaz ataşları (23.9), şetil etdim (24.13), awcılar arıyır (25.6), naylon araba (26.1), emmin uşağına (27.7), kan ağladım (28.12), harab etmiş (29.10), düz ovada (30.7), çektiğim acılar (31.6), sünbüller açılıp (32.9), çalarhan aşımı (33.8), iflah etmez (34.7), hayren oldım (35.13).

4.1.4.8. Kaynaşma (Kaynaştırma)

Türkçede iki ünlü harf yan yana gelmez. Bu nedenle ünlü ile biten bir kelimenin sonuna ünlüyle başlayan bir ek geldiğinde iki ünlünün arasına “n, s, ş, y”

harflerinden biri getirilir. Bu harflere kaynaştırma harfi veya yardımcı ses; bu olaya ise kaynaşma veya kaynaştırma denir.

Arayı (1.4), yahşıyı (1.9), Hamo'nun (1.12), dünyeye (1.16), kimseyi (1.17), Veysel Kara'yı (3.1), ovası (3.8), Ayn Aruz Gölü'nün suyu (3.9), halahaya (3.12), hayfını (5.4, 5.8, 5.12, 5.16, 5.20, 5.24), Bediroğlu'nın (5.4, 5.8, 5.12, 5.16, 5.20, 5.24), orıya (5.), darbını (5.14), sılayı (6.2), atını (6.5), kötünün (6.6), güdeyim (6.7), hasretini (7.3), elinin, hurması (11.1), sürmesi (11.2), durnası (11.3), Basra'nın (11.3), Şam elinin (11.6), su yoluna (11.11), divanına (11.12), buyımış (27.4, 27.8, 27.12, 27.16), arabaylan (29.4).

4.1.4.9. Göçüşme

Göçüşme, bir söz içindeki iki ses biriminin yer değiştirmesidir. Bu durum, dillerin ses yapılarından çok, seslerin kendi özelliklerinden kaynaklanır.

“Kelime içinde seslerin yer değiştirmesi hadisesidir. Türkçe ve yabancı asıllı kelimelerde görülür. Ses aktarımı olarak da bilinen bu hadise yakın veya uzak sesler arasında gerçekleşebilir. Yer değiştiren sesler iki ünsüz ya da bir ünsüz bir ünlü olabilir.” (Şahin, 2003:42).

Barakların konuşma dilinde bu ses olayı belirgin bir şekilde görülür.

Barğını (17.10), ergi (16.7), Meyrem (28.7).

4.1.4.10. İkizleşme

Bir kelimenin sonuna bir ek gelmesi halinde kelime sonunda bulunan ünsüz harfin tekrar etmesidir. Bu ses olayı ile kelimeler daha vurgulu söylenir.

“İç seste, iki ünlü arasında vurguyu üzerinde bulunduran ikinci hece başındaki ünsüzün tekrarlanmasıdır.” (Özçelik, Boz, 2009:41).

Sırrımı (7.13), Güssüm Hatın (20.10), nenní (20.7), Şiddoğlu (1.11).

4.2. Biçim Bilgisi

4.2.1. Ekler

4.2.1.1. Yapım ekleri

Yapım ekleri, kelime kök ve gövdelerine gelerek yeni anlamda kelimeler türetir. Barak türkülerinde geçen yapım ekleri, ses değişimleri dışında, yazı dilimizdeki gibidir. Yapım ekleri, isimden isim, isimden fiil, fiilden isim, fiilden fiil olmak üzere dört gruba ayrılır. Barak türkülerinde geçen yapım ekleri şunlardır:

4.2.1.1.1. İsimden isim yapan ekler

İsim yapım ekleri, isim kök ya da gövdelerine eklenerek yeni anlamda isimler türeten eklerdir.

-A: gece (25.12, 35.9), çifte (20.10)

-düz: gündüz (35.9)

-İlk: Kötlüg (1.13), karanlıh (7.11), cününligin (9.4), gençlig (5.10), gözellik (15.10), emlig (13.7), kemlik (7.9), kötlüg (1.13), paytahlığa (29.14)

-n: ikindin

-sİz: ıssız (2.11, 21.6), susuz (2.16), Öksüz (19.16)

-CI: imdatcı (4.4), dişçiler (26.6)

-DAş: kardaş (17.3, 20.2, 20.4, 20.11, 20.18, 20.25), yoldaş (18.3)

-ki: şindiki (22.9)

4.2.1.1.2. İsimden fiil yapan ekler

İsim kök ya da gövdelerine ulanarak onları fiilleştiren eklerdir.

-A: oynatıb (10.20).

-IA(n): yüklendi (2.5, 10.13), toplanın (5.7), arzular (6.2, 6.8, 6.12, 6.16), yenilen (10.3), boyladı (19.2), avladılar (20.5, 20.12, 20.19, 20.26), gözler (7.2, 7.4, 7.8, 7.12, 7.16, 23.6).

4.2.1.1.3. Fiilden isim yapan ekler

Fiil kök veya gövdelerine gelerek isim, sıfat gibi isim soylu sözcükler veya fiilimsiler oluşturan eklerdir.

-A: toza toza (21.1), geze geze (21.2), süze süze (21.4)

-Ar/-r: karardı (15.13)

-AlgA: konulğa (29.7)

-An: Yaradan (1.17, 9.19), gelenden, gidenden (4.9), gelen (7.1, 10.1), esen (9.1), gören (3.10), ayrılan (8.14), yuyana (17.5), koyana (17.6), diyene (17.7), uyan (21.6), yayılan (23.5), alan (25.11), kalan (29.1), kalhan (29.3), girenler (29.7), duran (29.8), vuran (29.12), yaran (29.20), dökülen (31.15)

-CA: kalhınca (3.15), bürince (9.12), kalınca (9.13), doynca (28.10), deyince (28.11), eğince (32.9), döğünce (32.10), değince (32.11), görince (34.1)

-da: sevdalarım (34.2), sevdadan (34.3)

-DIk: gördüğim (2.7), bilip bilmediğim (2.10), dedikleri (3.4), sevdiğim (7.9, 33.1), gezdiğim (8.2), kondığı (8.16), çektiğim (31.6)

-GA: dalga dalga (34.4, 35.10)

- GI:** esgi (10.12, 25.15)
- GIn:** uygun (1.4, 32.4, 32.4, 32.12)
- I:** dolu (31.2), sızılar (34.1)
- ICI:** alıcı (3.3 31.13)
- Ip:** kurup (8.18), olup (8.19, 30.13), kaynayıp (9.3), satıp (9.13), oynatıp (10.20), eylenip (11.5, 11.10, 11.15, 11.20), bağlayıp (11.12), sunup (18.10), gelip (28.11), edip (28.13), kaldırıp (29.6), açılıp (32.9), verip (33.12)
- Iş:** bahışın (16.1, 33.9, 34.13, 35.13)
- k:** bölüg bölüg (2.5), açih (31.11)
- mA:** sürmesi (11.2), sürmeli (11.13)
- mAk:** sevmek (7.14)
- mlş:** süprülmüş odalar (7.2), kocamış insan (9.11).
- m:** ölümünden (18.14)
- n:** sükün (2.1), uzun (2.2), ekin (21.10), gelin (22.3, 23.7, 23.9, 27.3)
- ş:** meleşir (32.1)
- t:** umut ummasın (17.11), geçit (25.9)

4.2.1.1.4. Fiilden fiil yapan ekler

Fiil soylu sözcüklerden yeniden fiil yapan eklerdir.

- Dİr:** geydirdim (12.14), geydirsem (18.7, 18.15), bindirdiler (26.9), söndirdiler (20.6), aşirdılar (26.10)
- (I)r:** düşirdiler (2.2), göçürdim (12.1), içirdim (12.2), geçirdim (2.13, 12.3), yitirdim (23.3), aşirdılar (2.18, 26.10), kayırmazdım (12.7), uçurdım (25.1)
- İ:** inileşir (2.16), kavrılıyır (3.5), çekilmez (6.1), sökilmmez (6.3), sökildi (10.5), durulmaz (13.11), çezildi (19.5), süzüldi (19.6), üzüldi (19.7), yihıldı (26.3), süprülmüş (7.2)
- IA:** sürmelemiş (19.9)
- n:** yayandı (2.6), yüklendi (10.13), beslenmiş (13.7), salınmaz (23.9)
- t:** uzatmış (24.6)

4.2.1.2. İşletme (Çekim) ekleri

Cümle içerisinde yer alan öğelerle eylemin ya da öznenin arasında anlamca bağlantı kuran eklerle çekim eki denir. Çekim ekleri kendi içinde iki ana gruba ayrılır:

“İşletme ekleri, kök ve gövdelere bazı anlam bağlantıları katarak onları birbirleriyle ilişkiye geçiren, onlarla kelime grupları ve cümlelerin öteki öğeleri arasında geçici anlam örgüsü kuran eklerdir.” (Korkmaz, 2003:22).

4.2.1.2.1. İsim çekim ekleri

İsim çekim ekleri, isim veya isim soylu kelimelerin sonuna gelerek onları diğer isimlere, edatlara ve fiillere bağlayan, cümle içerisindeki görevleri belirleyen, ait oldukları kişileri belirten ve isimlerin çeşitli durumlarını belirten eklerdir.

“Ad çekimi ekleri, cümlede adlar ile fiiller arasındaki geçici anlam bağlarını kurmak üzere adların girdiği durumları karşılayan eklerdir.” (Korkmaz, 2003:23).

Barak ağzında durum ekleri ve nitelikleri şunlardır:

4.2.1.2.1.1. Durum (Hâl) ekleri

İsimleri isimlere, fiillere, edatlara bağlayan, diğer kelimelerle ilişki kurarak isimlerin cümlede görev kazanmasını sağlayan ekler ismin hâl ekleri denir. Beş farklı şekilde kullanılan durum ekleri, isimlerin cümle içindeki görev ve anlamlarını belirtmekte kullanılır.

a.Yalın Durum

Yazı dilinde olduğu gibi, Barak ağzında da yalın durum eksizdir. İsmi yalın durumu, iyelik ve çokluk eklerini alabilir.

“Türkçede yalın durum eksiz biçimde kullanılmaktadır. İsim kök ve gövdelerinin yanında iyelik eki almış isimler de yalın durumda bulunabilirler.” (Şahin, 2003:47).

‘Ali Osman (1.3), Şiddoğlu (1.11), Dedemoğlu (1.21), sökün (2.1, 19.1), deve, koyun, insan (2.15), destan (2.20), şahin (3.4), semah (3.7), Muhim Beg (3.13), sonbahar (3.16), altın (14.10, 26.6), nazlı (15.4), hakık (16.5), elmas (18.6), çatal (18.16)...

b. İlgî Durumu

İsim tamlamalarında tamlayanın aldığı eke, ilgi eki denir.

Eklendiği adla başka bir ad arasında ilgi bağı kuran ad durumudur. Bu durum ya iki adın yan yana getirilmesiyle eksiz olarak ya da ünsüzle biten ad kök ve gövdelerinden sonra +In /+Un, ünlüyle bitenlerden sonra +nIn /+nUn ekinin getirilmesiyle karşılanır. Bu durumda ilgi durumu eki birinci adın sonundadır. İkinci ad genellikle iyelik eki alır. (Korkmaz, 2003:23).

Carvanın aslanı (1.3), Ayn Aruz Gölü’nün suyu (3.9), gözün yaşı (4.5), Beşir’in aslanı, çölün bozkurdu (5.15), yad elin ihrarı (6.10), dostumun elini (6.16), göynümün şem’ası (7.12), beglerin kondığı (8.12), bilbilin kondığı (8.16), Şam elinin hurması (11.1), ela gözün sürmesi (11.2), Şam elinin gülleri (11.6), siyecinin dalları (11.7), Sacur’un suyu (15.7), Ekizce’nin bağları (11.14), Yalavaç’ın begleri (11.15),

dağın başında (21.15), atın döşinde (21.16), gözinin sürmesi (27.10), hükümdarın sarayı (29.15).

c. Belirtme Durumu

Cümlede yer alan isim soylu sözcükleri belirtili nesne yapan eklerdir. Belirtme durumu, isimleri fiillere bağlar.

Yahşiyi (1.9), kimseyi (1.17), Veysel Kara'yı (3.1), Rakka'yı (5.13), hayfını (5.4, 5.12, 5.16, 5.20, 5.24), sılayı, vatanı (6.2), Culab'ı, Şirvan'ı (6.12), dostumun elini (6.16), sırrımı (7.13), yolumuzu (10.6), dağılmış ahlımı (13.2), gül yüzlü Senem'i (13.3), yârımı (14.7), ispirimi (14.15), şu Arhıg'ın içini (15.3), asbabımı (17.5), kılıcımı (17.6), yolımı (17.9, 17.2), Ispaha'yı (20.1), ikimizi (20.5, 20.12, 20.19, 20.26), çıramızı, odamızın (20.6, 20.13, 20.20, 20.27), şefteliyi (24.13), nazlı yârımı (24.15), turnayı (25.1), bahdı karayı (25.6), ağır cecimi (27.1), sicimi (27.2), bacımı (31.13), peşimi (31.14), kanlı yaşımı (31.15), seni seveni (35.7).

ç. Yönelme Durumu

Türkçe'de kullanıldığı cümleye yönelme hâli kazandıran eklerdir. Yönelme durumu genelde isimleri fiillere bağlar.

Barağa (26.5), Culab'a (2.13), çöllere (12.12), çöle (14.16), Dügnüg'e (25.14), dağlara (2.4, 12.4), ele (17.1), gümrüğe (25.13), köyüne (28.14), harbe (29.4), kıyılarına (35.10), yurduma (12.15), yoldaşına (33.11), yurduna (25.15).

d. Bulunma Durumu

Bir eylemin nerede yapıldığını bildiren eklerdir. Bulunma durumu, Barak ağzında da +DA'dır. Cümlede ismin bulunduğu yeri ifade ettiği için "nerede?" sorusu ile bulunabilir.

"Eski Türkçe'den bu yana Türk dilinin tarihi seyrinde değişiklik göstermeden gelen bulunma durum eki +DA biçimindedir." (Şahin, 2003:48).

Bende (1.22), başında (21.14), çarşılarında (30.11), dağında (27.13), düğünlerde (28.6), döşünde (21.15), gölgede (13.7), gölünde (25.2), handa (1.21), havada (3.7), kal'ada (1.12), Kozbaş'da (25.12), kömemde (1.23), omuzlarda (2.3), orada (24.4), rüyamda (35.9), tavada (3.5), yastıkda, yolda (17.4), yuvada (3.6), yollarda (31.3), yaramda (24.2).

e. Ayrılma Durumu

İsim soylu sözcüklere getirilen ayrılma durum ekleri, çıkma ve uzaklaşma eki adıyla da bilinir. Barak türkülerinin hemen hepsinde görülen bu ek kalınlık-incelik uyumuna uyar.

Bizden (2.12), bağından (2.17), benden (7.9), bağdan (19.7), candan (1.14), cesetden (7.16), çöllerinden (10.1), dağlardan (2.11), dağından (2.18), ellerden (1.2, 2.10), elimden (5.10, 24.10), elinden (17.8), evimden (35.5, 35.11, 35.17), Elifoğlu'ndan (26.9), gölünden (6.11, 25.1), gelenden, gidenden (4.7), gözlerimden (28.12), Haleb'ten (20.22), Horosan'dan (2.1), ırmağından (12.2), Müsellim'den (5.11), kavımdan, kardaştan (17.3), köyünden (25.3), Karakuyu'dan (25.14), seyrangâhdan (28.13), senden (7.10), Şemik'den (26.10), tellimden (5.9), yârinden (23.2), yârdan (23.3), yollardan (2.9), Yaradan'dan (9.19), zamandan (29.1).

f. Vasıta Durumu

Barak ağzında vasıta durum eki, yazı dilinde olduğu gibi + la, + le olmakla birlikte, oldukça çeşitlilik gösterir. “-ınan, -inen” eki de vasıta durum eki yapar. Vasıta durumu cümle içinde sürekli zarf olarak kullanılır.

Avınan (20.5, 20.12, 20.19, 20.26), arabaylan (29.4), alçaklarının (18.4), ahınan (12.3), çiçeklerinin (18.2), köçeklerinin (18.16), Kerimnen (10.7), ofunan (12.3), pıçahlarının (18.12), saçaklarının (18.8), yârınan (8.2).

g. Eşitlik Durumu

Türkçede kelimelere eşitlik, benzerlik, birliktelik gibi anlamlar katan bir çekim ekidir.

“Bu durum, eklendiği ad ile fiil veya cümlelerin başka bir ögesi arasında karşılaştırmaya dayanan farklı niteliklerde aitlik ilişkisi kurma durumudur. Eki +CA’dır. Bu ek zamanla bir yapım ekine dönüştüğü için, ad çekiminde kullanışı hayli sınırlanmıştır.” (Korkmaz, 2003:25).

Boylı boyunca (28.9).

4.2.1.2.1.2. İyelik ekleri

İyelik ekleri, isim kök ya da gövdelerine eklenerek, karşıladıkları nesneleri kime ya da neye bağlı olduklarını bildiren eklerdir. Türkçede üçü teklik, üçü çokluk olmak üzere altı tane iyelik eki vardır.

Teklik 1. Kişi (+m): Teklik 1. kişi iyelik eki, Barak ağzında yazı dilinde olduğu gibidir. Kelimenin sonu ünlü ile bitiyorsa doğrudan; ünsüz ile bitiyorsa yardımcı ünlü alır. Yardımcı ünlü kalınlık-incelik ve düzlük- yuvarlaklık uyumuna uyar.

Anama (17.9), bacımı (27.3), durnam (3.2, 3.4, 3.8, 3.12, 3.16), edem (32.3), gönlüm (6.2, 6.4, 6.12, 6.16), göynüm (31.2), gözlerim (31.3), gözümünden (31.15), içim (18.3), kirpiklerim (31.1), oğlum (17.11), sevdiğim (18.3), su‘alim (28.1), yârenim, yoldaşım (18.3).

Tekil 2. Kişi (+ñ): Teklik 2. kişi iyelik eki Barak ağzında yazı dilinden farklı olup, hep nazaldır. Ünlüyle biten bir kelimeye eklenirken doğrudan, ünsüzle biten bir kelimeye eklenirken, bağlayıcı ünlü alır. Bağlayıcı ünlü kalınlık-incelik ve düzlük-yuvarlaklık uyumuna uyar.

Boynuñ (16.1), bahışıña (33.9, 35.13), başıñ (16.7), boyuña (18.11, 33.3), demirdeñ (27.11), eliñin (27.9), eşiñe (33.10), hasretiñi (7.3), göziñin (27.10), gözüñ (11.13, 24.10, 35.13), kadañ (13.8), kömürdeñ (27.10), kulağıña (18.10).

Teklik 3. Kişi (+I, +s(I)): Dedem yurdu, çölü (6.4).

Çokluk 1. Kişi (+mUz): Çokluk 1. kişi iyelik eki yazı dilindeki ile aynıdır. Bağlayıcı ünlü ve ekin ünlüsü kalınlık-incelik ve düzlük-yuvarlaklık uyumuna uyar.

Hökmümüz (5.2), kolumuza (8.5), sözümüz (8.6), sazımız (8.7), çıramız, odamız (20.6), hanamız (26.3).

Çokluk 2. Kişi (+nIz): Çokluk 2. kişi iyelik eki Barak ağzında teklik 2. kişide olduğu gibi hep nazaldır. Bağlayıcı ünlü ve ekin ünlüsü kalınlık-incelik ve düzlük-yuvarlaklık uyumuna uyar. Türkülerde çok az görülür.

Cahtıñız, kömeñiz (1.23).

Çokluk 3. Kişi (+ları, +leri): Çokluk 3. Kişi iyelik eki, yazı dilinden pek farklı değildir. Kimi kez son ünlüsünün kısaldığı görülür. Kalınlık-incelik ve düzlük-yuvarlaklık uyumuna uyar.

Atları (17.15), anaları (20.10), bozuqları (8.18), celledlere (10.8), çöllerinden (10.1), ellerinden (7.1), güzellerin (30.11), kazları (32.5), kızları (32.7), merdleri (17.13).

4.2.1.2.1.3. Çokluk Eki

Çokluk eki, isim kök ya da gövdelerine eklenerek, nesnelerin birden çok olduğunu karşılayan eklerdir. Türkçede çokluk eki +lar, +ler'dir. Barak türkülerinde de bu ekleri çokça görmek mümkündür.

"Bu ek isimlerin birden fazla olduğunu belirtirken belirsiz bir çokluk yapar. Eklendiği ismin birden fazla olduğunu belirtir ama kaç tane olduğunu belirtmez." (Şahin,2003:45).

Ağalar (6.1), alaylara (10.20), acılar (31.6), atlıların (30.13), beglere (12.8), bozuqları (8.18), badaların (30.10), beglerin (8.12), çarşılarında (30.11), dağlardan (2.11), dağlar (8.13), düşmanlara (10.16), dalları (11.7), dilleri (11.8), dağlara (12.4), ellerden (1.2), eller (2.10, 2.12), ellerde (17.16), güzellerin (30.11), göçler (2.5), güzelleri (32.14), güller (32.15), güzellerin (24.9), gülleri (11.6), güller (8.16), göllerinde (30.9), gaziler (10.1), gelinler (23.7), gençler (2.6), göllere (2.16), hallara (12.5), kolları (1.12), kadılar (14.9), kirpiklerim (31.1), kızlar (23.7, 32.3), kazları

(23.5, 32.5), köçeklerinen (18.16), koçlar (10.14), kahramanlarını (29.19), merdleri (17.13), orduları (29.20), ördeklerin (30.9, 32.5), pıçahlarının (18.12), şehirlerde (8.19), sazları (32.6), sümbüller (32.9), sofralar (32.11), sevdalara (33.4, 35.2), sevdalarını (34.2), soğakları (10.10), savaşlar (10.15), saçaklarının (18.8), sa'eblerin (25.16), sular (12.2), şilfeler (2.3), yurtları (8.12, 17.14), yaşlar (30.20), yelleri (9.1), yollar (2.9, 2.9), soğakları (10.10), sazları (32.6), yurtları (17.14), yollarını (7.15).

4.2.1.2.2. Fiil Çekim Ekleri

Fiil çekim ekleri, fiil kök veya gövdelerine eklenerek, fiillerin zamanını, yapılış şeklini ve şahsını belirtirler.

4.2.1.2.2.1. Şekil ve zaman ekleri (Kip ekleri)

Fiiller, zaman ve anlam özelliklerine göre türlü ekler alarak değişik biçimlerde kullanılırlar. Bu kullanılış biçimlerinin her birine kip denir. Kip, fiillerin zaman, şahıs, teklik ve çoğulluk bildiren şekilleridir.

a. Bildirme (Haber) Kipleri

Eylemin yapıldığını, yapılmakta olduğunu, yapılacağını zamana bağlayarak anlatan kiplerdir. Barak türkülerinde bildirme kipleri konuşma dilindeki haliyle görülür.

Türkçede bildirme (haber) ve tasarlama (dilek) olmak üzere iki çeşit kip vardır.

Bildirme kipini ifade eden ekler aynı zamanda zaman ekleridir. Yani bir hareketin söz konusu zamanda olduğunu, her zaman olduğunu veya olacağını bildirir, haber verirler. (Şahin, 2003:59).

Şimdiki Zaman

Şimdiki zaman kip eki fiile getirildiği zaman eylemin şu anda gerçekleştiğini ifade eder. Eylem kök ve gövdelerine -i(yor) eki getirilerek yapılır. Derlenen türkülerde görülen şimdiki zaman eki, konuşma dilindeki ile aynıdır.

Arıyor (25.6), almıyor (8.8), bırakmıyor (31.14), can veriyor (21.3), çıkmıyor (7.16), gülüyor (9.7), geliyor (9.8), geçmiyor (34.12), parlıyor (2.3), yanıyor (9.6), yetmiyor (35.1).

Geniş Zaman

Bir eylemin belirli zaman aralıklarıyla ya da sürekli olarak yapıldığını anlatan cümlelerdir. Geniş zamanın kip eki, - ır, - ir; - ur, - ür ve - ar, - er, - r'dir.

“Fiilin ifade ettiği hareketin her zaman geçerli kuralları anlatmak için kullanılan bir zamandır. Ekin ünlüsü çoğunlukla dar-yuvarlak, bazen geniş-düz, nadiren de dar-düz ünlü olarak kullanılmıştır.” (Şahin, 2003:60).

Ahar (30.2), alır (28.3), baharım (14.13, 21.8), bahar (26.5), büyür (34.2, 34.4, 34.8, 34.12), coşarsın (9.3), çırpınırım (14.16), çekerim (7.3), çıhar (31.16), dahar (26.6, 30.4), ekerim (21.10), gider (23.4, 23.8, 23.12), giderim (14.13), gözler (7.4, 7.8, 7.12, 7.16), gider (13.12), işler (24.2), kalhar (21.8), olur (3.3), ohur (15.10), öldürür (34.7), şahar (30.8), verir (16.14), yahar (26.7), yıharım (21.9),

Geniş zamanın olumsuzu ise teklik ve çokluk 1. kişilerde - ma, - me; diğer kişilerde ise - maz, - mez ile yapılır.

Bilmem (1.14, 7.5), bitmez (24.7), çekilmez (6.1), durulmaz (13.11), düşmez (22.7), gelmem (1.13), gelmez (2.14), gezemedim (15.3), kalmam (15.17), kalma (11.4, 11.8, 11.12, 11.16), önmesin (17.12), sökülmez (6.3), ummasın (17.11), vermem (1.15).

Görülen Geçmiş Zaman

Uzak ya da yakın geçmişte yapılan ve tamamlanan işleri kesinliğe bağlayarak anlatır. Barak ağzında, bir iki örnek dışında, düzenli olarak hep tonludur. Yani t'li biçimler azdır.

Aşdı (6.10), azdın (4.2), atdı mı (25.4), aşırdılar (26.10), avladılar (20.5, 20.12, 20.19, 20.26), aldı (6.13), atlandı (2.6), aldın mı (4.7), boyandı (4.8, 10.14), bindirdiler (26.9), bildin mi (4.5), boyladı (19.2), bastılar (20.1, 20.3), batdı mı (25.2), çıkıdı, çekdi (15.1), çizildi (19.5), çekerdi (20.9), düşürdüler (2.8), doldu (10.10), döndü (10.11), düşdü (35.14), duydun (16.8), derdim (13.2), derdi (6.14), daldı mı (10.16), duydum (10.3), durdu mu (19.14), dediler (14.11), düşürdüm (4.15), daldı mı (10.20), dedi (1.4, 1.5, 1.9, 1.10, 1.14, 1.15, 1.19, 1.20), eyledik (2.1), eyledim (8.1), erdi mi (19.15), eyledi (19.1, 30.19, 29.18), etdin (24.6, 24.12, 24.18), etdim (24.13, 24.14, 24.16), gördüm (13.1, 12.9), geçerdi (10.18), geldi (14.16), gördün mü (4.6, 4.12), geydin (16.15), geydim (12.10), göçürdüm (12.1), getdi (19.8), geçirdim (12.3), geldi (2.7, 28.12, 28.16), getdi (19.4), geydin (24.6, 24.12, 24.18), gezdin (4.3), içirdim (12.2), koydum (13.3), kurdu mu (19.13), kesdiler (20.2), kurdum (14.12), karardı, kalktı (15.13), kaldı (6.15, 15.18, 21.6), kıydın (16.4), kaldı (18.9), neyledi (19.3, 29.19, 30.18), noldu (10.9), oldu (2.5, 6.3, 29.2), oldum, (13.4, 22.4, 22.5, 22.10, 22.11), öldü (17.12), öldü mü (10.4), söledi (30.17), söndürdüler (20.6, 20.13, 20.20, 20.27), sevdim (14.7), süzüldü (19.6), söyledim (8.3), soldu mu (10.2), satdı mı (25.16), şaşdı (6.9), tutdu mu (25.8), uçdu (6.11), uyudum, uyandım (13.1), uçurdum (25.1), üzdün (4.1), üzüldü (19.7), vurdun (35.5, 35.11, 35.17), vardı mı (10.8), verdiler (26.11), yudular (14.10), yıhtın (35.5,

35.11, 35.17), yahtın (35.6, 35.12, 35.18), yitirdim (23.3), yüklendi (2.5, 10.13), yayandı (2.6).

Görülen geçmiş zamanın olumsuz çekimi –ma-, -me- ile yapılır.

Almadım (5.9), bulmadı (10.17), gelmezdim (12.5, 20.22), göremedim (29.11), gayırmazdım (13.7), gezemedim (15.3), olmazdım (12.6), vermezdim (20.23), yenmezdim (20.24).

Öğrenilen Geçmiş Zaman

Öğrenilen geçmiş zaman kip eki, yapılan işin görülmediğini, duyulduğunu ve öğrenildiğini ifade eder. Daha önce meydana gelmiş olan bir fiilin sonradan fark edilmesi veya görülmesi durumunda da kullanılabilir. Öğrenilen geçmiş zaman kip eki, –mİş’tir. Olumsuz çekimi -ma-, -me- ile yapılır.

Ağulamış (29.9), açmış (24.1, 32.15), bozulmuş (8.15), beslenmiş (13.7), beslemiş (27.15), dağılmış (13.2), durulmuş (3.9), durmuş (7.8), etmiş (29.10), eylemiş (31.10), güvermiş (32.15), göndermişim (14.6), haslamış (27.13), ıslamış (27.14), kurulmuş (3.11), karışmış (32.16), süprülmüş (7.2), sürmelemiş (19.9), uzatmış (23.6), vermişler (26.2), vurulmuş (3.10).

Gelecek Zaman

Fiilin ifade ettiği hareketin gelecek zaman dilimi içinde yapılacağını bildiren bir zamandır. Eki “-ecek, -acak” tır.” Derlediğimiz türkülerin içinde sadece “Geleceksen Gel” adlı türküde bu zaman eki görülmektedir:

Geleceksen (31.4, 31.12), bulacaahsan (31.8), edecek (31.10), sileceksen (31.16).

b. Dilek (Tasarlama) kipleri

Eyleme dilek anlamı katan kiplerdir. Tasarlama kipleri dört başlık altında incelenir: Dilek-şart kipi, istek kipi, emir kipi ve gereklilik kipi.

Türk dilinde fiillerin basit çekiminde zaman kavramı taşımadan sadece geleceğe yönelik tasarıları, istekleri anlatan kipler, tasarlama kipleri, istek kipleri olarak ele alınırlar. Bu kip eklerinde genel olarak zaman kavramı yoktur. Ancak fiilin ifade ettiği hareket geçmiş zamanda ve içinde bulunulan zamanda dolayısıyla geniş zaman dilimi içinde gerçekleşmemiştir. Fiilin ifade ettiği hareket, gelecek zamana yönelik olarak tasarlanmaktadır. (Şahin, 2003:62).

Dilek-Şart Kipi

Dilek-şart kipi fiile bir durumun gerçekleşmesinin bir şarta, bir isteğe bağlı olduğunun anlamını verir. Bu kipi gösteren ek -sA ekidir.

Olsan (18.1), çıhsam (14.4, 18.5), dahsan (18.6), kuşatsam (18.7, 18.15), bahsam (18.7), geydirsem (18.11), getsem (15.17), varsam (18.9).

İstek Kipi

Fiilin ifade ettiği hareketin istek yoluyla tasarlandığını anlatır. Eki -a/- e'dir. Kona (12.15), alayım (14.15), getireyim (14.2, 34.7), geçireyim (34.5), sarasım (33.4), açalım (1.5), edelim (1.7, 1.8), göçelim (1.2), gidelim (1.6), geçelim (1.15, 1.24), gidek (5.6, 5.7), seçelim (1.9, 1.10), saçalım (1.20, 1.25).

Emir Kipi

Fiilin ifade ettiği hareketin emir yoluyla tasarlandığını anlatan bir kiptir. Emir kipinin birinci kişileri için çekim yapılamaz. 3. tip kişi ekleri kullanılan emir kipinde, kişi ekleri, her kişi için başkadır.

İkinci Teklik Kişi: Ağlama (27.4, 27.8, 27.12, 27.16), bah (1.2, 1.4, 1.8, 1.12, 1.16), etme (1.13, 4.11, 33.5), eyleme, kalma (11.5, 11.10, 11.15, 11.20), gel (5.3), sundur (16.2).

Üçüncü Teklik Kişi: Kalsın (2.12), döğsün (17.10), önsün (17.9), önmesin (17.13), umut ummasın (17.11), ağlama (27.4, 27.8, 27.12, 27.16),

İkinci Çokluk Kişi: Gelin (1.2, 1.6), edin (3.1), binin (5.5), den varın (17.2, 17.4, 17.8, 17.12), söyleyin (17.9), verin (17.5, 17.6), gidin, sorun (26.4, 26.8, 26.13), tezin, ağlatmayın (27.3).

Gereklilik Kipi

Fiilin ifade ettiği hareketin gerekliliğini anlatan kiptir. Eki -meli, -malı'dır. Derlenen türkülerin bir tanesinde bu kipe rastlanılmıştır. Durmalı (11.11, 11.12).

4.2.1.2.2.2. Şahıs (Kişi) ekleri

Fiil kiplerine veya ek-fiillere eklenerek işin veya oluşun kim tarafından gerçekleştirildiğinin anlaşılmasını sağlayan eklerdir. Bu ekler, fiillere, zaman ve dilek kip eklerinden sonra gelir. Aşağıda, türkülerin bir kısmından örnekler verilmiştir.

Baharım (14.13, 21.8), çırpınırım (14.16), çekerim (7.3), ekerim (21.10), giderim (14.13), gelmem (1.13), önmesin (17.12), azdın (4.2), aşırıldılar (26.10), bindirdiler (26.9), gezdin (4.3), almadım (5.9), vermişler (26.2), sileceksen (31.16), ağlatmayın (27.3), alayım (14.15), döğsün (17.10), açalım (1.5)...

4.2.1.2.2.3. Olumsuzluk eki

İşin, oluşun veya hareketin yapıldığını veya yapılabileceğini bildiren fiillere olumlu fiil, işin, oluşun veya hareketin yapılamayacağını bildiren fiillere olumsuz fiil

denir. Fiillerin olumsuz biçimleri, kip ve kişi ekinden önce “-me, -ma” eki getirilerek yapılır.

Bilmem (1.14, 7.5), bitmez (24.7), çekilmez (6.1), durulmaz (13.11), düşmez (22.7), gelmem (1.13), gelmez (2.14), gezemedim (15.3), kalmam (15.17), kalma (11.4, 11.8, 11.12, 11.16), önmesin (17.12), sökülmez (6.3), ummasın (17.11), vermem (1.15), almadım (5.9), bulmadı (10.17), gelmezdim (12.5, 20.22), göremedim (29.11), gayırmazdım (13.7), gezemedim (15.3), olmazdım (12.6), vermezdim (20.23), yenmezdim (20.24).

4.2.1.2.2.4. Soru eki

Soru eki isimlerden ve fiillerden sonra kullanılabilir. Eklendiği kelimeden ayrı yazılır.

Atdı mı (25.4), batdı mı (25.2), daldı mı (10.16, 10.20), durdu mu (19.14), erdi mi (19.15), gördün mü (4.6, 4.12), soldu mu (10.2), satdı mı (25.16), tutdu mu (25.8)...

4.2.1.2.2.5. Ek-Fiil ekleri

İsim ve isim soylu sözcüklerin yüklem görevinde kullanılmasını sağlayan, ayrıca eklendiği çekimli fiilleri, birleşik zamanlı fiil yapan ek biçimindeki yardımcı eyleme ek fiil denir.

a. Basit Zamanlı Fiiller

Basit kipli fiiller, yapılarında şekil ve zaman kavramı taşıyan tek kip bulunan fiillerdir.

Aşdı (6.10), azdın (4.2), atdı mı (25.4), aldı (6.13), aldın mı (4.7), bildin mi (4.5), bastılar (20.1, 20.3), batdı mı (25.2), çıktı, çekdi (15.1), doldu (10.10), döndü (10.11), düşdü (35.14), duydun (16.8), daldı mı (10.16), duydum (10.3), durdu mu (19.14), dediler (14.11), daldı mı (10.20), dedi (1.4, 1.5, 1.9, 1.10, 1.14, 1.15, 1.19, 1.20), eyledik (2.1), eyledim (8.1), erdi mi (19.15), eyledi (19.1, 30.19, 29.18), etdin (24.6, 24.12, 24.18), etdim (24.13, 24.14, 24.16), gördüm (12.9, 13.1), geldi (14.16), gördün mü (4.6, 4.12), geydin (16.15, 24.6, 24.12, 24.18), geydim (12.10), getdi (19.4, 19.8), geldi (2.7, 28.12, 28.16), gezdin (4.3), koydum (13.3), kurdu mu (19.13), kesdiler (20.2), kurdum (14.12), kaldı (6.15, 15.18, 18.9, 21.6), kıydın (16.4), neyledi (19.3, 29.19, 30.18), noldu (10.9), oldu (2.5, 6.3, 29.2), oldum, (13.4, 22.4, 22.5, 22.10, 22.11), öldü (17.12), öldü mü (10.4), söledi (30.17), sevdim (14.7), söyledim (8.3), soldu mu (10.2), satdı mı (25.16), şaşdı (6.9), tutdu mu (25.8), uçdu (6.11), üzdün (4.1), vurdun (35.5, 35.11, 35.17), vardı mı (10.8), verdiler (26.11), yudular (14.10), yıhtın (35.5, 35.11, 35.17), yahtın (35.6, 35.12, 35.18), almadım

(5.9), bulmadı (10.17), gezemedim (15.3), arıyır (25.6), almıyır (8.8), bırakmıyır (31.14), can veriyir (21.3), çılmıyır (7.16), gülüyir (9.7), geliyir (9.8), geçmiyir (34.12), parlıyır (2.3), yanıyır (9.6), yetmiyir (35.1), edecek (31.10), değil idin (4.2), bahsam (18), çıhsam (14, 18), dahsan (31), görsem (18), getsem (15), olsan (31), varsam (18), yetirdiğim (19.4), aşırıldır (26.10), çekerdı (20.9), içirdim (12.2), uçurdum (25.1), karardı (15.13), söndürdiler (20.6, 20.13, 20.20, 20.27), uçurdım (25.1), göremedim (29.11), gezemedim (15.3), güvermiş (32.15), göndermişim (14.6).

b. Birleşik Zamanlı Fiiller

Birleşik kipli fiiller, içinde birden fazla kip eki bulunan fiillerdir. Fiilin birden çok kip ve zaman bildirecek biçimde çekimlenmesiyle oluşur. Basit çekimli fiillere ek fiilin getirilmesiyle oluşur.

Düşürdiler (2.8), düşürdüm (4.15), geçerdi (10.18), göçürdüm (12.1), geçirdim (12.3), gelmezdim (12.5, 20.22), olmazdım (12.6), gayırmazdım (13.7), dersem (18.10), vermezdim (20.23), yenmezdim (20.24), gelmezse (21.9), yitirdim (23.3), sileceksen (31.16).

4.2. Yapı Bakımından Kelimeler

Dil, gün geçtikçe gelişen toplumun ihtiyaçlarını karşılamak için kendini sürekli değiştiren canlı bir varlıktır. Dilimizdeki kelimeler üç farklı yapıda bulunur. Bunlar basit, türemiş ve birleşik kelimelerdir.

4.2.1. Basit Kelimeler

Kelime kökü ek alsa bile anlamca bir değişikliğe uğramamışsa, bu tip kelimelere basit kelimeler denir. Bu tür kelimeler ya kök durumunda ya da köke çekim ekleri ilave edilmiş şekilde bulunurlar.

“Basit kelimeler, herhangi bir yapım eki ile genişletilmemiş olan ve daha basit kök, ek öğelerine ayrılamayan kelimelerdir.” (Korkmaz, 2003:30).

Basit kelimeler, ad ve fiil soyundan olmak üzere iki gruba ayrılır:

4.2.1.1. Ad soylular: At (1.2), ellerden (1.2), çoban (1.18), çöllere (1.19,1.20), candan (1.24), göçler (2.5), nam (2.12), destan (2.20), göz (2.2), ziyaret (3.1), ela göz (3.2), şahin (3.4), beş (4.13), dört (4.5), vezirlerin (5.14), gurbat (6.9), han (7.2), can (7.4), güzel (7.14), cesetden (7.16), teller (8.8), yurtlar (8.12), dumandır (8.13), şehirlerde (8.19), begler (8.20), od (9.6), insan (9.11), ovaları (9.12), sabah namazında (10.13), sular (12.2), kadınlar (14.9), don (12.10), yol (12.4), dal (16.2), kaplan (17.15), kar (21.1), dağ (23.1), gece (25.12).

4.2.1.2. Fiil soylular: Gel- (2.13, 5.3, 11.4, 26.6), ver- (13.4, 26.2), kal- (13.8, 26.3), ıh- (15.1, 28.2), gr- (16.11, 19.3), dğ- (17.10), sle- (23.4), dur- (27.5), gir- (27.6, 27.7), yıh- (29.10), a- (32.15), ol- (35.13).

4.2.2. Türemiş Kelimeler

Kök veya gövde halindeki kelimelere yapım ekleri eklenerek meydana gelen yeni kelimelere türemiş kelime denir. Türemiş kelimeler, kendi içinde dört gruba ayrılır: İsimden isim türeten ekler, isimden fiil türeten ekler, fiilden isim türeten ekler, fiilden fiil türeten ekler.

“Türemiş kelimeler, kelime türetme yoluyla elde edilir. Bu yol, kelime kök ve gövdelerine ekler getirerek değişik anlamda yeni kelimeler yapma yoludur.” (Korkmaz, 2003:31).

Bağlı (1.12.10.8), Osmanlı (1.22), tozlu (2.2, 2.8), telli (5.9), Begdilli (5.13), Araplı (5.17), Dağsalı (5.17), tuğlu (5.19), Adanalı (19.14), atlı (8.20, 30.13), yüzlü (13.3), beslen (13.7), atlı, datlı, kıymatlı (21.5, 21.11, 21.17), ala gözlü (18.1), boylu (28.9), havalı (22.3), dağlı (1.11), Dağsalı (5.17, 19.14), anlı (14.6), datlı (15.4, 16.4, 20.3, 21.5, 21.11, 21.17), postlu (17.15), dertli (33.7), develi (22.1), nemli (31.1), elemli (31.2), Elbegli (20.8, 2016), gümenli (31.3), Gündeşli (17.13), saplı (18.8), gl yüzlü (13.3), havalı (22.3), karlı (2.4), kınalı (10.14), kanlı (15.18, 30.20, 31.15), Mısırlı (30.15), manzaralı (30.7), nemli (31.1), nazlı (5.9, 15.4, 15.8, 15.12, 15.16, 15.20), püsküllü (31.11), sürmeli (11.13, 22.2), türlü (28.9), telli (5.9, 11.3, 17.1), tuğlu (5.19), boylu (28.9), saplı (18.8), zena ‘atlı (29.5), dertli (33.7), kardaş (17.3, 20.2, 20.4, 20.11, 20.18, 20.25), yoldaş (18.3), birer (1.14, 5.5), susuz (2.16), imdatı (4.4), ıssız (21.6), kyNEG (20.3), Yaradan (1.17, 9.19), blg blg (2.5), alıı (3.3), gören (3.10), esen (9.1), kocamış (9.11), bürince (9.12), yenilen (10.3), sürme (11.2, 27.10), emlig (13.7), bahış (16.1, 34.13), yuyan (17.5), koyan (17.6), diyen (17.7), umut (17.11), geçit (25.9), alan (25.11), yazı (27.4, 27.8, 27.12, 27.16), gelin (26.9), uygun (32.4), yıhlı (26.3).

4.3. Birleşik Kelimeler

Birleşik sözcükler, iki ya da daha çok sözcüğün kalıplaşıp kaynaşmasıyla oluşurlar. Hangi biçimde oluşursa oluşsun birleşik sözcük anlamca bir bütündür, tek bir kavramı karşılar; biçimce bir bütündür, sözcükleri birbirinden ayrılmaz ve sözcükleri arasına çekim ekleri, yapım ekleri ya da başka bir sözcük getirilemez.

“Birleşik kelime, yeni bir kavramı veya yeni bir nesneyi karşılamak üzere iki ya da daha çok kelimenin belirli şekil bilgisi kurallarına uyularak yeni bir anlam birliği oluşturacak biçimde bir araya getirilmesidir.” (Korkmaz, 2003:137).

4.3.1. Birleşik İsimler

Birleşik isim grubu, iki veya daha fazla ismin yan yana gelerek bir varlığa özel bir ad olmasıdır. Birleşik isim grubu en az iki isimden oluşmakla birlikte üç ya da daha fazla isimden de oluşabilir.

Begdilli (5.13), Araplı Haydar (5.17), Kel Koca (5.18), Koç Bediroğlu (5.23), Cerid Bekir (10.4, 10.5), Kürdülü Kerim, Bayındır Halıd (10.9), Sittihan (10.17), Karac'oğlu (11.16), Şahsenem (13.15), Beşdeli, Ekizkuyu (15.5), Seyit Ahmed (15.16), Miskin Ali (15.18), Ağcadere (15.19), Karacadağ (19.1), Ahsaray (19.13), Devehüyük (25.9), Bozüyük (25.10), Karakuyu (25.14), Elifoğlu (26.9), Bozkurd Ahmed (30.17), Ahçaköy (32.13), Canilhan (33.14, 34.9, 35.16).

4.3.2. Birleşik Fiiller

Bir hareketi karşılamak veya bir hareketi tasvir etmek üzere yan yana gelen kelimeler topluluğudur.

Karşı durılmaz (1.3, 13.11), arayı açalım (1.5), gavlı garar edelim (1.7), teslim edelim (1.8), kötlüg etme (1.13), eyledik sökün (2.1), bölüg bölüg oldu (2.5), nam kalsın (2.12), destan olsun dillere (2.20), ziyaret edin (3.1), laf etme (4.12), alalım hayfini (5.4, 5.8, 5.12, 5.16, 5.20, 5.24), gavıl edek (5.7), yazıhlar olur (5.23), kahrı çekilmez (6.1), boran oldu (6.3), seyran eyledim (8.1), konmaz oldu (8.5), geçmez oldu (8.6), ötmez oldu (8.7), selam saldı (11.14), zebun olmazdım (12.6), hayf oldu (12.8), kazal olmuş (15.14), bin can eder (16.3), mesgen eder (16.10), neler eder (16.11), umut ummasın (17.11), sökün eyledi (19.1), mestan oldu (19.6), ahını çekirdi (20.9), bayram etdin (24.4), ken etdin (24.6, 24.12, 24.18), şetil etdim (24.13), fetal etdim (24.14), şükür etdim (24.16), seyran edip (28.13), nic' oldu (29.2, 29.4, 29.8, 29.12, 29.16, 29.20), harab etmiş (29.10), heder eyledi (30.19), az eylemiş (31.10), iflah etmez (34.7), hayren oldım (35.13).

4.3. Söz Dizimi

4.3.1. Tamlama ve Kelime Grupları

Bir dildeki anlamlı en küçük söz birliklerine sözcük adı verilir. Sözcükler cümle içinde başka sözcüklerle anlam ilişkileri kurarak gruplar oluşturur. Bu durumda o sözcük grupları da çeşitli anlamları karşılar.

“Kelime grubu, bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu, bir hareketi karşılamak veya belirtmek, pekiştirmek ve nitelemek üzere, belirli kurallar içinde yan yana dizilmiş kelimelerden oluşan yargısız dil birimidir.” (Karahan, 2016:39).

4.3.1.1. İsim tamlaması

Aralarında anlamca ilgi bulunan, biri diğerini iyelik yönünden bütünleyen, en az iki farklı isimden meydana gelen kelime grubudur. Birinci sözcük tamlayan, ikinci sözcük tamlanandır.

Kerbela Çölü (2.11), aşkın bağı (2.17), Yozgad Dağı (2.18), alıcı sesi (3.3), Ayn Aruz Gölü’nün suyu (3.9), meşayihler mencilisi (3.11), bizim ele (3.13), sonbahar ayı (3.16), Yemen arusu (4.10), carvanın aslanı (5.3), isgen yurdu (5.6), Begdilli yurdu (5.13), Beşir’in aslanı, çölün bozkurdu (5.15), dedem yurdu (6.4), yad elin ıhrarı (6.10), dostumun elini (6.16), Urum elleri (7.1), göynümün şem’ası (7.12), gözün yaşı (8.9), bilbilin konduğu (8.16), Gâvur Dağı (9.2), Rakka çölleri (10.1), Besni sohağları (10.10), ikindin namazı (10.11), sabeh namazı (10.13), Şam elinin hurması (11.1), ela gözün sürmesi (11.2), Bağdat’ın, Basra’nın telli durnası (11.3), siyecinin dalları (11.7), su yolu (11.11), Sacır Irmağı (12.2), Haleb’in Tat’ı (12.6), Şahmaran’ın kızı (13.5), altın tas (14.10), Sacur’un suyu (15.7), yolun sağı (15.9), Kürep Dağı (15.17,15.13), Ekizce’nin bağları (15.14), Yalavaç’ın begleri (15.15), Arat Dağı (15.20), el sözine (16.12), koç yiğidin yurtları (17.14), elmas küpeler (18.6), Elbeglilerin ulusu (20.8), Haleb valisi (20.9), çifte yavru delisi (20.10), dağın başında (21.15), atın döşünde (21.16), zalımın kızı (22.3, 22.5, 22.11,24.6, 24.12, 24.18), Barah kızı (23.4, 23.8, 23.12), ırmah kenarı (23.5), elin sözi (23.11), Uruş Gölü (25.1), Tisevet Gölü (25.2), Zambır Köyü (25.3), naylon araba (26.1), emmin uşağına (27.7), anayın yüreği (27.11), gül dalı (27.14), benim göynüm (28.5, 28.7), emmin kızı Meyrem (28.7), yâr yüzü (28.10), dost köyine (28.14), saray taşı (29.10, 29.13), hükümdarın sarayı (29.15).

4.3.1.2. Sıfat tamlaması

Bir ismin önüne o isim ile ilgili bilgi veren sıfatların eklenmesi ile oluşturulmuş kelime grubudur.

Bir selam (1.1), bu eller (1.2), bir çoban (1.18), al kan (1.19, 1.20, 1.25), Arab at, demir don (1.22), tozlu yollar (2.2, 2.8), uzun şilfeler (2.3), karlı dağlar (2.4), garip eller (2.10), ıssız dağlar (2.11), sekzen dört bin hana (2.14), susuz hayvan (2.16), bir zaman (2.20, 3.7), bir ziyaret (3.1), ela göz (3.2), heçbir zaman (3.6), düz ova (3.8),

dört yan (4.5), al kızıl kan (4.10), ilk nefes (4.19), birer at (5.5), bir gavıl (5.7), bir habar, nazlı tellim (5.9), şol Berecik, it Müsellim (5.11), Kel Koca (5.18), üç tuğlu (5.19), Koç Bediroğlu (5.23), ahır zaman (6.6, 8.9), şol gurbat eller (6.9), şol Bahri Gölü (6.11), bir angud (6.11), karanlıh zından (7.11), bir fırgat (8.3), cümle alem (8.4), koç yiğit (8.11), altı Arap atlı (8.20), deli göynüm (8.3), bir od (8.6), kocamış bir insan (8.11), beglerin konduğu yurtlar (8.12), kötü düşman (8.14),), ılgıt ılgıt esen garbı yelleri (9.1), gonca gül (9.2), bir habar (9.3), bir kara bulud (9.6), Kürdülü Kerim (10.7, 10.9), Bayındır Halıd (10.7), kolu bağlı celledlere (10.8), bizim begler, esgi yurd (10.12), al kan, kınalı koçlar (10.14), kır at (12.4), bu hallar (12.5), bir başım (12.7), Arab at, demir don (12.10), bir şey (12.11), kır at (12.12), bir oğlum (12.15), gül yüzlü Senem (13.3), iki göz (13.6), ağ eller (14.1, 14.10), bir şahin, bir balaban (14.3), deli göynüm (14.5), çanlı kervan (14.6), şu muhanned kul (14.8), yeşil ördek (14.11), Beşdeli (15.4, 15.5), nazlı yâr (15.4, 15.8, 15.12, 15.16, 15.20), gözellik defteri (15.10), bir gümen (15.18), kanlı Mırat (15.18), dal boynun (16.2), bir bahış, bin can (16.3), datlı can (16.4), al hakık, kırmızı hakık (16.5), hilal kaşlar (16.9), yeşil don (16.16), telli durnam (17.1) bir garıb (17.7), kara taş (17.10), üstü kaplan postlu Arab atları (17.15), şo garıp eller (17.16), ala göz (18.1), altın saplı pıçahlar (18.8), gonca güller (18.10), zalım felek (19.3), ela gözler (19.6), bir gül (19.7), mor menevşe (19.8), bir yiğit (19.10), iki kardaş (20.20), kanlı köyneker (20.3), çifte yavru delisi (20.10), bir kara dağ (20.16), bu datlı canım (20.23), bir kurşun (20.23), garib anam (20.28), kırmızı gül (24.1), nazlı yârim (24.15), bu üç köy (25.8), bir gece (25.12), esgi yurd (25.15), bir dil bilmez Arab (26.2), bir dil (26.11), ağır cecim (27.1), yağlı sicim (27.2), has dağı (27.13), bir su'al (28.1), yad eller (28.3), o kız (28.6), türlü libas (28.9), o yâr (28.11), çoh zaman (29.1), elvan taşlar (29.5), dört taraf (29.8), koç yiğid (30.3, 30.10), düz ova (30.7), yad bilbil (30.8), zalım felek (30.18), kanlı yaşlar (30.20), bir çare (31.8), alıcı kuş (31.13), kanlı yaş (31.5), güzel kızlar (32.3), yeşil gözlü yar (33.1), selvi boy, ince bel (33.3), ataştan bir köz (33.6), çoh dertli bir saz (33.7), o güzel gözler, bir bahış (33.9), can yoldaşı (33.11), deli sevdalar (34.2), bu sevda (34.3, 34.10), bu can (34.10), deli göynüm (35.1), kara sevdalar (32.2), can evim (35.5, 35.11, 35.17), aşh ataşı (35.14).

4.3.1.3. Birleşik isim grubu

Birleşik isim grubu, iki veya daha fazla ismin yan yana gelerek bir varlığa özel bir ad olmasıdır. Birleşik isim grubu en az iki isimden oluşmakla birlikte üç ya da daha fazla isimden de oluşabilir.

Begdilli (5.13), Araplı Haydar'ı, Karlı Dağsallı (5.17), Kel Koca (5.18), Koç Bediroğlu (5.23), Cerid Bekir (10.4, 10.5), Kürdülü Kerim, Bayındır Halid (10.7), Sittihan (10.17), Karac'oğlu (11.16), Şahsenem (13.15), Beşdeli (15.4, 15.5), Ekizkuyu (15.5), Ağcadere (15.19), Karacadağ (19.1), Ahsaray (19.13), Devehüyük (25.9), Bozüyük (25.10), Karakuyu (25.14), Elifoğlu (26.9), Ahçaköy (32.13), Canilhan (33.13, 34.9, 35.16).

4.3.1.4. Tekrar grubu (İkileme)

Bir nesneyi veya hareketi karşılamak için eş görevli iki kelimenin meydana getirdiği kelime grubudur. Grupta her unsur kendi vurgusunu taşır; kelimeler arasına virgül konmaz.

Gavlı garar (1.7), bölüg bölüg (2.5), bilip bilmediğim (2.10), sel sel (4.5), kol kol (8.19), ılgıt ılgıt (9.1), salla salla (14.1), bedir bedir (16.9), aman aman (23.2), inci mercan (30.12), dalga dalga (34.4, 35.10).

4.3.1.5. Bağlama grubu

Bağlama edatları ile birbirine bağlanmış iki veya daha fazla isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur. Bu kelime grubu, Barak türkülerinde çokça yer almıştır.

Feriz Begden de Muslu Bege bir selam (1.1), al kanı da çöllere saçalım dedi (1.19, 1.25), Dedemoğlu der ki Osmanlı handa (1.21), gâhi konduh gâhi geçtik yollardan (2.9), Dedemoğlu der ki aşkın bağından (2.17), Muhim Beg der ki gel bizim ele (3.13), Kasım Ağa der ki beni bildin mi (4.7, 4.17), alalım hayfini de Bediroğlu'nın (5.4, 5.8, 5.12, 5.16, 5.20, 5.24), birer ata binin birer de yedek (5.5), sılada da benim sevdiğim kaldı (6.15), yedi yıldır da hasretini çekerim (7.3), çıhdım ücesine de seyran eyledim (8.1), öterken de ötmez oldu sazımız (8.7), Kılıcım da ohuyuban yazarken (8.17), Gâvur Dağı da gene duman derler duman mı (9.2), deli göynüm de ne kaynayıp coşarsın (9.3), şimdi senin de cününlüğün zaman mı (9.4), bir od düşmüş de can evimde yaniyır (9.6), dostlarım ağlıyır da düşmanlarım güliyır (9.7), kitabın dediği de gene günler geliyır (9.8), bilmem devir dönmiş de ahır zaman mı (9.9), malı mülkü de satıb üryan kalınca (9.13), Kılıcoğliyım da neler geçdi başımdan (9.16), alem sele getdi de gözim yaşımdan (9.17), dal kılıc ile de gene dağlar başından (9.18), Kürdülü Kerimnen de Bayındır Halid (10.7), dal kılıc ilen düşmanlara daldı mı (10.16), at oynatıb da alaylara daldı mı (10.20), bitti m'ola da Şam elinin hurması (11.1), gitti m'ola da ela gözin sürmesi (11.2), bitti m'ola da Şam elinin gülleri (11.6), aştı m'ola da siyecinin dalları (11.7), gözellerin de su yoluna durmalı (11.11),

el bağılyp da divanına durmalı (11.12), kudretten de kaçın, gözin sürmeli (11.13), aşına da Karac’oğlan aşına (11.16), yeni girmiş de on üç on dört yaşına (11.17), ırak değil de Ahpınar’ın başına (11.18), elim ilen ben evimi göçürdim (12.1), Garip, ben de hem ohurum hem de yazarım (13.13), kollarıma da inci mercan dizerim (13.14), hemene de deli göynüm hemene (14.5), sevdim ise ben yârımı kime ney (14.7), ispirimi alayım da bazıma (14.15), Zağa’dan çıhdı da çekdi göçini (15.1), Beşdeli derler de şol Ekizkuyu (15.5), arzumanım kaldı da Tilbaşar Dağı (15.6), selvin ağacı da nazlı yâri gördin mi (15.8), selvin ağacı derler de yolın sağında (15.9), gözelik defterini de almış ohır elinde (15.10), Gündeşlioğlu der ki, mertler mertleri (17.13), mihnet ilen yetirdiğim yâr getdi (19.4), sürmelemiş kaçın ilen gözünü (19.9), binde bir yiğit çekmez, cilve ilen nazını (19.10), Bilâl Beg ölrse Kasım Beg sağdır (20.17), ben senin aşhın ile de feryat figân ederken (24.3), benim göynüm seyir ilen seyranda (28.5).

4.3.1.6. Unvan grubu

Bir şahıs ismiyle, bir unvan veya akrabalık isminden kurulan kelime grubudur.

Feriz Beg, Muslu Beg (1.1, 5.19), Ali Osmanoğlu (1.3), Musa Şıhoğlu (1.6), Şiddoğlu (1.11), Tiryakioğlu (1.16), Dedemoğlu (1.21, 2.17,6.13), Muhim Beg (3.13), Temur Paşa (4.1,4.11), Kasım Ağa (4.2, 4.6, 4.7, 4.12, 4.16, 4.17, 5.3), Hacı Beg (4.13), Bediroğlu (5.4, 5.8, 5.12, 5.16, 5.20, 5.24), Muhammet Beg (6.13), Yahub oğlu Yusuf (6.7), Kılıcoğlu (9.16), Kıyas Ali oğlu İncil Mıstafa (10.19), Kurt Beg (13.11), Seyit Ahmet (15.16), Ali Paşa (16.13), Gündeşlioğlu (17.2,17.13), Miskin Ali (18.13), Çiğdemoğlu (19.11), Beyoğlu (19.15), Bilal Beg (20.8, 20.15, 20.17), Güssüm Hatın (20.10), Kasım Beg (20.17), Liveren kirve (20.24), Hüsün Ağa (21.1, 21.7, 21.9, 21.14, 21.15, 21.17, 21.20), Barah kızı (23.4, 23.8, 23.12), Döne Gelin (26.11).

4.3.1.7. Ünlem grubu

Bir ünlem ile bir isim unsurundan meydana gelen kelime grubudur. İncelenen türkülerde en fazla “amanın ve aman” ünlemi görülmüştür.

Ah ağalar ağalar (1.5, 1.10, 1.15, 1.20, 1.25), bre Kasım Ağa (4.2, 4.12), hey ağalar (6.1), di nenni (19.7, 19.14, 19.21, 19.28).

4.3.1.8. Sayı grubu

Basamak sistemine göre sıralanmış sayı isimleri topluluğudur. Barak türkülerinin söz varlığı içerisinde sayı grubu fazla geçmemiştir.

On üç, on dört (11.17).

4.3.1.9. Birleşik fiil grubu

Bir hareketi karşılamak veya bir hareketi tasvir etmek üzere yan yana gelen kelimeler topluluğudur.

Karşı durılmaz (1.3, 13.11), gavlı garar edelim (1.7), teslim edelim (1.8), gel kötlüğ etme (1.13), eyledik sükün (2.1), bölüg bölüg oldu (2.5), (2.8), başımıza geldi (2.7), bir nam kalsın kalsın ellere (2.12), destan olsun dillere (2.20), bir ziyaret edin (3.1), laf etme yeter (4.12), alalım hayfini de Bediroğlu'nın (5.4, 5.8, 5.12, 5.16, 5.20, 5.24), yazıhlar olur (5.23), kahrı çekilmez (6.1), boran oldu (6.3), konmaz oldu (8.5), geçmez oldu (8.6), ötmez oldu (8.7), devir dönmiş (9.9), al kana boyandı (10.14), selam saldı (11.14), zebun olmazdım (12.6), hayf oldu (12.8), kazal olmuş (15.14), bin can eder (16.3), datlı cana kıydın (16.4), mesgen eder (16.10), neler eder (16.11), bağrını dögsün (17.10), umut ummasın (17.11), sükün eyledi (19.1), mestan oldu (19.6), ahını çekerdı (20.9), bayram etdin (24.4), şetil etdim (24.13), fetil etdim (24.14), şükür etdim (24.16), nic' oldu (29.2, 29.4, 29.8, 29.12, 29.16, 29.20), harab etmiş (29.10), heder eyledi (30.19), az eylemiş (31.10), iflah etmez (34.7), hayren oldım (35.13).

4.3.1.10. İsim-Fiil grubu

Fiillerin isim şekilleridir. Fiil kök ve gövdelerinin karşıladıkları oluş, kılış ve durumları şahıs ve zamana bağlı olmadan gösterir.

Sevmek (7.14).

4.3.1.11. Sıfat-Fiil grubu

Sıfat fiiller, fiillerin sıfatlaşmış biçimleridir. Fiillere, sıfat fiil ekleri denilen ekler ulanarak oluşturulurlar.

"Bir sıfat-fiil ile bu sıfat fiile bağlı tamlayıcı veya tamlayıcılardan kurulan kelime grubudur." (Karahan, 2005:53).

Gördüğüm (2.7), bilmediğim (2.10), dedikleri (3.4), gelen (7.1), yarınan gezdiğim (8.2), kondığı (8.12), ayrılan (8.14), kondığı (8.16), esen (9.1), yuyana (17.5), koyana (17.6), yonanlar (29.5), kuranlar (29.6), girenler (29.7).

4.3.1.12. Zarf –Fiil grubu

Zarf fiiller, zarf olarak kullanılan fiil kaynaklı kelimelerdir. Kişi ve zaman kavramı içermezler. Hareket bildirirler.

Bu kelimeler sıfat-fiillerden farklı olarak zaman kavramı taşımazlar. Bunun yanında kişi kavramı da taşımazlar. Ancak hareket kavramını bünyelerinde bulundurulur ve cümlede

yüklemi çeşitli açılardan tamamlarlar. Fiillerin zarf şekilleri olarak belirtilen zarf-fiiller isim olarak çekime girmezler. (Şahin, 2003:69).

Bilip bilmediğim garip ellerden (2.10), Kılıcım da ohuyuban yazarken (8.17), perde kurup bozuhları dizerken (8.18), kol kol olup seherlerde gezerken (8.19), deli göynüm de ne kaynayıp coşarsın (9.3), çayır çimen ovaları bürince (9.12), malı mülkü de satıp üryan kalınca (9.13), geldin eylenme eylenip kalma (11.5, 11.10, 11.15, 11.20), el bağlıyıp da divanına durmalı (11.12), bilbil güli koyupta tikene konmaz (13.10), amutlar kaldırıp bina kuranlar (29.6), atlıların kol kol olup gezerken (30.13), ağaç, kuş resminden yazı yazarken (30.14), Mısırlılar gelip seni bozarken (30.15), sünbüller açılıp boynun eğince (32.9).

4.3.2. Cümlelerin Öğeleri

4.3.2.1. Yüklem

Cümlede yargı belirten çekimli unsur yüklemidir. İş, hareket, oluş, durum yüklem tarafından karşılanır. Cümlelerin ana unsuru olan yüklem, tek sözcükten oluşabileceği gibi değişik söz gruplarından da oluşabilir. 1. ve 15. türküler arasından örneklemeler yapılmıştır.

Feriz Beg'den de Muslu Beg'e bir selam, gelin bu ellerden göçelim **dedi** (1.2), çıgtıh Horasan'dan **eyledik sökün** (2.1), **bir ziyaret edin** Veysel Kara'yı (3.1), bre Kasım Ağa beni çoh **üzdin** (4.1), neçe vezirlerin darbını **gördi** (5.14), herkez **hazırlamış** silah, atını (6.5), yedi yıldır da hasretini **çekirim** (7.3), **çekilmiş** siyeci, **bozulmuş** bağlar (8.15), Kılıcoğlıyım da **neler geçti** başımdan (9.16), ikindin namazı da göç **geri döndi** (10.11), yeni **girmiş** de on üç, on dört yaşına (11.17), elim ilen ben evimi **göçürdim** (12.1), kollarıma da inci mercan **dizerim** (13.14), ağ ellerin altın tasta **yudular** (14.10), **ava çıkmış** Yalavaç'ın begleri (15.15).

T.16.

Uzun (16.1), sundur (16.2), bin can eder (16.3), kıydın (16.4), dahık (16.6), ergi (16.7), yihık (16.7), duydun (16.8), bedir bedir (16.9), mesgen eder (16.10), görmüş (16.11), eder (16.11), uydun (16.12), verir (16.14), alır (16.14), sarılamadım (16.15), geydin (16.15).

T.17.

Varırsa (17.1), den varın (17.2, 17.4, 17.8), soran olursa (17.3), verin (17.5, 17.6), söyleyin (17.9), alsın (17.10), döğsün (17.10), umut ummasın (17.11), öldi den varın (17.12), der (17.13), belli durur (17.14), kaldı den varın (17.16).

T.18.

Kohulardım (18.2), konuşmaz idim (18.4), çıhsam (18.5), dahsan (18.6), geydirsem, kuşatsam, bahsam (18.7), varsam (18.9), dersem (18.10), geydirsem, kuşatsam, görsem (18.11), der ki (18.13), geydirsem, kuşatsam, bindirsem (18.15).

T.19.

Sökün eyledi (19.1), boyladı (19.2), netdi, neyledi (19.3), getdi (19.4, 19.8, 19.12, 19.20), çözildi (19.5), mestan oldu (19.6), süzüldü (19.6), üzüldü (19.7), sürmelemiş (19.9), çekmez (19.10), olsun (19.12), kurdu mu (19.13), durdu mu (19.14), erdi mi (19.15).

T.20.

Bastılar (20.1, 20.3), kestiler (20.2), yanarım, ağlarım (20.4, 20.11, 20.18, 20.25), avladılar (20.5, 20.13, 20.19, 20.26), söndirdiler, boş koydular (20.6, 20.14, 20.20, 20.27), derisen (20.8), çekerdı (20.9), olmuş (20.10), derisen (20.15), bir kara dağdır (20.16), ölrse (20.17), sağdır (20.17), bile dim (20.22), gelmezdim (20.22), vermezdim (20.23), yenmezdim (20.24).

T.21.

Yağiyır (21.1), gelir (21.2), can veriyır (21.3), benim ağam (21.4, 21.18), uyan (21.6, 21.19), neler oldu (21.6, 21.13, 21.19), günler doğdu (21.6), ıssız kaldı (21.6), baharım (21.8), yıharım (21.9), çekerim (21.10), ekerim (21.10), uyan (21.13), günler doğdu (21.13), ıssız kaldı (21.13), vardır (21.15, 21.16), can veriyor (21.17), iş başında (21.17), günler doğdu (21.19), ıssız kaldı (21.19).

T.22.

Gelir de (22.1), bağlamış (22.2), sürmeli (22.2), gelin oldın olalı (22.3), burnun havalı (22.3), kız idin (22.4, 22.10), ben oldım ben oldım (22.4, 22.10), ben oldım, ben oldım ben oldım ben oldım (22.5, 22.11), yağar (22.6), düşmez imiş (22.7), rağbet (22.9).

T.23.

Yağmaz mı (23.1), olmaz mı deli (23.2), yitirdim yolu (23.3), söyle, söyle, gider (23.4, 23.8, 23.12), gözler (23.6), gidiyır (23.7), saldın (23.9), girmez (23.10), dedim, uyma (23.11).

T.24.

Çiçek açmış (24.1), işler (24.2), düğün bayram etdin (24.4), küskün müydün, dargın mıydın (24.5, 24.11, 24.17), ken etdin, geydin (24.6, 24.12, 24.17), bitmez, bitmez oldu (24.7), yohmuş (24.9), aldıldım (24.10), şetil etdim (24.13), fetal etdim (24.14), aldılar (24.15), şükür etdim (24.16).

T.25.

Uçurdım (25.1), batdı mı dersin (25.2), kaldı (25.3), dersin (25.4, 25.8, 25.12, 25.16), var, geçme orıy (25.5), arıyır (25.6), derler (25.9), gümenimin biridir (24.10), Süriye'nin eridir (25.11), kaçaktır, varma (25.13), geç, otur (25.14), dön, dön (25.15).

T.26.

Geliyir (26.1), vermişler (26.2), yihıldı, kaldı (26.3), gidin sorun (26.4, 24.8, 24.13), bahar (26.5), gelmiş, tahar (26.6), yahar (26.7), bindirdiler (26.9), aşirdılar (26.10), verdiler (26.11), dengi midir Döne'nin (26.12).

T.27.

Atdılar (27.1), tahdılar (26.2), ağlatmayın (27.3), ağlama, buyımış (27.4, 27.8, 27.12, 27.16), durdı (27.5), girdi (27.6, 26.7), çamurdan m'ola (27.9), kömürden m'ola (27.10), demirden m'ola (27.11), haslamış (27.13), ıslamış (27.14), beslemiş (27.15).

T.28.

Var (28.1), çıhmışım (28.2), korharım, alır (28.3), boğulurum (28.4), seyranda (28.5), gezer (28.6), emmim kızı Meyrem'de (28.7), korharım hasret gidem (28.8), geymiş (28.9), bahamadım (28.10), deyince (28.11), ağladım, gözlerimden yaş geldi (28.12), düş geldi (28.14), bilinmedik iş geldi (28.16).

T.29.

Viran kalan (29.1), nic' oldı (29.2, 29.4, 29.8, 29.12, 29.16, 29.20), vurmuş, ağulamış (29.9), yihmış harab etmiş (29.10), göremedim (29.11), düzülmüştür (29.13), layih bulmuş (29.14), çıhdi, söledi (29.17), Kargamış'ın medhin eyledi (29.18), neyledi (29.19).

T.30.

Durırsın (30.1), ahar mıdı (30.2, 30.20), başında (31.3), dahar mıdı (30.4, 30.12), var (30.5, 30.6, 30.7), şahar mıdı (30.8), yüzer mi (30.9), dizer mi (30.10), gezer mi (30.11), arşa çıkar mıdı (30.16), söledi (30.17), neyledi (30.18), heder eyledi (30.19).

T.31.

Islah, nemli, (31.1), keder dolu, elemli (31.2), yollarda, gümenli (31.3), beklerim, geleceksen gel (31.4, 31.12), kalmadı daşdı (31.5), aşdı (31.6), ulaşdı (31.7), bulacahsan gel (31.8), netdi, nedecek (31.9), duydum, eylemiş, edecek (31.10), gözlerim açık gidecek (31.11), bekler (31.13), gözü kesdi, bıramıyır (31.14), sileceksen gel (31.16).

T.32.

Gelir, meleşir (32.1), açılır (32.2), der (32.3), uygun (32.4, 32.12), yüzer (32.5), çalınırdı (32.6), leylim seker (32.7), bozulmaz (32.8), Barağın merkezi (32.13), vermiş (32.14), çiçek açmış, güvermiş (32.15), yeşile karışmış (32.16).

T.33.

Yürekden sevdiğim (33.1), göresim gelir (33.2), sarasım gelir (33.4), etme (33.5), düşürdin (33.6), alırsam (33.7), yanasım gelir (33.8), raslamadım (33.10), ölesim gelir (33.12, 33.13).

T.34.

Sızılar (34.1), büyir (34.2, 34.4, 34.8, 34.12), geçireyim (34.5), getireyim (34.6), iflah etmez (34.7), söyle (34.9), durır mı (34.10), geçiyir (34.11), geçmiyir (34.12).

T.35.

Gücüm yetmiyor (35.1), atıyır (35.2), yohdır (35.3), neden anlamassın (35.4), vurdun, yıhtın (35.5), yahtın (35.6, 35.12, 35.18), sev (35.7), ne haldayım, gör (35.8), vur (35.10), vurdun, yıhtın (35.11, 35.17), hayren oldım (35.13), geldi, düşdi (35.14), izin ver, koyam (35.15), ver (35.16).

4.3.2.2. Özne

Cümlede yüklem bildirdiği işi, hareketi yapan ve yargıya konu olan unsurdur. Özne, cümlenin temel ögesidir; ancak her cümlede bulunmak zorunda değildir. Özne, fiil cümlelerinde işi yapandır. İsim cümlelerinde bir eylem bulunmadığı için özne, yüklem bildirdiği durumda olmalıdır. 15. ve 25. türküler arasından örnek verilmiştir.

Kazel olmuş **Ekizce'nin bağları** (15.14), **kirpiklerin** mesgen eder (16.10), **telli durnam** bizim ele varırsa (17.1), **Miskin Ali'm** der ki, nem kaldı daha (18.13), **Adanah** selamına durdu mu (19.14), **anaları Güssüm Hatın** olmuş da çifte yavru delisi (20.10), amanın **tüfengi** vardır da atın döşinde (21.16), amanın **yağmır** yağar da yükseklerden engine (22.6), amanın ırmah kenarında da **yayılan kazlar** (23.5), her ah çektiğçe de **fetil** işler benim yaramda (24.2), **yükümüz** kaçaktır varma gümrüğe (25.13).

T.1.

Ali Osmanoğlu (1.3), Musa Şihoğlu (1.6), Şiddoğlu (1.11), Tiryakioğlu (1.16), Dedemoğlu (1.21).

Gizli Özne: O (1.2, 1.4, 1.5, 1.10, 1.15, 1.20, 1.25).

T.2.

Uzun şilfeler (2.3), göçler (2.5), ıhdıyar (2.6), gençler (2.6), gördüğüm düşler (2.7), bir nam (2.12).

Gizli Özne: Biz (2.1, 2.9), onlar (2.2, 2.4).

T.3.

Durnam (3.2, 3.4, 3.8, 3.13, 3.16), alıcı sesi (3.3), yomırtanız (3.5), düz ovası (3.8), Ayn Aruz Gölü'nün suyu (3.9), sizi gören (3.10), meşayihlar mencilisi (3.11).

Gizli Özne: siz (3.1, 3.6, 3.7, 3.12, 3.13, 3.15), ben (3.14).

T.4.

Kasım Ağa (4.2, 4.5, 4.9, 4.13), sen (4.2), gözün yaşı (4.4), intiham (4.6), gelenden gidenden ibret (4.7), Yemen arusu (4.8), şarhıyan (4.11), atam, dedem, karım (4.14).

Gizli Özne: Sen (4.2, 4.7, 4.16), ben (4.6, 4.12, 4.15).

T.5

Hökmümüz (5.2), Kasım Ağa (5.3), Bediroğlu'nın (5.8), Rakka (5.6), bir habar (5.9), gençlik (5.10), ısbatı (5.18), Abıseyf (5.21), Urım, Şam (5.21).

T.6.

Yâd elin kahrı (6.1), göynüm (6.2, 6.4, 6.8, 6.12, 6.16), dağlar başı (6.3), herkez (6.5), ahır zaman (6.6), tebdilim (6.9), bir angud (6.11), Muhammed Beg (6.13), benim sevdiğim (6.15).

T.7.

Urım ellerinden elen bezirgan (7.1), süprilmiş odalar han (7.2), can (7.4, 7.16), Yahub oğlu Yusuf (7.7), ay, gün (7.8), bir kemlik mi (7.9), muhabbet (7.10), dünya (7.11), yâr (7.12), güzel sevmek karı (7.14).

T.8.

Yarınan gezdiğim eller (8.2), bir fırgat (8.3), bir ben (8.4) , cümle alem (8.4), bazımız (8.5), sözümüz (8.6), sazımız (8.7), perdeler (8.8), teller (8.8), gözün yaşı (8.9), senin için (8.10), koç yiğidin konulğası (8.11), beglerin kondığı yurtlar (8.12), dağlar (8.13), peşinden ayrılan (8.14), siyeci (8.15), bağlar (8.15), bilbilin kondığı güller (8.16), altı Arab atlı begler (8.20).

T.9.

Cününlüğün (9.4), ben (9.5, 9.10), bir od (9.6), can evim (9.6), dostlarım (9.7), düşmanlarım (9.7), günler (9.8), ahır (9.9), kocamış bir insan (9.11), çayır (9.12), çimen (9.12), alem (9.17).

T.10.

Rakka'nın gonca güli (10.2), yenilen bir habar (10.3), Cerid Bekir (10.4), kilid (10.5), bir kara bulud (10.6), Kürdülü Kerimnen de Bayındır Halid (10.7), Besni sohağları (10.10), göç (10.11), bizim begler (10.12), göçler (10.13), kınalı koçlar (10.14), Kürdülü'nün eylediği savaşlar (10.15), Sittihan (10.17), hökmümüz (10.18), Kıyas Ali oğlu İncil Mıstafa (10.19).

T.11.

Şam elinin hurması (11.1), ela gözin sürmesi (11.2), Bağdat'ın, Basra'nın telli durnası (11.3), durna, yarin (11.4, 11.9, 11.14, 11.19), Şam elinin gülleri (11.6), siyecinin dalları (11.7), o sefil Yahub'un (11.8), ırak (11.18), kaşın, gözin (11.13), Karac'oğlan (11.16).

T.13.

Ben (13.4, 13.5, 13.8, 13.13, 13.15), bu (13.9), senin baban (13.11).

Gizli Özne: Ben (13.1, 13.2, 13.3, 13.5, 13.6, 13.7, 13.8, 13.14, 13.16), sen (13.8), o (13.10).

T.14.

Ben (14.2, 14.3, 14.4, 14.7, 14.8, 14.12, 14.16), sen (14.3), ne zararım (14.8), kadınlar (14.9), kuğum (14.16).

Gizli Özne: Sen (14.1), ben (14.6, 14.13, 14.14, 14.15), onlar (14.10, 14.11).

T.26.

Naylon araba (26.1), hanamız (26.3), Döne'nin odası (26.5), dişçiler (26.6), Döne'nin ataşı (26.7), çirkinler (26.12).

Gizli Özne: Onlar (26.2, 26.9, 26.10, 26.11), siz (26.4, 26.13).

T.27.

Kız gelin, yazın (27.4, 27.8, 27.12, 27.16), duman (27.5), yılan (27.6), kıran (27.7), elinin kınası (27.9), gözinin sürmesi (27.10), anayın yüreği (27.11), anan (27.13, 27.15).

Gizli Özne: Onlar (27.1, 27.2), siz (27.3).

T.28.

Ben (28.2, 28.4, 28.8), yad eller (28.3), benim göynüm (28.5, 28.7), o kız (28.6), o yar (28.11), yolum (28.14).

Gizli Özne: O (28.9), ben (28.3, 28.10, 28.12).

T.29.

Kargamış (29.1), dünya benim diyen devran (29.2), arabaylan harbe giden (29.4), çoh zena'atli elvan taşlar yonanlar (29.5), amutlar kaldırıp bina kuranlar (29.6),

toğulga başında harbe girenler (29.7), dört tarafa karşı duran (29.8), felek (29.9), daşlarına nahış vuran (29.12), sarayı (29.13), şarh burnında hökümdarın sarayı (29.15), Ahmet (29.17), dünya (29.19), atla orduları yaran (29.20).

Gizli Özne: Ben (29.11), o (29.14).

T.30.

Mırat (30.2), koç yiğidin toğulgası (31.3), sedde benzer surun (30.5), ne kahraman erin (30.6), manzaralı yerin (30.7), yad bilbiller (30.8), ördeklerin (30.9), koç yiğidler (30.10), güzellerin (30.11), inci, mercan (30.12), figanın (30.16), Bozkurd Ahmet (30.17), ahır (30.18), Mısır (30.19), kanlı yaşlar (30.20).

T.31.

Kirpiklerim, gözlerim (31.1), içim, göynüm (31.2), gözlerim, kalbim (31.3), sabrım, tahammülüm (31.5), çektiğim acılar (31.6), derdim (31.7), felek (31.9).

Gizli Özne: Ben (31.4, 31.10), sen (31.4, 31.8, 31.12, 31.16), o (31.13, 31.14).

T.32.

Bahar, koyun, kuzu (32.1), güli Barağın (32.2), güzel kızlar (32.3), dili Barağın (32.4, 32.12), ördekleri, kazları (32.5), sazları (32.6), kızları (32.7), yeşili, alı Barağın (32.8), Ahçaköy, Germiş (32.13), Allah (32.14), çiğdem, güller (32.15), alı Barağın (32.16).

T.33.

Yeşil gözlü yar (33.1), Canilhan (33.13).

Gizli Özne: Sen (33.5, 33.6), ben (33.7, 33.10, 33.12).

T.34.

Yüreğim (34.1), deli sevdalarım (34.2), ben (34.3, 34.5, 34.6), bu aşk (34.7), yar senin hasretin (34.8), bu sevda (34.10), ömrümüz (34.11), hasretin (34.12).

Gizli Özne: Sen (34.9).

T.35.

Senden gayrı derman (35.3), yar (35.4), sen (35.4, 35.5, 35.6, 35.11, 35.12, 35.17, 35.18), aşk ataşın (35.14), Canilhan'ım (35.16).

Gizli Özne: Sen (35.7, 35.8, 35.10, 35.15), ben (35.13).

4.3.2.3. Nesne

Nesne, cümlede öznenin yaptığı iş ve eylemden doğrudan etkilenen ögedir. Yükleme ne, neyi kimi soruları sorularak bulunur. 25. ve 35. türküler arasından örnek verilmiştir.

“Nesne, sadece yüklemi geçişli fiil olan cümlelerde bulunur. Geçişli fiiller, nesneye yönelerek onu etkiler. Nesne, geçişli fiil cümlelerinin zorunlu ögesidir. Yani geçişli fiilin gösterdiği hareketin nesne olmadan gerçekleşmesi mümkün değildir. Geçişsiz fiillerde ise kılış ve oluş öznenin üstündedir. Böyle fiiller nesne istemez.” (Karahana, 2016:25).

Awcılar arıyır **bahdı karayı** (25.6), Şahra Şemik'den de aşırıldılar **yolını** (26.10), boynuna tahdılar **yağlı sicimi** (27.2), korharım **yârimi** yad eller alır (28.3), **kahramanlarını** dünya neyledi (29.19), koç yiğidler **badaların** dizer mi (30.10), Beklerim **yollarını** geleceksen gel (31.4), Allah **gözelleri** Barağa vermiş (32.14), **o selvi boyunu, ince belini** neçe sevdalara sarasım gelir (33.3), izin ver de **başım** koyam dizine (35.15).

T.1.

Gelin bu ellerden göçelim (1.2), vahıthan arayı da açalım (1.4), ah ağalar ağalar, vahıthan arayı da açalım (1.5), gelin gidelim (1.6), bir arada gavlı garar edelim (1.7), hırhızı tutuban teslim edelim (1.8), yahşıyi yamandan seçelim (1.9), ah ağalar ağalar, yahşıyi yamandan seçelim (1.10), ciğerim dağlı (1.11), Hamo'nun kal'ada kolları bağlı (1.12), gel kötlüg etme Musa Şihoğlı (1.13), gelin birer candan geçelim (1.14), ah ağalar ağalar, gelin birer candan da geçelim (1.15), dünyeye bir daha gelmem (1.16), Yaradan'dan başha kimseyi bilmem (1.17), ölürüm billahi bir çoban vermem (1.18), al kanı da çöllere saçalım (1.19), ah ağalar ağalar, al kanı da çöllere saçalım (1.20), Osmanlı handa (1.21), Arab at altımda demir don bende (1.22), kömeniz kömemde cahtiniz bende (1.23), gelin birer candan geçelim (1.24), ah ağalar ağalar, al kanı da çöllere saçalım (1.25).

T.2.

Bizi (2.2, 2.4, 2.8).

T.3.

Veysel Kara'yı (3.1).

T.4.

Beni (4.2, 4.5), seni (4.10, 4.15), ederim başa (4.13).

T.5.

Rakka'yı (5.13), vezirlerin darbı (5.14), hayfını (5.4, 5.8, 5.12, 5.16, 5.20, 5.24).

T.6.

Sılayı, vatanı (6.2), dedem yurdu, çölü (6.4), silah, atını (6.5), ahd-ı bütün eli (6.8), Culab'ı, Şirvan'ı (6.12), sazın (6.13), dostumun elini (6.16).

T.7.

Seni (7.8), sırrımı (7.13), yollarını (7.15).

T.9.

İlgıt ılgıt esen garbı yelleri (9.1), ovaları (9.12), malı mülkü (9.13).

T.10.

Yolumuzu (10.6), vefa (10.17).T.13.

Seni (13.1), dağılmış ahlımı (13.2), gül yüzlü Senem'i (13.3), yılan (13.5), inci mercan (13.14).

T.14.

Seni (14.2, 14.11), bir şahin, bir balaban (14.3), çanlı kervan (14.6), ağ ellerin (14.10), yeşil ördek (14.11), güzel (14.14), ispirimi (14.15).

T.15.

Göçini (15.1), sarı saçını (15.2), şu Arhığ'ın içini (15.3), nazlı yâri (15.4, 15.8, 15.12, 15.16, 15.20), Beşdeli, şol Ekizkuyu (15.5), selvin ağacı (15.9), gözellik defterini (15.10), Berecik (15.19).

T.16.

Boynun (16.1), dal boynunu (16.2), zülfi (16.6), neler (16.8), beni (16.11), neler (16.11), camı (16.14), al üstüne yeşil donu (16.16).

T.17.

Asbabımı (17.5), kılıcımı (17.6), yolımı (17.9, 17.12), kara taşı (17.10), bargını (17.10), mertler mertleri (17.13), koç yiğidin yurtları (17.14).

T.18.

Seni (18.2), elmas küpeler (18.6), gonca güllerin (18.10), boyunu (18.11), nem kaldı daha (18.13), ölümden öte ne gider daha (18.14).

T.19.

Çiftehane (19.2), kaşın ilen gözünü (19.9), cilve ilen nazını (19.10), sayvanını (19.13).

T.20.

Ispaha'yı (20.1), iki kardaşı (20.2), kanlı köynegleri (20.3), ikimizi (20.5, 20.12, 20.19, 20.26), çıramızı, odamızın (20.6, 20.13, 20.20, 20.27), ahını (20.9), çifte yavru delisi (20.10), Bilal Beg'i (20.15), bu datlı canımı (20.23).

T.21.

Direğini (21.10), ekin (21.10).

T.22.

Poşu (22.2).

T.23.

Eşini (23.6), salınmaz ataşları (23.9), uyma (23.11).

T.24.

Alların (24.6, 24.12, 24.18), kaşın, gözün kemanı (24.10), şefteliyi (24.13), nazlı yârımı (24.15).

4.3.2.4. Zarf

Zarf veya belirteç; bir fiilin, fiilimsinin, sıfatın veya başka bir zarfın anlamını yer, zaman, durum ve miktar bakımından niteler. Zarflar, fiile yöneltilen neden, ne zaman, nereye, ne kadar ve nasıl sorularının cevaplarını oluşturur.

“Zarflar fiillerden, sıfatlardan, sıfat-fiillerden ve zarf niteliğindeki sözlerden önce gelerek onları zaman, yer, yön, nitelik, durum, azlık-çokluk bildirme, pekiştirme ve sorma gibi çeşitli yönlerden etkileyip değiştirerek anlamlarını daha belirgin duruma getiren sözlerdir.” (Korkmaz, 2003:451).

Bele değil idin şimdi sen azdın (4.3), deli göynüm de ne **kaynayıp** coşarsın (9.3), **ikindin namazı** göç geri döndi (10.11), **el bağlayıp** da divanına durmalı (11.12), olmaz Şavey olmaz bu **beylen** olmaz (13.9), ağ ellerinde **salla salla** yeriye (14.1), **çifte belik** örmüş sarı saçını (15.2), dal boynunu sundur **gene** (16.2), Gündeşlioğlu **yaman halda** den varın (17.2), **el sunup** gonca güllerin dersem (18.10), müjde olsun Adana’ya **dün** getdi (19.12), **awman** awladılar ikimizi (20.5, 20.12, 20.26), amanın kar yağıyor da Hüsün Ağam **toza toza** (21.1), sevdiğim poşı bağlamış da **gene** gözi sürmeli (22.2), amanın **geceleri** de uyhu girmez gözime (23.10), **her ah çektiğçe** de fetil işler benim yaramda (24.2), Döne’nin **hele** gidin sorun halı nedir Döne’nin (26.4, 26.8, 26.12), **tezin** ağlatmayın gelin bacımı (27.3), türlü libas geymiş **boyılı boyınca** (28.9), **firhatle** Kargamış’ın medhin eyledi (29.18), **çıharıban** dahar mıdı Kargamış (30.4), **ölürsem** gözlerim açıl gidecek (31.11), açılır **baharda** güli Barağın (32.2), **çalarhan** aşımı yanasım gelir (33.8), bu sevda bu canda durır mı **bele** (34.10), **dalga dalga** kıyılara vur beni(35.10).

4.3.2.5. Yer tamlayıcısı

Yüklemi yaklaşma, yer, yön, yönelme, ayrılma, bulunma ve uzaklaşma bakımlarından tamamlayan ögedir. Yükleme sorulan nereye, nerede, nereden soruları cümlede yer tamlayıcısını buldurur. 20. ve 30. türküler arasından örnek verilmiştir.

Tek oladın da **Liveren kivre sana** yenmezdim (20.24), amanın kalhar kalhar da **Kilis yollarına** baharım (21.8), aman şindiki rağbet de **gözel ilen zengine** (22.9), **yolmıya** gidiyor gelinler kızlar (23.7), oy ben **yarama** fetil etdim (24.14), dön ha Ezo dön ha, **esgi yurdına** (25.15), **bir dil bilmeze** verdiler Döne Gelin’i (26.11), anan seni **has**

dağında haslamış (27.13), gene yolum **dost köyine** düş geldi (28.14), Ahmet çıhdı, **ücesinde** söledi (29.17), gözellerin **çarşılarda** gezer mi (30.11).

T.4.

Ehl-i beyte, şıha (4.3), dört yana (4.4), al kızıl kana (4.8), Hacı Beg'den (4.10), senin ahd-i yedine (4.11), tozun dumana (4.12), savaşa (4.14), Muş'a (4.15), Muş'da (4.16), Van'a (4.16).

T.8.

Ücesine (8.1), kolımıza (8.5), bir kötüye (8.6), bene (8.9), zalımın elinden (8.13).

T.9.

Can evimde (9.6), sele (9.17), dağlar başından (9.18), kula (9.19), gence (9.11), Yaradan'dan başha kula (9.19), sana (9.14).

T.10.

Aradan (10.3), kolu bağlı celledlere (10.8), esgi yurda (10.12), düşmanlara (10.16), dünyede (10.17), alaylara (10.20), şol kaftan kafa (10.18).

T.11.

Divanına (11.12), kudretten (11.13), on üç, on dört yaşına (11.17).

T.13.

Tebriz'de (13.3), bizim elde (13.8, 13.16), kollarıma (13.14).

T.14.

Ele (14.2), cırnağıma, yola (14.4), Yemen'e (14.6), kime (14.7), şu muhanned kula (14.8), sizin elde (14.9), altın tasda (14.10), bana (14.11), göle (14.12), izime (14.13), gözüme (14.14), bazıma (14.15), çöle (14.16).

T.15.

Zağa'dan (15.1), Beşdeli'den (15.4), Tilbaşar Dağı (15.6), Ağahüyük'te (15.7), yolın sağında (15.9), ohır elinde (15.10), Nizib'e, orada (15.17), kanlı Mırat'da (15.18), Ağcadere'de (15.19).

T.16.

Datlı cana (16.4), gerdana (16.6), benden (16.8), el sözine (16.12).

T.17.

Bizim ele (17.1), kavımdan, kardaşdan (17.3), beni yuyana (17.5), suyum koyana (17.6), şorda bir garib ölmüş diyene (17.7), şo garib ellerde (17.16).

T.18.

Sahraya (18.5), kulağına (18.6), boyuna (18.7), sahraya (18.9), ata (18.15).

T.19.

Karacadağ'dan (19.1), Dağsalı'na (19.5), bizim bağdan (19.7), Adana'ya (19.12), Ahsaray'a (19.13), selamına (19.14), miradına (19.15).

T.31.

Boyumdan (31.6), bir beş değil yüze (31.7), derdime (31.8), bana (31.9), yanıma (31.12).

T.32.

Abisine (32.3), her yöreye (32.4, 32.12), gölde (32.5), odalarda (32.6), düğünlerde (32.7), Barağa (32.14), yeşile (32.16).

T.33.

Yanımda (33.2), neçe sevdalara (33.4), bana (33.5), göynüme (33.6), elime (33.7), o güzel gözlerinle bir bahışına (33.9), heçbir yerde (33.10), senin eşine (33.10), senin kadar güzel can yoldaşına (33.11), uğrunda (33.12), uğruna (33.12).

T.34.

İçimde (34.2, 34.4, 34.8, 34.12), yola (34.6), Canilhan'a (34.9), bu canda (34.10).

T.35.

Bu deli göynüme (35.1), kara sevdalara (35.2), derdime (35.3), can evimden (35.5, 35.11, 35.17), yalan dünyede (35.7), aşh elinden (35.8), hayalimde, rüyamda (35.9), kıyıları (35.10), bahışına, gözine (35.13), özime (35.14), dizine (35.15), Azrayil'e (35.16).

4.3.2.6. Cümle dışı unsurlar

Cümlelerin kuruluşuna katılmayan, yani öge olmayan ve dolaylı olarak cümlelerin anlamına yardımcı olan unsurlardır. Bağlaçlar, ünlemler, ünlem grupları, hitaplar, ara sözler cümle kuruluşunun dışında kalan unsurlardır. 4. ve 20. türküler arasından örnek verilmiştir.

Cümlelerin herhangi bir yerinde bulunan, ancak kuruluşuna katılmayan ve dolaylı olarak cümlelerin anlamına yardımcı olan öğelerdir. Cümle dışı unsurlar, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf gibi yüklem tamamlayıcısı değildirler. Bu öğeler, yüklem tamamlayıcısı olan öğelerin aksine açıklama, pekiştirme vb. işlevlerle cümleye yardım eder ve cümleleri çeşitli anlam ilişkileri çerçevesinde birbirine bağlarlar. (Karahan, 2016:36).

Bre Kasım Ağa beni çoh üzdin (4.2), **aceb** bizim begler esgi yurda kondı mı (10.12), kadan alam **Garip aman** kal bizim elde (13.8, 13.16), **hemene de deli göynüm hemene** (14.5), Zağa'dan çıhdı **da** çekdi göçini (15.1), **hanı, Ali Paşam hanı** (16.13), **yanı** çatal çöter köçeklerinin (18.16), **hey ağalar** Çiğdemoğlu kızını (19.11),

aman di nenni di nenni di nenni sebab anam garib anam oy oy (20.7, 20.14. 20.21, 20.28).

T.21.

Amanın (21.1, 21.8, 21.9, 21.11, 21.15, 21.16, 21.17), aman (21.2, 21.3), Hüsün Ağam (21.1), aman benim ağam (21.2, 21.3), benim ağam Hüsün Ağam neneyle (21.7, 21.14, 21.20), Kilis, seni (21.9).

T.22.

Amanın (22.1, 22.6), taman (22.3, 22.4, 22.7, 22.10), zalımın kızı (22.5, 22.11), aman anam (22.8), aman (22.9), de (22.4, 22.7, 22.10), da (22.6).

T.23.

Amanın (23.1, 23.2, 23.5, 23.9, 23.10), aman aman (23.2), de (23.10).

T.24.

Amanın (24.1, 24.7, 24.16), de (24.2, 24.6), da (24.7, 24.10), aman (24.5, 24.6, 24.9, 24.10, 24.11, 24.12, 24.17, 24.18), oy (24.14).

T.25.

Da (25.1, 25.11), de (25.2, 25.10), nenni nenin of (25.2, 25.8), mı (25.4), ha (25.15).

T.27.

Mı (27.5, 27.6, 27.7).

T.28.

Ki (28.8).

T.30.

Kargamış (30.2, 30.4, 30.8, 30.12, 30.16, 30.20).

4.3.3. Cümle Çeşitleri

4.3.3.1. Yüklemlerine göre cümleler

Cümleler yüklem türüne göre isim ve fiil cümlesi olmak üzere ikiye ayrılır. Yüklem eğer fiilden oluşuyor ise bu cümleler fiil cümleleri; yüklem eğer ki isim kökten oluşuyor ise bu cümlelere isim cümlesi denir.

4.3.3.1.1. İsim cümlesi

“İsim cinsinden bir kelime ya da kelime grubunun ek-fiille çekimlenerek yargı bildirmesine isim cümlesi denir. İsimler, sıfatlar, zamirler, mastarlar, edatlar, zarflar; isim hükmünde olan kelime grupları, isim cümlesinin yüklemi olabilirler.” (Özkan, Sevinçli, 2011:157).

Atlandın ıhdıyar yayandı gençler (2.6), düz ovası vardır Muş'a bah durnam (3.8), bele değil idin şimdi sen azdın (4.2), Rakka isgen yurdu orıya gidek (5.6), Rakka'yı derisen Begdilli yurdu (5.13), Beşir'in aslanı, çölün bozkurdu (5.15), Kel Koca'yı derisen ısbatı belli (5.18), Feriz Beg oğlının vezir üç tuğlu (5.19), bilmem hayal mısın bilmem bön müsün (7.5), cesedim içinde bilmem can mısın (7.6), yohsa Yahub oğlu Yusuf sen misin (7.7), sensiz dünya bene karanlıh zından (7.11), bir ben değil, cümle alem perişan (8.4), almiyır perdeler teller perişan (8.8), şimdi senin de cününliğin zaman mı (9.4), zülfi gerdana dahık (16.6), başın ergi, yüzün yıkık (16.7), Elbeglilerin üstine bir kara dağdır (20.16), taman sen gelin oldın olalı da burnun havalı (22.3), seni alan da Süriye'nin eridir (25.11), kirpiklerim ıslah, gözlerim nemli (31.1), her yöreye uygun dili Barağın (32.4, 32.12).

4.3.3.1.2. Fiil cümlesi

“Yüklemi çekimli bir eylem olan cümlelere eylem cümlesi denir; eylem cümlelerinde yüklem basit ve bileşik zamanlı tüm eylem çekimlerine girer.” (Demir, 2006:234).

Ali Osmanoglu'na da karşı durulmaz (1.3), Musa Şihoğlu da der gelin gidelim (1.6, 1.11, 1.16, 1.21), düşirdiler bizi tozlu yollara (2.2), omuzlarda parlıyır uzun şilfeler (2.3), aşırıldılar bizi karlı dağlara (2.4), gahi konduh gahi göçtük yollardan (2.9), yomırtanız kavırılıyır tavada (3.5), gözün yaşı sel sel oldu dört yana (4.5), evveli hökmümüz geçerdi dağa (5.2), Muhammed Beg sazın eline aldı (6.13), Dedemoğlu, ben sırrımı gizlerim (7.13), alem sele getdi de gözüm yaşından (9.17), seni bana yeşil ördek dediler (14.11), gözellik defterini de almış ohur elinde (15.7), sarılamadım geydin gene (16.15), tek oladın da Liveren kivre sana yenmezdim (20.24).

4.3.3.2. Anlamlarına göre cümleler

4.3.3.2.1. Olumlu cümle

“Bir işin, oluşun, hareketin, düşüncenin gerçekleştiğini veya gerçekleşeceğini bildiren cümledir. Olumlu cümlelerde yüklem, yapma, olma, yapılma anlamı taşır. Bu cümleler, yüklemnin isim veya fiil oluşuna göre, olumlu isim cümlesi ve olumlu fiil cümlesi diye ikiye ayrılır.” (Özkan, Sevinçli, 2011:172).

4.3.3.2.1.1. Olumlu isim cümlesi

İsim kök ve gövdelerinin ek-fiil yardımıyla yargıya bağlanmasıyla oluşan ve olumlu bir anlam bildiren cümleye olumlu isim cümlesi denir. Barak türkülerinde geçen olumlu isim cümlelerinin hepsi verilmemiştir. 5. ve 10. türküler arasından örneklemeler yapılmıştır. Yüklem olan kelimeler, yukarıda yüklem bahsinde verilmiştir.

Beşir'in aslanı, çölün bozkurdu (5.15), Kel Koca'yı derisen ısbatı belli (5.18), Feriz Beg oğlının vezir üç tuğlu (5.19), bilmem hayal mısın, bilmem bön müsün (7.5), cesedim içinde bilmem can mısın (7.6), yohsa Yahub oğlu Yusuf sen misin (7.7), sensiz dünya bene karanlıh zından (7.11), yarınan gezdiğim eller perişan (8.2), bir ben değil cümle alem perişan (8.4), almiyır perdeler teller perişan (8.8), beglerin kondığı yurtlar perişan (8.12), bilbilin kondığı güller perişan (8.16), altı Arab atlı begler perişan (8.20), yârınan gözün yaşı bene gülabdır (8.9), felek senin işin bize dolabdır (8.10), koç yiğidin konulğası Haleb'dir (8.11), zalımın elinden dumandır dağlar (8.13), Gâvur Dağı da gene duman derler, duman mı (9.2), şindi senin de cününlüğün aman mı (9.4), Yaradan'dan başha kula aman mı (9.19), bilmem devir dönmiş de ahır zaman mı (9.9), sabeh namazında yüklendi göçler (10.13).

4.3.3.2.1.2. Olumlu fiil cümlesi

Yüklemi fiil olan; bir hareketin, oluşun, kılışın, kılınışın yapıldığını ya da yapılacağını ifade eden cümledir. Olumlu fiil cümlesine, 10. ve 15. türküler arasından örnekler verilmiştir. Yüklem olan kelimeler, yukarıda yüklem bahsinde geçmiştir.

Rakka'nın da gonca güli soldı mı (10.2), yenilen bir habar duydım aradan (10.3), Cerid Bekir öldi derler öldi mi (10.4), Cerid Bekir öldise sökildü kilid (10.5), yolumuzu sardı bir kara bulud (10.6), kolu bağlı celledlere vardı mı (10.8), Kürdülü Kerim öldise Bayındır noldı (10.9), Besni sohağları kan ilen doldı (10.10), ikindin namazı da göç geri döndi (10.11), aceb bizim begler esgi yurda kondı mı (10.12), sabeh namazında yüklendi göçler (10.13), al kana boyandı kınalı koçlar (10.14), dal kılıç ilen düşmanlara daldı mı (10.16), hökmümüz geçerdi şol kaftan kafa (10.18), at oynatıb da alaylara daldı mı (10.20), durna yârin selam saldı gel diye (11.4, 11.8, 11.14, 11.19), yeni girmiş de on üç, on dört yaşına (11.17), uyudum uyandım yâr seni gördüm (13.1), dağılmış ahlımı da başıma derdim (13.2), gül yüzlü Senem'i Tebriz'de koydım (13.3), yol ver Şavey, yol ver aman ben gider oldum (13.4, 13.12), kadan alam Garip aman, kal bizim elde (13.8, 13.16), Garip, ben de ohurum hem de yazarım (13.13), kollarıma da inci mercan dizerim (13.14), ben bir şahin olsam sen bir balaban (14.3), alsam cırnağıma çıhsam yola ben (14.4), çanlı kervan göndermişim Yemen'e (14.6), sevdim ise ben yârimi kime ney (14.7), ağ ellerin altın tasta yudular (14.10), seni bana yeşil ördek dediler (14.11), onun uçun pusı kurdum göle ben (14.12), bir giderim, bir baharım izime (14.13), ispirimi alayım da bazıma (14.15), kuğum geldi çırpınırım çöle ben (14.16), Zağa'dan çıldı da çekdi göçini

(15.1), çifte belik örmüş sarı saçını (15.2), Beşdeli'den nazlı yâri gördin mi (15.4, 15.8, 15.12, 15.16, 15.20), Beşdeli derler de şol Ekizkuyu (15.5), Ağcahüyük'te ahar Sacur'un suyu (15.7), selvin ağacı derler de yolın sağında (15.9), gözellik defterini de almış ohır elinde (15.7), kazel olmuş Ekizce'nin bağları (15.14), ava çıkmış Yalavaç'ın begleri (15.15), Nizib'e getsem kalmam orada (15.17), Berecik derler de Ağcadere'de (15.19).

4.3.3.2.2. Olumsuz cümle

Fiil cümlesinde işin, oluşun, durumun yapılmadığını veya yapılmayacağını bildiren cümledir. Olumsuz cümleler, olumsuz fiil cümlesi ve olumsuz isim cümlesi diye ikiye ayrılır.

4.3.3.2.2.1. Olumsuz fiil cümlesi

“Yüklemi fiil olan cümlelerde, fiillerin “-ma-, -mAz” olumsuzluk eklerini alarak bir oluş ya da kılışın, kılınışın olmadığını, olmayacağını, yapılamayacağını bildirdikleri cümlelere olumsuz fiil cümlesi denir.” (Özkan, Sevinçli, 2011:176).

Olumsuz fiil cümlesine 15. ve 20. türküler arasından örnekler verilmiştir.

Gezemedim de şu Arhığ'ın içini (15.3), Nizib'e getsem kalmam orada (15.17), sarılamadım geydin gene (16.15), oğlim gelir deyi umut ummasın (17.11), binde bir yiğit çekmez, cilve ilen nazını (19.10), bele bile dim de bı Haleb'den gelmezdim (20.22), bu datlı canımı da bir kurşuna vermezdim (20.23), tek oladın da Liveren kivre sana yenmezdim (20.24).

4.3.3.2.2.2. Olumsuz isim cümlesi

“Yüklemi isim olan bir cümlede, yüklemen “değil” edatı ve “yok” ismiyle birlikte kullanılmasıyla meydana gelen; bir niteliğin, bir nesnenin var olmadığını, bulunmadığını anlatan cümlelere olumsuz isim cümlesi denir.” (Özkan, Sevinçli, 2011:178).

Değil idin (4.2), değil (8.4).

4.3.3.2.3. Soru cümlesi

Bir yargıyı soru biçiminde ortaya koyan cümlelerdir. İçinde soru anlamı bulunan; bir konuda bilgi edinmek, şüpheleri gidermek ve düşünceleri onaylatmak için kurulan cümleler, soru cümleleridir.

Beni bildin mi (4.7), sen de gördin mi (4.8), ibret aldın mı (4.9), bilmem hayal mısın, bilmem bön müsün (7.5), bilmem can mısın (7.6), sen misin (7.7), bir kemlik mi gördin (7.9), duman mı (9.2), cününliğin zaman mı (9.4), ahır zaman mı (9.9), karşı koymam mı (9.14), kula aman mı (9.19), gonca güli soldı mı (10.2), öldi derler öldi mi (10.4), celledlere vardı mı (10.8), esgi yurda kondı mı (10.12), düşmanlara daldı mı (10.16), alaylara daldı mı (10.20), nasıl getireyim (14.2), nazlı yari gördin mi

(15.4, 15.8, 15.12, 15.16, 15.20), benden neler duydun gene (16.8), sayvanını kurdu mu (19.13), selamına durdu mu (19.14), mıradına erdi mi (19.15), aman küskün müydün, aman dargın mıydın (24.5, 24.11, 24.17), şavhın tutdu mu dersin (25.8), yattı mı dersin (25.12), satdı mı dersin (25.16), çirkinler de dengi midir Döne'nin (26.12), duman mı durdı (27.5), yılan mı girdi (27.6), kıran mı girdi (27.7), çamurdan m'ola (27.9), kömürden m'ola (27.10), demirden m'ola (27.11), nic' oldu (29.2, 29.4, 29.8, 29.12, 29.16, 29.20), ahar mıdı (30.2), dahar mıdı (30.4, 30.12), şahar mıdı (30.8), yüzer mi (30.9), dizer mi (30.10), gezer mi (30.11), çıhar mıdı (30.16), zalım felek ahır seni neyledi (30.18), ahar mıdı (30.20), bu can da durır mı bele (34.10), sen de neden anlamassın yâr beni (35.4).

4.3.3.2.4. Emir cümlesi

“Emir tümcesi, yapılması istenen ya da istenmeyen eylemleri ifade eden ve genellikle yüklemi emir kipiyle oluşturulan tümce türüdür. Emir biçimindeki tümceler emir, komut, dilek, tavsiye, öğüt, güven hatta yalvarma ifade edebilir.” (Eker, 2010:426).

Ela göz üstünde kaşa bah durnam (3.2), şahin dedikleri kuşa bah durnam (3.4), bir zaman da semah tutun havada (3.7), düz ovası vardır Muş'a bah durnam (3.8), girin halahaya coşa bah durnam (3.12), sonbahar ayında kuşa bah durnam (3.16), bre Kasım Ağa, laf etme yeter (4.12), carvanın aslanı gel Kasım Ağa (5.3), birer ata binin birer de yedek (5.5), alalım hayfını de Bediroğlu'nın (5.4, 5.8, 5.12, 5.16, 5.20, 5.24), Rakka isgen yurdu orıya gidek (5.6), toplanın aşiret bir gavıl edek (5.7), geldin eylenme eylenip kalma (11.5, 11.10, 11.15, 11.20), dal boynunu sundur gene (16.2), asbabımı verin beni yuyana (17.5), kılıcımı verin suyum koyana (17.6), anama söyleyin yolımı önsün (17.9), alsın kara taşı bargını dögsün (17.10), 17.12), oğlım gelir deyi umut ummasın (17.11), önmesin yolımı öldi den varın (17.12), söyle Barah kızı söyle, yol nerden gider (23.4, 23.8, 23.12), uğrunda sacır var geçme orıyı (25.5), dön ha Ezo dön ha, esgi yurdına (25.15), Döne'nin hele gidin sorun halı nedir Döne'nin (26.4), tezin ağlatmayın gelin bacımı (27.3), ağlama kız gelin yazın buyımış (27.4, 27.8, 27.12, 27.16), sev seni seveni yalan dünyede (35.7), aşh elinden ne haldayım gör beni (35.8), dalga dalga kıyıları vur beni (35.10).

4.3.3.2.5. Ünlem cümlesi

Ünlem cümleleri; korku, heyecan, kızgınlık, sevgi, coşku ve bunlara benzer duyguları ifade etmek için kullanılmaktadır.

Ah ağalar ağalar, wahıthan arayı da açalım dedi of! (1.5, 1.10, 1.15, 1.20, 1.25), bre! Kasım Ağa beni çoh üzdin (4.2), bre! Kasım Ağa laf etme yeter, hey ağalar! Yad elin

kahrı çekilmez (6.1), ağalar ben nedim uy uy! 89.5, 9.10, 9.15, 9.20), hemene de deli göynüm hemene! (14.5), sevdim ise ben yârımı kime ney! (14.7), hanı! Ali Paşam hanı (16.13), hey ağalar! Çiğdemoğlu kızını (19.11), aman di nenni di nenni di nenni sebeb anam garıb anam oy oy! (20.7, 20.14, 20.21, 20.28), amanın amanın amanın aman, neneyle! (21.11), benim ağam Hüsün Ağam neneyle! (21.7, 21.11, 21.14, 21.20), amanın yârinden ayrılan olmaz mı deli aman aman! (23.2), Tisevet Gölü'nde de batdı mı dersin nenni nenin of! (25.2), bu üç köyi şavhın tutdu mu dersin nenni nenin of! (25.8).

4.3.3.3. Yüklemin yerine göre cümleler

4.3.3.3.1. Kurallı cümle

Kurallı cümle, herhangi bir dilde cümlelerin öğelerinin o dilin dil bilgisindeki cümle kuruluşu kurallarına göre sıralandığı cümle türüdür. İlk beş türkünden örneklemeler yapılmıştır.

Gelin bu ellerden göçelim dedi (1.2), Ali Osmanoğlu'na da karşı durulmaz (1.3), wahıthan arayı da açalım dedi (1.4), yahşıyi yamandan seçelim dedi (1.9), gelin birer candan da geçelim dedi (1.14), Ayn Aruz Gölü'nün suyu durulmuş (3.9), sizi gören canı candan vurulmuş (3.10), meşayihler mencilisi kurulmuş (3.11), bre Kasım Ağa beni çoh üzdin (4.1), bele değil indi sen azdın (4.2), ehl-i beyte, şıha imdatcı gezdin (4.3), Kasım Ağa der ki beni bildin mi (4.5), intiham koymadım sen de gördün mi (4.6), gelenden gidenden ibret aldın mı? (4.7), bre Kasım Ağa laf etme yeter (4.11), toplanın aşiret bir gavıl edek (5.7), Rakka'yı derisen Begdilli yurdu (5.13), neçe vezirlerin darbını gördi (5.14), Kel Koca'yı derisen, ısbatı belli (5.18), Feriz Beg oğlısın, vezir üç tuğlu (5.19), Abıseyf zorbadır Urım, Şam bilir (5.21), toplanır aşiret üstüne gelir (5.22), Koç Bediroğlu'na yazıhlar olur (5.23).

4.3.3.3.2. Devrik cümle

Türkçede devrik cümleler, yüklemi cümle sonunda olmayan cümlelerdir. Devrik cümleler genelde edebi sanat yapılacağı zaman tercih edilir. 5. ve 10. türküler arasından örnek verilmiştir.

Benden selam olsun çöldeki bege (5.1), evveli hökmümüz geçerdi dağa (5.2), carvanın aslanı gel Kasım Ağa (5.3), alalım hayfını de Bediroğlu'nın (5.4, 5.8, 5.12, 5.16, 5.20, 5.24), birer ata binin birer de yedek (5.5), bir habar almadım nazlı tellimden (5.9), yazıh oldu gençliğ getdi elimden (5.10), Feriz beg oğlısın vezir üç tuğlu (5.19), toplanır aşiret üstüne gelir (5.22), herkez hazırlamış silah, atını (6.5), ahır zaman azmış fırsat kötünün (6.6), ihrarın güdeyim ahd-ı bütünün (6.7), bilmem

hayal mısın bilmem bön müsün (7.5), bir kemlik mi gördün sevdiğim benden (7.9), coşhundur muhabbet vazgeçmem senden (7.10), güzel sevmek karı derler bizlerin (7.14), kolımıza konmaz oldu bazımız (8.5), bir kötüye geçmez oldu sözümüz (8.6), öterken de ötmez oldu sazımız (8.7), zalımın elinden dumandır dağlar (8.13), çekilmiş siyeci, bozulmuş bağlar (8.15), alem sele getdi de gözüm yaşından (9.17), kocamış bir insan döner mi gence (9.11), Kılıcoğlıyım da neler geçti başımdan (9.16), yenilen bir habar duydım aradan (10.3), Cerid Bekir öldise söküldi kilid (10.5), yolumuzu sardı bir kara bulud (10.6), sabah namazında yüklendi göçler (10.13), al kana boyandı kınalı koçlar (10.14), Sittihan dünyede bulmadı vefa (10.17), hökmümüz geçerdi şol kaftan kafa (10.18).

4.3.3.4. Yapılarına göre cümleler

4.3.3.4.1. Basit cümle

Tek yüklemi bulunan, tek yargı bildiren cümleler yapı bakımından basit cümledir. Yüklem ya çekimli bir fiildir ya da ek fiil almış isim ya da isim gibi kullanılan bir kelime grubudur. 25. ve 35. türküler arasından örnekler verilmiştir.

Turnayı uçurdım da Uruş Gölü'nden (25.1), Tisevet Gölü'nde de battı mı dersin nenni nennin of (25.2), Şibib'de telinden atdı mı dersin (25.4), avcılar arıyır bahdı karayı (25.6), Bozüyük de gümenimin biridir (25.10), karşıdan geliyor naylon araba (26.1), Döne'nin odası Barağa bahar (26.5), Elifoğlu'ndan bindirdiler gelini (26.9), Şahra Şemik'den aşırdılar yolını (26.10), çirkinler de dengi midir Döne'nin (26.12), altına atdılar ağır cecimi (27.1), boynuna tahdılar yağlı sicimi (27.2), tezin ağlatmayın gelin bacımı (27.3), şu dağın ardına duman mı durdı (27.5), pabucunun içine yılan mı girdi (27.6), emmin uşağına kıran mı girdi (27. 7), elinin kınası çamurdan m'ola (27.9), gözünün sürmesi kömürden m'ola (27.10), anayın yüreği demirden m'ola (27.11), anan seni has dağında haslamış (27.13), zülfini gül dalında ıslamış (27.14), anan seni eller için beslemiş (27.15), kavum, aşiret bir su'alım var size (28.1), çılmışım Mansur kimin dara ben (28.2), boğulurum namus ilen ara ben (28.4), benim göynüm seyir ilen seyranda (28.5), o kız gezer düğünlerde, bayramda (28.6), benim göynüm emmim kızı Meyrem'de (28.7), türlü libas geymiş boyılı boyınca (28.9), etiler gününden belli durırsın (30.1), Mırat bele ahar mıdı Kargamış (30.2), etrafında sedde benzer surun var (30.5), resim, daşda ne kahraman erin var (30.6), düz ovada manzaralı yerin var (30.7), yad bilbiller şahar mıdı Kargamış (30.8), göllerinde ördeklerin yüzer mi (30. 9), koç yiğidler badaların dizer mi (30.10), gözelerin çarşılarda gezer mi (30.11), inci, mercan dahar mıdı Kargamış

(30.12) zalım felek ahır seni neyledi (30. 18), kanlı yaşlar ahar mıdı Kargamış (30.20), alıcı kuş kimin bekler başımı (31.13), açılır baharda güli Barağın (32.2), her yöreye uygun dili Barağın (32.4), gölde yüzer ördekleri, kazları (32.5), odalarda çalınırdı sazları (32.6), düğünlerde leylim seker kızları (32.7), bozulmaz yeşili, alı Barağın (32.8), Barağın merkezi Ahçaköy, Germiş (32.13), Allah gözelleri Barağa vermiş (32.14), yeşile karışmış alı Barağın (32.16), yürekten sevdiğim, yeşil gözlü yâr (33.1), göynüme düşürdin ataştan bir köz (33.6), Canilhan uğruna ölesim gelir (33.13), deli sevdalarım içimde büyür (34.2), nasıl geçireyim ele ben seni (34.5), nasıl getireyim yola ben seni (34.6), yar senin hasretin içimde büyür (34.8), n’olur Canilhan’a birşeler söyle (34.9) , bu sevda bu canda durır mı bele (34.10), geçiyir ümrümüz, şeale ya bele (34.11), gücüm yetmiyir bu deli göynime (35.1), kara sevdalara atıyır eni (35.2), senden gayrı derman yohdır derdime (35.3), sen de neden anlamasın yâr beni (35.4), zalım sen beni, güzel sen beni, yahtın sen beni (35.6,35.12, 35.18), sev seni seveni yalan dünyede (35.7), aşh elinden ne haldayım, gör beni (35.8), gündüz hayalimde, gece rüyamda, dalga dalga kıyıları vur beni (35.10), hayren oldım bahışına, gözine (35.13), Canilhan’ım Azrayil’e ver beni (35.16).

4.3.3.4.2. Birleşik cümle

Bir temel cümle ve temel cümlelerin anlamını tamamlayan yan cümleciklerden oluşan cümleye birleşik cümle denir.

4.3.3.4.2.1. Şartlı birleşik cümle

Şart ifadesine dayalı bir yan cümle ile bir ana cümleden meydana gelen birleşik cümledir. Tam bir yargı bildirmeyen bu cümleler, istek ve temenni ifade ederler. Bu özellikleriyle temel cümleye yardımcı cümle hazırlar.

Rakkayı derisen Begdilli yurdu (5.13), Kel Koca’yı derisen ısbatı belli (5.18), yohsa Yahub oğlu Yusuf sen misin (7.7), alırsam elime çoh dertli bir saz (33.7), çalarhan aşımı yanasım gelir (33.8), Cerid Bekir öldise sökildi kilid (10.5), Kürdülü Kerim öldise Bayındır noldı (10.9), sevdim ise ben yârimi kime ney (14.7), telli turnam bizim ele varırsa, Gündeşlioğlu yaman halda den varın (17.2), kavımdan, kardaşdan soran olursa, başı yastıhda gözi yolda den varın (17.4), ala gözlim eğer sen benim olsan, kohulardım seni çiçeklerinen (18.2), yaranım, yoldaşım, sevdiğim olsan, heç konuşmaz idim alçaklarınan (18.4), yeke yek, yek mızrah sahraya çıhsam, kulağına elmas küpeler dahsan, geydirsem, kuşatsam boyuna bahsam, yanı altın saplı pıçahlarınan (18.8), yeke yek, yek mızrah sahraya varsam, el sunup gonca güllerin

dersem, geydirsem, kuşatsam boyunu görsem, Erzurum saracı saçahlarınan (18.12), Bilal Beg'i derisen beg oğlu begdir (20.15), Bilal Beg ölirse Kasım Beg sağdır (20.17), ölürsem gözlerim açıl gidecek (31.11).

4.3.3.4.2.2. İç içe birleşik cümle

Bir cümlelerin, herhangi bir görevle başka bir cümlelerin içinde yer almasıyla oluşan birleşik cümleye iç içe birleşik cümle denir. İç içe birleşik cümle daha çok alıntılarda ve aktarmalarda kullanılmaktadır.

Gelin bu ellerden göçelim dedi (1.2), wahıthan arayı açalım dedi (1.4), ah ağalar ağalar, wahıthan arayı da açalım dedi of (1.5, 1.10, 1.15, 1.20, 1.25), Musa Şıhoğlu da der gelin gidelim (1.6), yahşiyi yamandan seçelim dedi (1.9), Şiddoğlu da der ki ciğerim dağlı (1.11), gelin birer candan da geçelim dedi (1.14), Tiryakioğlu der ki dünyeye bir daha gelmem (1.16), al kanı da çöllere saçalım dedi (1.19), Dedemoğlu der ki Osmanlı handa (1.21), Dedemoğlu der ki aşhın bağından, aşırıldılar bizi Yozgad Dağı'ndan, Anadolu, Sivas şehri sağından (2.17, 2.18, 2.19), Muhim Beg der ki gel bizim ele (3.13), durna yârin selam saldı gel diye (11.9, 11.14), ırak değil de Ahpınar'ın başına, durna yârin selam saldı gel diye (11.19), Bağdat'ın, Basra'nın telli durnası, durna yarin selam saldı gel diye (11.4), seni bana yeşil ördek dediler (14.11), şorda bir garıb ölmüş diyene (17.7), Gündeşlioğlu der ki mertler mertleri, belli durur koç yiğidin yurtları, üstü kaplan postlu Arab atları, şo garıb ellerde kaldı den varın (17.16), güzel kızlar abisine edem der (32.3), Miskin Ali'm der ki, nem kaldı daha, ölümünden öte ne gider daha, geydirsem, kuşatsam bindirsem ata, yanı çatal çöter köçeklerinen (18.16), Devehüyük derler geçit yeridir (25.9), Bozkurt Ahmet bını bele söledi (30.17).

4.3.3.4.2.3. Ki'li birleşik cümle

İki cümlelerin "ki" bağlacıyla birbirine bağlanmasıyla oluşan birleşik cümlelerdir.

Şiddoğlu da der ki ciğerim dağlı (1.11), Tiryakioğlu der ki dünyeye bir daha gelmem (1.16), Dedemoğlu der ki Osmanlı handa (1.21), Dedemoğlu der ki aşhın bağından (2.17), Muhim Beg der ki gel bizim ele (3.13).

4.3.3.4.2.4. Girişik birleşik cümle

Girişik birleşik cümleler, fiilimsilerle ve çekimli fiillerle kurulur. Bu tür cümlelerde yan cümlecik temel cümlecğin herhangi bir ögesi olabildiği gibi, bir ögenin parçası da olabilir.

Hırhızı tutuban teslim edelim (1.8), başımıza geldi gördüğim düşler (2.7), bilip bilmediğim garib ellerden (2.10), şahin dedikleri kuşa bah durnam (3.4), yayladan kalhınca inin siz çöle (3.15), Urım ellerinden gelen bezirgân (7.1), bir kemlik mi gördin sevdiğim benden (7.9), güzel sevmek karı derler bizlerin (7.14), Rakka çöllerinden gelen gaziler (10.1), yenilen bir habar duydım aradan (10.3), Cerid Bekir öldi derler öldi mi (10.4), at oynatıp da alaylara daldı mı (10.20), el bağlayıp (11.12), ılgıt ılgıt esen garbı yelleri, Gâvur Dağı da gene duman derler (9.2), deli göynüm de ne kaynayıp coşarsın (9.3), kitabın dediği de günler geliyir (9.8), kocamış bir insan döner mi gence, çayır çimen ovaları bürince, malı mülkü satıp üryan kalınca, kötü düşman sana karşı koymam mı (9.14), bilbil güli koyupta tikene konmaz (13.10), asbabımı verin beni yuyana (17.5), kılıcımı verin suyum koyana (17.6), amanın yârinden ayrılan olmaz mı deli aman aman (23.2), yârdan ayrılalı ben de yitirdim yolu (23.3), amanın ırmah kenarında da yayılan kazlar, boynını uzatmış eşini gözler (23.6), her ah çektiğce de fetil işler benim yaramda (24.2), ben senin aşkın ile de feryat figân ederken, sen de düğün, bayram etdin orada zalım orada (24.4), bir gümenim kaldı da yihılası Zambır köyinden (25.3), seni alan da Süriye'nin eridir (25.11), Döne'nin seni vermişler bir dil bilmez Arab'a (26.2), bir dil bilmeze verdiler Döne Gelin'i (26.12), yâr yüzüne bahamadım doynca (28.10), seyran edip seyrangâhdan gelirken, gene yolum dost köyine düş geldi (28.14), ben gendi derdime derman ararken, boyunuma bilinmedik iş geldi (28.16), çoh zamandan viran kalan Karkamış (29.1), dünya benim deyen devran nic' oldı (29.2), kalhan, oh elinde dağ kılıc ilen, arabaylan harbe giden nic' oldı (29.4), çoh zena'atlı elvan taşlar yonanlar, amutlar kaldırıp bina kuranlar (29.6), toğulga başında harbe girenler, dört tarafa karşı duran nic' oldı (29.8), daşlarına nahış vuran nic' oldı (29.12) , şarh burnında hökümdarın sarayı, karşısında divan duran nic' oldı (29.16), atla orduları yaran nic'oldı (29.20), koç yiğidin toğulgası başında, çıkarıban dahar mıdı Kargamış (30.4), atlıların kol kol olup gezerken, ağaç, kuş resminden yazı yazarhan, Mısırlılar gelib seni bozarhan, figânın arşa çihar mıdı Kargamış (30.16), çektiğim acılar boyumdan aşdı (31.6), ölmeden yanıma geleceksen gel (31.12), sünbüller açılıp boynun eğince, odalarda kahve dibek döğünce, püsilli sofralar yere değince, her yöreye uygun dili Barağın (32.12), seni hep yanımda göresim gelir (33.2), çoh gözelsin deyi etme bana naz (33.5), uğrunda can verip ölesim gelir (33.12), sızılar yüreğim seni görünce (34.1).

4.3.3.4.3. Sıralı cümle

En az iki bağımsız cümleden oluşan ve aralarında anlam bağıntısı virgül ya da noktalı virgülle belirlenen cümlelere sıralı cümle denir.

4.3.3.4.3.1. Bağımlı sıralı cümle

Anlamca birbirine bağlı olan ve öğelerinden bir ya da birkaçı ortak olan cümlelerdir.

Çıgtıh Horasan'dan eyledik sökün (2.1), bölüg bölüg oldu yüklendi göçler (2.5), gâhi konduh gâhi göçtük yollardan (2.9), ordan geçirdi sürdi Culab'a (2.13), girin halahaya coşa bah durnam (3.12), dağlar başı boran oldu sökilmiz (6.3), bilmem hayal mısın bilmem bön müsün (7.5), çıhmiyır cesetden, can seni gözler (7.16), geldin eylenme eylenip kalma (11.5, 11.10, 11.15, 11.20), uyudum uyandım yâr seni gördüm (13.1), Garip ben yılan deyil, Şahmaran'ın kıyım (13.5), Garip, ben de hem ohurum hem de yazarım (13.13), bir giderim, bir baharım izime (14.13), güzel sevdim uyhu girmez gözime (14.14), beni görmüş neler eder (16.), Mevla'm verir alır canı (16.14), karardı kalhtı Kürep dağları (15.13), Nizib'e getsem kalmam orada (15.17), gör zalım felek de netdi, neyledi (18.3), kardaş yanarım, begler ağlarım (20.4, 20.11, 20.18, 20.25), söndirdiler çıramızı boş koydular odamızın oy oy (20.6, 20.13, 20.20, 20.27), Hüsün atlım, dili datlım, çoh kıymatlım benim ağam (21.5, 21.12, 21.18), ben oldım zalımın kızı ben oldım ben oldım ben oldım (22.5, 22.11), uyma dedim uyma elin sözine (23.11), aman küskün müydün, aman dargın mıydın (24.5, 24.11, 24.17), dön ha Ezo dön ha, esgi yurdına (25.15), yıhmış, harab etmiş saray taşını (29.10), Ahmet çıhdı, ücesinde söledi (29.17), sabrım, tahammülüm kalmadı daşdı (31.5), derdim bir beş değil yüze ulaşdı (31.7), felek bana netdi daha nedecek (31.9), mendilin elinde sileceksen gel (31.16), hasretin geçmiyır içimde büyüir (34.12), can evimden vurdun, yıhtın sen beni (35.5, 35.11, 35.17).

4.3.3.4.3.2. Bağımsız Sıralı Cümle

Anlamca birbirine bağlı oldukları halde öznelere, tümleçleri, yüklemeleri ayrı olan cümlelerdir.

Atlandın ihdiyar yayandı gençler (2.6), düz ovası vardır Muş'a bah durnam (3.8), korharım sizler de düşersiz dile (3.14), toplanın aşiret bir gavıl edek (5.7), yazıh oldu gençlig getdi elimden (5.10), Abıseyf zorbadır Urım, Şam bilir (5.21), toplanır aşiret üstüne gelir (5.22), ahır zaman azmı fırsat kötünün (6.6), ay selama durmuş, gün seni gözler (7.8), coşhundur muhabbet, vageçmem senden (7.10), yol ver Şavey, yol ver aman ben gider oldum (13.4, 13.12), kadan alam Garip aman, kal bizim elde (13.8,

13.16), olmaz Şavey olmaz, bu beylen olmaz (13.9), senin baban Kurt Beg'dir karşı durulmaz (13.11), ben bir şahin olsam sen bir balaban (14.3), kuğum geldi çırpınırım çöle ben (14.16), başın ergi, yüzün yihik (16.7), sarılamadım geydin gene al üstüne yeşil donu (16.15), anama söyleyin yolımı önsün (17.9), önmesin yolımı öldi den varın (17.12), mestan oldı ela gözler süzüldi (19.6), hey ağalar, Çiğdemoğlu kızını, müjde olsun Adana'ya dün getdi (19.12), uyan sana neler oldu, üzerine günler doğdu, odaların ıssız kaldı (21.6, 21.13, 21.19), söyle Barah kızı söyle, yol nerden gider (23.4, 23.8, 23.12), uğrunda sacır var geçme orıyı (25.5), Şa'eyne, Küllü hem Zuğara'yı, bu üç köyi şavhın tutdu mu dersin, nenni nenin of (25.8), bir gece Kozbaş'da yattı mı dersin (25.12), yükümüz kaçaktır varma gümrüğe (25.13), sa'eblerin seni satdı mı dersin (25.16), Döne'nin hele gidin sorun halı nedir Döne'nin (26.4), dişçiler gelmiş Döne'ye altın diş tahar (26.6), ağlama kız gelin yazın buyımış (27.4, 27.8, 27.12, 27.16), korharım yârımı yad eller alır (28.3), kan ağladım gözlerimden yaş geldi (28.12), felek vurmuş ağulamış aşını (29.9), kirpiklerim ıslah, gözlerim nemli (31.1), içim keder dolu, göynüm elemli (31.2), gözlerim yollarda, kalbim gümenli (31.3), beklerim yollarını geleeksen gel (31.4), duydum az eylemiş daha edecek (31.10), gözü kesdi birahtıyır peşimi (31.14), bahar gelir koyun, kuzu meleşir (32.1), çiğdem çiçek açmış, güller güvermiş (32.15), kurtulmah isterken ben bu sevdadan, dalga dalga gelir içimde büyür (34.4), iflah etmez bu aşk öldürir beni (34.7).

4.3.3.4.4. Bağlı cümle

Cümle başı bağlaçları ile birbirine bağlanan cümlelerdir. Cümle başı bağlaçları, başlarında bulundukları cümleleri ya kendilerinden önceye ya da kendilerinden sonra gelen cümlelere bağlar.

Bir od düşmüş de can evimde yaniyır (9.6), dostlarım ağliyyır da düşmanlarım gülüyyır (9.7), bilmem devir dönmiş ahır zaman mı (9.9), Kılıcoğlıyım da neler geçdi başımdan (9.16), Zağa'dan çıhdı da çekdi göçini (15.1), gözelik defterini de almış ohır elinde (15.10), bele bileddim de bı Haleb'den gelmezdim (20.22), tek oladın da Liveren kivre sana yenmezdim (20.24), amanın kar yağıyyır da Hüsün Ağam toza toza (21.1), amanın kalhar kalhar da Kilis yollarına baharım (21.8), amanın Hüsün Ağam gelmezse de Kilis ben de seni yıharım (21.9), amanın Hüsün Ağamın evleri vardır da dağın başında (21.15), sevdiğim poşı bağlamış da gene gözi sürmeli (22.2), taman sen gelin oldın olalı da zalımın kızı burnun havalı (22.3), taman sen kız idin de gene seni seven ben oldım ben oldım (22.4, 22.10), taman her gözel düşmez imiş de gene menendine, dengine (22.7), kime ken etdin de zalımın kızı, geydin alların aman

(24.6, 24.12, 24.18), amanın bitmez, bitmez oldu da gene şu dağların çayır çimeni (24.8), yihıldı hanamız da kaldı haraba (26.3), izin ver de başım koyam dizine (35.15).

4.3.3.4.5. Ara sözlü cümle

Konuşma veya anlatım esnasında genellikle yüklemi, bazen de başka bir ögesi kullanılmayan cümlelerdir.

4.3.3.4.6. Eksiltili cümle

Yargısı tam olmayan, yüklemi belirtilmemiş cümlelerdir. Bu tür cümlelerde yargının ne olduğu okuyucunun yorumuna bırakılır.

Feriz Begden de Muslu Beg'e bir selam (1.1), Arab at altımda demir don bende (1.22), kömeniz kömemde cahtiniz bende (1.23), Kerbela Çölü'nden ıssız dağlardan (2.11), ela göz üstünde kaşa bah durnam (3.2), Araplı Haydar'ı, Karlı Dağsallı (5.17), hemenede deli göynüm hemene (14.5), Ağcahüyük'te ahar Sacur'un suyu (15.8), al hakık, kırmızı hakık (16.5), hilal kaşlar bedir bedir (16.), hanı Ali Paşa'm hanı (16.13), aman di nenni di nenni (20.7, 20.14, 20.21, 20.28), aman anam dengine (22.8), senin kadar güzel can yoldaşına (33.11).

4.4. Barak Türkülerinin Söz Varlığına Genel Bir Bakış

Söz varlığı bir dildeki sözlerin bütünü, söz dağarcığı ve söz hazinesi olarak karşımıza çıkar. Bir dilin tarihsel değişimlerine ışık tutan söz varlığı öğeleri, insana ve çevresine dair önemli kavramları yansıtan sözcüklerden oluşur. Söz varlığı; eylemleri, adları, edatları, atasözlerini, terimleri, kalıplaşmış sözleri, deyimleri ve ikilemeleri kapsar.

“Dil; düşünce, duygu ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan, çok yönlü, çok gelişmiş bir dizgedir. Bir benzetmeyle ifade edersek, dil malzemesi, vücudun hücrelerine, küçük parçalarına benzer.” (Karademir, 2010:201).

Barak ovası üzerinde yaşayan halkın kültürünü yansıtan Barak türkülerinin dil malzemesi çok ve çeşitlidir. Barak bölgesi olarak adlandırılan yerleşim yeri üzerinde yaşayan insanların dili kullanma biçimleri doğal olarak Barak türkülerinin söz varlığına da yansımıştır. Türkülerin dilinde kullanım sıklığı bakımından birinci sırayı, isimler ve fiiller almıştır. Sıfatlar, zamirler, zarflar, edatlar ve ünlemler de türkülerde yerini almıştır.

4.4.1. Adlar

Varlıkların, duyguların, düşüncelerin, kavramların ve çeşitli durumların karşılığı olarak kullanılan sözcüklere isim (ad) denir.

“Adlar, evrendeki canlı cansız bütün varlıkları, insan tasavvurundaki somut ve soyut bütün kavramları, tek tek ya da tür olarak karşılayan sözlerdir.” (Korkmaz, 2003:195).

4.4.1.1. Somut ve Soyut Adlar

4.4.1.1.1. Somut Adlar

Somut adlar, duyu organlarımızla algılayabildiğimiz varlıkların adlarıdır. Soyut olmayan, yani fiziksel varlıklara verilen isimlere “somut isim” denir. İncelenen türkülerin hepsinde somut adlar görülmüştür.

Kol (1.12), çoban (1.18), deve, koyun (2.15), gözyaşı (4.5), cırnak (14.4), gül (19.7), tüfeng (21.16), gelinler, kızlar (22.7), yara (24.14), pabuç (27.6), ordu (29.20), mendil (31.16), gündüz, gece (35.9).

4.4.1.1.2. Soyut Adlar

Soyut anlam, duyu organları ile açıklanamayan, varlıkları düşünce yoluyla kabul edilen isimlerdir. Türkülerde görülen soyut adlar ise “Yaradan, Azrail” gibi dinsel içerikli sözcüklerdir.

“Soyut adlar, görünürde madde olarak var olmayan, duyu organlarımızla kavranamayan, ancak zihnimizde ve tasavvurumuzda var olan kavramlara ve niteliklere karşılık olan adlardır.” (Korkmaz, 2003:196).

Kötlüg (1.13), Yaradan (1.17, 9.19, 24.16), düşler (2.7), intiham (4.8), ahlın (6.14), felek (19.3, 29.9, 31.9), Azrayıllar (21.17, 35.16), aşımı (33.8), hasretin (34.12).

4.4.1.2. Özel Adlar ve Cins Adları

4.4.1.2.1. Özel Adlar

Özel adlar, ‘tek olan’ varlıkları karşılayan sözcüklerdir. Bu kelimelerin, sosyal hayattaki belli bir varlığı gösteriyor olması, onları diğer kelimelerden daha özel kılar. Barak türküleri de genel anlamda özelliği olan kişi ya da kişileri anlattığı için bu türkülerde özel adlarla sıkça karşılaşılmıştır.

Barak türkülerinin kapsamı çok geniş olduğu için sınırlı sayıda incelenen türkülerde farklı örneği tespit edilen özel adlar, yüzü geçmiştir. Bu adlar, başta kişi adları olmak üzere, coğrafi adlar, millet ve unvan adlarından oluşmaktadır. Bunların yanında özellikle Allah adı başta olmak üzere namaz, ehl-i beyt, Yaradan, Kadir Mevlam gibi dinsel içerikli özel adlar da kullanılmıştır.

4.4.1.2.1.1. Kişi Adları

Kişi adları Barak türkülerinde önemli bir yer tutar. İskânın başlamasıyla göçleri ve savaşları gerçekleştiren önemli şahsiyetler türkülerde yerini adlarıyla almıştır. Bu adlar, şahsiyetleri itibariyle gerek yükseltici gerekse küçültücü bir işlev üstlenir.

1. Bazı isimler hangi soydan gelinmiş ise o soyun adıyla birlikte anılır. Buna örnek verecek olursak: Ali Osman (1.3), Bayındır Halıd (10.7), Çiğdemoğlu, kızı (19.11), Elbeyliler (20.8), Kürdülü Kerim (10.9), Musa Şihoğlu (1.6), Tiryakioğlu (1.16)...

2. Kimi isimler ise unvan adlarıyla birlikte söylenir:

Ali Paşa (16.13), Bilal Bey (20.8, 20.15, 20.17), Feriz Bey (1.1, 5.19), Güssüm Hatun (20.10), Hacı Bey (4.10), Kurt Bey (13.11), Kasım Bey (20.17), Kasım Ağa (4.1, 4.5, 4.9, 4.13), Liveren kivre (20.24), Muslu Bey (1.1), Sittihan (10.17).

3. Bazı isimler sıfat tamlamasından oluşmuştur:

Bozkurt Ahmet (30.17), Kel Koca (5.18).

4. Mahlas olarak kullanılan adlar şunlardır:

Bozkurt Ahmet (30.17), Canilhan (33.12, 34.9, 35.16), Dedemoğlu (1.21), Garip (13.13), Gündeşlioğlu (17.13), Hüseyin (12.13), Kılıcım (8.20), Kılıçoğlu (9.16), Karacaoğlu (11.16), Miskin Ali (18.13), Öksüz Oğlan (19.16).

5. Türkülerde geçen diğer isimler ise şöyledir:

Ahmet (29.17), Abuseyf (5.21), Beyoğlu (19.15), Döne Gelin (26.2, 26.4, 26.5, 26.7, 26.8, 26.11, 26.12, 26.13), Ezo Gelin (25.15), Hamo (1.12), Haydar (5.17), İncil Mustafa (10.19), Kıyas Ali (10.19), Mansur (28.2), Meyrem (28.7), Seyit Ahmet (15.16), Senem (13.3), Şavey (13.4, 13.9), Şiddoğlu (1.11), Şahmaran (13.5), Veysel Kara (3.1), Yakup oğlu Yusuf (7.7).

4.4.1.2.1.2. Coğrafi Adlar

Barak türkülerinde coğrafi adlar olayın hangi yörede yaşandığına bağlı olarak türküde yerini almıştır. İskândan dolayı Barak aşiretleri birçok yeri kendilerine coğrafi mekân olarak seçmişlerdir. Bu coğrafi adlar şöyledir:

Akçaköy (32.13), Arayata (19.2), Akpınar (11.18), Ağcadere (15.19), Arat (15.20), Arabistan (17.8), Ağcahöyük (15.7), Aksaray (19.13), Ayn Aruz Gölü (3.9), Arkık (15.3), Beşdeli (15.4, 15.5), Berecik (Birecik) (15.19), Bozhüyük (25.10), Bağdat (11.3), Basra (11.3), Beledin (15.11), Bayındır (10.7, 10.9), Besni (10.10), Culab (2.13, 6.12), Çiftehan (19.2), Dağsalı (19.5), Dügnüg (25.14), Devehöyük (25.9), Ekizkuyu (İkizkuyu) (15.5), Elifoğlu (26.9), Erzurum (18.8), Germiş (32.13), Gavur

Dağı (9.2), Horasan (2.1), Halep (8.11, 12.6, 20.22), Ispaha (20.1), Kerbela (2.11), Karkamış (29.1, 30.2, 30.4, 30.8, 30.12, 30.16, 30.20), Kozbaş (25.12), Karakuyu (25.14), Kürep (15.12), Karacadağ (19.1), Kilis (21.8), Muş (3.8, 4.16), Nizip (15.17), Rakka (5.6, 10.1, 10.2), Sacur (15.7), Suriye (25.11), Şam (5.21), Şirvan (6.12), Şam (11.1), Şibip (25.4), Şaine (25.7), Şahra Şemik (26.10), Tisevet Gölü (25.2), Tebriz (13.3), Tilbaşar (15.6), Uruş (15.12), Urumevlek (15.11), Urum (5.21, 7.1), Uruş Gölü (25.1), Van (4.16), Yemen (4.8, 14.6), Zağa (15.1), Zambır Köyü (25.3), Zuğara (25.7).

4.4.1.2.1.3. Millet Adları

Barak türkülerinde tespit ettiğimiz millet adları şunlardır:

Arab (1, 8, 12), Ali Osman (Osmanlı) (1.3), Baraklar (23.4), Etiler (Hititler) (30), Mısırlılar (30).

4.4.1.2.1.4. Renk Adları

Renklerin insan hayatında önemli bir yeri vardır. Renkler bazen insanın hayata bakış açısını bile yansıtır. Barak türkülerinde ana renkler daha çok kullanılmıştır. En çok al rengini kullanan Barak ozanları yeşil, ak, kara, ela ve mor renklerini de kullanmışlardır.

“Renkler hayatın süsüdür. Renksiz bir hayatın tasavvuru da tasviri deinsana sıkıcı gelir. Özellikle hayatı sözcüklerle resmetmek ancak renklerin kullanımı ile mümkün olur. Renk tercihleri ise, halkın tabiatla münasebetini, hayat zevkini ve karakteristik özelliklerini göstermesi bakımından önemlidir.” (Karademir, 2010:206).

4.4.1.2.1.5. Hayvan Adları

Barak türkülerinde geçen hayvan isimleri oldukça çoktur. Özellikle Karacaoğlu’nın aşk temalı şiirlerinde hayvan isimlerine sıkça rastlanır. Türkülerinde hayvan adlarını kullanarak kişileştirme sanatına başvurmuştur. Ayrıca kendisinin ve sevdiğinin ismi yerine hayvan ismi kullanıp benzetme yapmıştır. Az da olsa, başka türkülerde de bu özellik görülür.

Bülbül (13.10, 8.16), şahin, balaban (14.3), yeşil ördek (14.11, 16.1), ispir, baz (14.15), kuğu (14.16), telli turna (17.1), Şahmaran (13.5).

Kimi türkülerde de hayvan isimleri, Barakların savaştaki üstünlüğünü ve sağlam kişiliğini anlatmak amacıyla “kendisine benzetilen” unsur olarak kullanılmıştır. Bu amaçla “koç”, “aslan” ve “yılan” benzemelerin yapıldığı hayvanlardır.

Koç (5.23, 8.11, 10.14, 17.14, 30.3, 30.10), aslan (5.3, 5.15, 12.14), yılan (13.5).

Gerçek anlamıyla kullanılan hayvan adları ise şunlardır:

At (1.22, 5.5, 8.20, 10.20, 12.4, 12.10, 12.12, 17.15, 21.16, 29.20, 30.13), angut (6.11), baz (8.5), bülbül (30.8), balaban (14.3), deve (2.15), kuğu (14.16), kaplan (17.15), kaz (23.5, 32.5), kuş (30.14, 31.13), koyun (2.15, 32.1), kuzu (13.7, 32.1), kurt (12.14), kuş (3.4), ördek (14.11, 16.1, 30.9, 32.5), şahin (3.4, 14.3), turna (11, 17.1, 25.1).

4.4.2. Eski Sözcüklerin Kullanımı

Barak türküleri, Barakların kültürünü yansıttığı gibi yaşadıkları bölgede kullanılan günlük konuşma dilini de yansıtır. Türkülerde bugün için eski sayılabilecek sözcükler, Arapça ve Farsça kökenli kelimeler fazladır. Bunun nedenini ise Barakların geçmişte Farslarla yaşanan etkileşimlerine bağlamak mümkündür. Bu sözcüklerden bazı örnekler:

Ahd-ı bütün (6.8), ahd-ı yed (4.11), arzuman (12.11), ar (28.4), arus (4.8), boran (6.3), baz (8.5), bezirgân (7.1), bada (30.10), carva (5.3), cahd (1.23), cünün (9.4), elvan (29.5), emlik (13.7), gülab (8.9), gümen (25.3), fırgat (8.3), fetil (24.2), kada (13.16), konulğa (8.11), mestan (19.6), Müsellim (5.11), meşayık, siyec (8.15), sarac (18.8), sayvan (19.13), şarkıyan (4.11), şem'a (7.12), şavh (25.8), toğulga (29.7), yahşı (1.10).

4.4.3. Yöresel Sözcüklerin Kullanımı

Barak türkülerinde, çok sayıda yöresel sözcük vardır. Bu sözcükler, Barak Türkmenleri'nin yaşam tarzını anlatır. Bu sözcüklere örnek verilecek olursa;

Asbab: kadın giysisi, elbise (17.5), Barak: Gaziantep'in 30-40 kilometre uzağındaki güneydoğu tarafında Barakların yaşadığı yerin adı (23), barğını döğmek: göğsüne vurmak (17.10), bele: böyle (4.2, 20.22, 30.17), bezirgân: tüccar (7.1), bön: durgun (7.5), cünün: deli (9.4), di nenni: Barak türkülerinde geçen acımaklı bir sözcük (20.7), elvan: çok renkli (29.5), fırgat: ayrılık (8.3), gümen: heves, istek (25.3), kemlik: kötülük (7.9), kadasını almak: bir sevgi sözcüğü, boyuna posuna kurban olmak manasında (13.16), köme: hepsi (1.23), Liveren: Nüveren, bir erkek ismi (20.24), neneyle: Barak türkülerinde geçen bir sözcük (21.7), sa'eb: birinci derece akraba (25.16), tezin: acele edin (27.3), emmin uşağı: amca oğlu (27.7), ede: abi (32.3), leylim: Barakta oynanan bir oyun türü (32.7), yaman: kötü, suçlu (1.10), yolmiya getmek: tarlaya çalışmaya gitmek (23.7).

SONUÇ

Orta Asya'dan Anadolu'ya göç etmek zorunda kalan Türkmenler, yerleştikleri yeni yurtlarında devletler kurabildikleri gibi yerli halkın kültürüyle de etkileşimde bulunmuşlardır. Baraklar özü itibariyle, kendi kültürlerini korumada büyük başarı göstermişlerdir. 16. yüzyılda Horasan'dan Orta Anadolu'ya, oradan da Barak ovasına yerleşen Türkmenlerin dillerini ve kültürlerini korumada en büyük etken; göçebe iken çadır odaları, yerleşik düzene geçtiklerinde ise Barak odalarının olmasıdır. Horasan Türkmenlerinin inanç ve kültür yapısı birçok şair ve ozan ortaya çıkarmıştır. Dedemoğlu, Kılıçoğlu, Feriz Bey, Mukim Bey gibi toplumda saygınlığı olan kişiler, sözlü gelenek sayesinde türkülerin günümüze ulaşmasını sağlayan birer kültür elçileridir. İskân sürecinde Barak Türkmenlerinin karşılaştığı zorluklar, sıkıntılar ve acılar Barak türkülerinin ana temasını oluşturmuş, aşk konuları bu şiirlerde çok az yer almıştır.

Yerleşik düzene geçtikten sonra savaş ve acılar bir nebze olsun geride kalmış hayatın diğer alanlarında da şiirler ortaya konmuştur. Bu durum Karacaoğlu, Miskin Ali, Kul Mustafa gibi şair ve ozanların eserlerinde daha çok görülmektedir. Yakın dönem ozanlarından Mahgül, Abdül Alkurt, Şido Hanifi, Şerif Akbağ gibi kişiler iskân döneminde yaşayan Dedemoğlu, Kılıçoğlu gibi ozanların şiirlerini okumaya devam etmişler, kendileri de döneme uygun gelin ağıtlarını ve sevda türkülerini icra etmişlerdir. Bu dönemde de ozanlar Barak dilini muhafaza etmeyi bilmişlerdir.

Son dönemde Recep Türkoğlu, Derviş Hüseyin, Ümit Canilhan gibi ozanlar da hem iskânı hem de güncel olayları anlatan türkülerini, Barak ağzıyla söylemeye devam etmişlerdir. Barak ovasında her köyde türkülerini icra eden burada ismini anmadığımız onlarca icracı bulunmaktadır. Ancak günümüzde bu otantik tavır yeni nesilde ve icracılarda kaybolma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Önümüzdeki süreç içerisinde Barak kültürünü gelecek nesillere aktarmak zorlaşacaktır. Çünkü türküler sözlü gelenekle yaşatıldığından zamanla unutulmaya başlayacaktır.

Bu çalışmada korunan kültürün dilde yansıması olan ve Baraklar için ayrı önem taşıyan otuz beş tane türkü dil yönünden incelemeye alınmıştır. Öncelikle her türkünün ağız özellikleri incelenmiştir. Daha sonra türküler; ses bilgisi, biçim bilgisi, söz dizimi ve söz varlığı yönünden tek tek incelenmiştir.

İncelenen Barak türkülerinde dil bilgisi açısından aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Barak Ağzı'nda Arap ve Fars coğrafyasına yakınlığın etkisiyle; ayın (') ünsüzü kullanılır: 'Azrayıl (21.16, 35.16), 'arūs (4.8).
2. Yazı dilinde normal a ünlüsü, dudak ünsüzü –v'nin önünde bazı kelimelerde yarı yuvarlaklaşarak â olmuştur: âwcılar (25.6), gâvlı garar (1.7).
3. Barak Ağzı'nda damak uyumu, hem ilerleyici hem de gerileyici benzeşme yoluyla ileri durumdadır: bene<bana (8.9), zından<zından (7.11), garıb<garip (17.7).
4. Yazı dilinde olmayan kapalı e (è), Barak Ağzı'nda varlığını ileri bir düzeyde gösterir: dèlí (9.3, 14.5, 35.1), fètíl (24.2), Tísèvet (25.2).
5. Bir art damak ünsüzü olan k, başta, ortada ve sonda olmak üzere tonlularak, bazı yerlerde ğ olur: çıĝtıĥ (2.1), kötlüğ (1.13).
6. Bir arka damak ünsüzü olan k, iki ünlü arasında ve hece sonunda sızıcılaşarak hırıltılı h (h)'ye dönüşür: aĥar (15.7), başĥa (1.17), çıĥsam (14.4).
7. Barak Ağzı'nda göçüşme (metatez) olayı önemli bir yer tutar: ergi (16.7), Meyrem (28.7).
8. Barak Ağzı'nda ünsüz ikizleşmesi önemli bir ses olayıdır: Güssüm Hatın (20.10), Daĝsallı (5.17).
9. Barak Ağzı'nda ünsüz düşme ve kaybolmaları bakımından en çok erime olayı görülür: bele<böyle (4.2, 12.5, 20.22, 30.17, 34.11), ücesi<yücesi (8.1, 29.17).
10. Barak türkülerinde damaksıl ñ ünsüzü, başta kelime köklerinde olmak üzere teklik ve çokluk 2. kişi iyelik eklerinde düzenli olarak görülür: eşiñe (33.10), boyuña (18.11, 33.3).
11. Türkülerde geçen “-ınan, -inen” eki vasıta (instrumental) durum eki yerine kullanılır: yârınan< yâr ile (8.2), çiçeklerinen<çiçekler ile (18.2), Kürdülü Kerimnen<Kürdülü Kerim ile (10.7).
12. Görülen geçmiş zaman kip eki, Barak Ağzı'nda tonlu olup, düzenli olarak “-dı, -di, -du, -dü”dür. getdi (19.8), etdin (24.6, 24.12, 24.18).
13. Duyulan geçmiş zaman eki çok şekillidir. açmış (24.1, 32.15), güvermiş (32.15), bozulmuş (8.15).

14. Barak Ağzı'nda yer yer Azeri Türkçesi özelliklerini görmek mümkündür:

Azeri Türkçesi'nde geniş-yuvarlak ünlülü olan kelimeler, Barak Ağzı'nda da geniş-yuvarlak ünlülüdür: gözel<güzel (7.14, 9.1, 11.11, 14.14, 15.10, 22.9, 33.9, 35.18), hökümdar (29.15), böğün (19.7).

Azeri Türkçesi'nde görülen ünsüz tonlulaşması, Barak Ağzı'nda da görülür: durnam (3.4, 3.8, 3.12, 3.16, 11.3, 17.1), yohdır (35.3), bulud (10.6).

15. Türkülerin dili bölgede yaşayan kişilere göre açık ve anlaşılırdır. Fakat başka bölgede yaşayan biri türkülerde geçen kelimeleri zorlukla anlayabilmektedir. Bu nedenle türkülerde geçen yöresel sözcükler ve eski sözcükler dikkat çeken önemli unsurlardandır. Olayı bizzat yaşayan kişilerin adının türkülerde sıklıkla zikredilmesi de başka bir unsurdur. Türkülerde geçen fiiller, isimler, sıfatlar, zarflar, cümlelerin öğeleri, kelime grupları vs. kısacası türkülerin ses bilgisi, şekil bilgisi, söz dizimi ve söz varlığı gibi dil bilgisi özellikleri bu çalışmada tek tek incelenmiştir.

KAYNAKÇA

- Aksoy, Ömer Asım (1945). “*Gaziantep Ağzı I*”, Türk Dil Kurumu Yayınları, İstanbul.
- Aksoy, Ömer Asım (1945). “*Gaziantep Ağzı II*”, Türk Dil Kurumu Yayınları, İstanbul.
- Aksoy, Ömer Asım (1946). “*Gaziantep Ağzı III*”, Türk Dil Kurumu Yayınları, İstanbul.
- Apaydın, Özden (2012). “Kemalettin Kamu’nun Şiirlerinde Poetik Yapı: İmaj, Dil ve Üslup”, ss.215-232.
- Artun, Erman (2013). “Türkü Söyleme Geleneği ile Türkülerde Tür, Şekil ve Tasnif Üzerine Düşünceler”, 4. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı, Türkü, Türkülerimiz, Öyküleriyle Türküler Sempozyumu, ss. 2-3.
- Avcı, Cevdet (2015). Gaziantep Barakları Anonim Halk Edebiyatı ve Halk Kültürü Araştırması, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Adana.
- Banguoğlu, Tahsin (2007). Türkçenin Grameri, 8. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Başgöz, İlhan. (2008), Türkü, Pan Yayıncılık, İstanbul.
- Bilgegil, M. Kaya (2009). Türkçe Dilbilgisi, 3. Basım, Salkımsöğüt Yayınları, Erzurum.
- Coşkun, Mustafa Volkan (2008). Türkçenin Ses Bilgisi, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Çakar, Enver (2003). XVI. Yüzyılda Haleb Sancağı (1516-1566), Elazığ.
- Çete, Adil (2019). Gaziantep Barak Türküleri (Yeni Derlemeler ve Bunların Notaya Alınması), Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep.
- Demir, Nurettin (2002). “Ağız Terimi Üzerine” Türkbilig, S.4, ss.105-116.

- Demir, Tufan (2006). Türkçe Dilbilgisi, 2. Baskı, Kurmay Kitap Yayın Dağıtım, Ankara.
- Ediskun, Haydar (2010). Türk Dilbilgisi (Sesbilgisi-Biçimbilgisi-Cümlebilgisi), 12.Basım, Remzi Kitabevi.
- Efendiğlu Süleyman, İşcan Adem (2010). “Türkçe Ses Bilgisi Öğretiminde Ses Olaylarının Sınıflandırılması”, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Erzurum, ss. 121-143.
- Eker, Süer (2010). Çağdaş Türk Dili, Grafiker Yayınları, 6. Baskı, Ankara.
- Elçin, Şükrü (1986). Halk Edebiyatına Giriş, Ankara.
- Ercilasun, Ahmet Bican (2007). Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Erol Arslan Hülya (2015). “Kilis İli Ağızları Şekil Bilgisi (İsim ve Fiil Çekimi) Özellikleri ve Ağız Bölgeleri Üzerine”, Sosyal Bilimler Dergisi, c.5, S.9, ss.1-30.
- Erol Arslan Hülya, Özdemir Atanur (2023). “Suriye Türkmen Türkçesi Ağızlarında Sınırlandırma ve Karşılaştırma Bildiren GadAn/ GadAk/ gaçek Edatları”, Akademik Sosyal Araştırmalar, S.3, ss.37-44.
- Erol, Mehmet. (2012). “Halep Türkmenleri Halk Kültürü Araştırması”, Ankara.
- Ersoy, Ruhi. (2009). “Sözlü Tarih Folklor İlişkisi Baraklar Örneği”, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Gül, Rıza (1999). Gaziantep Barakları Ağzı, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Adana.
- Güney, Abdullah Bakadan (2004). Barak Uzun Havaalarının Dizileri ve Örnekleri, Gaziantep.
- Hacioğlu, Mehmet Evren (2009). Gaziantep Yöresi Türkmenleri Barak Ağzı Uzun Havaalarının Müzikal Analizi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Müziği Anasanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Hartavioğlu, Zübeyde (2013). Barak Müziği ve Geleneğinin Tespiti, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Edirne.
- Hengirmen, Mehmet (2007). Türkçe Dilbilgisi, 9. Baskı, Engin Yayınevi, Ankara.
- Hepçilingirler, Feyza (2010). Türkçe Dilbilgisi Öğretme Kitabı, Everest Yayınları, İstanbul.

- Kabaklı, Ahmet (2006). Türk Edebiyatı, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 11. Baskı, İstanbul.
- Kalafat, Yaşar. (1999). “Kazakistandaki Türk Halk İnançları”, Milli Folklor, S.41, ss. 66-74.
- Karaca, Hasan (2013). “Âşık Ömer’in Koşmalarında Söz Varlığı”, ss.721-739.
- Karaca, Hasan (2018). “Türkiye Türkçesinde Sadece Sayılarla Kurulan Söz Dizimsel Yapılar”, Gaziantep Üniversitesi, ss. 814-819.
- Karaçalı, Zeynep (2020). Kars Türkülerinin Şekil Bilgisi (Morfoloji) Açısından İncelenmesi (İnceleme, Metinler, Sözlük), Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kars.
- Karademir, Fevzi (2010). Türk Halk Bilmeceleri Yapı-Dil-Üslup Özellikleri, Gaziantep.
- Karahan, Leyla (1996). Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Karahan, Leyla (2005). Türkçede Söz Dizimi, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Kaşgarlı, Mahmut (1939), Divanü Lügât-it-Türk, Besim Atalay Tercümesi, c.1, Ankara.
- Kırmızıgül, Gökhan (2019). Amik Ovası ve Barak Ovasında İcra Edilen Barak Havaalarının İcra ve Üslup Özelliklerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi, Haliç Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Musikisi Anasanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Korkmaz, Mehmet Kürşat (2008). Barak Türküleri, Sönmez Ofset Matbaacılık, Gaziantep.
- Korkmaz, Zeynep (2005). Türk Dili Üzerine Araştırmalar, c.1, TDK Yayınları, Ankara.
- Kök Kaplan, Nermin (2020). Denizli Yöresi Türkülerinin Söz Varlığı, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Köksel, Behiye (2019). “Barak İskân Şiirlerinde ve Türkülerinde Osmanlıya Başkaldırı” Gaziantep Üniversitesi, Ayıntab Araştırmaları Dergisi, C.2, S.1, ss.77-88, Haziran.
- Rasoyini, Laszlo (1996). Tarihte Türklük, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara.

- Mazırık, Özge (2017). Gaziantep Türküleri Üzerine Halk Bilimsel Bir İnceleme, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep.
- Ögel, Bahaeddin (1993). Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar), c.1, TTK. Ankara.
- Özbaş, Ömer (1939). Elbeyli Türkmenleri Arasında, Gaziantep.
- Özbaş, Ömer (1958). Gaziantep Dolaylarında Türkmenler ve Baraklar, Gaziantep.
- Özçelik, Sadettin; Boz, Erdoğan (2009). Siverek Merkez Ağzı (Dil İncelemesi, Metinler, Sözlük), Ankara.
- Özkan, Mustafa; Sevinçli, Veysi (2011). Türkiye Türkçesi Söz Dizimi, 3. Baskı, Akademik Kitaplar, İstanbul.
- Sümer, Faruk (1999). “Oğuzlar (Türkmenler)”, 5. Baskı. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.
- Şahin, Ali (1962). Güney Anadolu’da Beydilli Türkmenleri ve Baraklar, Doğu Matbaası, Ankara.
- Şahin, Hatice (2003). Eski Anadolu Türkçesi, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Şahin, Özlem Andaç (2007). Gaziantep’te Yaşayan Barak Türkmenlerinin İnanç, Adet ve Geleneklerinin Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.
- Şimşek, Esmâ (2007). “Karaca Oğlan’a Bağlı Olarak Anlatılan Kısa Hikâyeli Türküler”, Milli Folklor, S. 76. ss.45.
- Tanyol, Cahit (1954), “Baraklarda Örf ve Adet Araştırmaları”, İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi, S.7, s.71-107.
- Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi: Fıkıh- Gelenek, Ankara: TDV, 2012.
- T.C Gaziantep Valiliği, (2002). Barak Türkmenleri, Gaziantep Valiliği Yayınları, Başbakanlık Basım Evi, Gaziantep.
- Vural, Feyzan Göher; Vural Timur (2013). “Niğde Kültürünün Sesi: Niğde Türküleri”, s. 645-657.
- Yalman (Yalgın), Ali Rıza (1993). Cenup’ta Türkmen Oymakları I. (Hazırlayan: Sabahat Emir), Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- Yalman (Yalgın), Ali Rıza (1993). Cenup’ta Türkmen Oymakları II.(Hazırlayan. Sabahat Emir), Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- Yazgan, Hüseyin İlhan (1960). “Barak Türkmenleri”, GKD, C.3, ss.11.

- Yıldırım, Mehmet Ali (2008). “Gaziantep’in Güneyinde Barak Eli Oymakları”, Gaziantep Yörük Türkmen Derneği, Gaziantep.
- Zeyrek, Gülden (2009). Barak Türkmenleri, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale.

EK

Metinler

1. İskân

Yozgat havalisinde Karaşıhlı oymak beyi Şiddoğlu Hamo, yanına aldığı bazı gençlerle Osmanlı Devleti'nin postasını soyar. Hamo, yakalanarak Yozgat Kalesi'nde hapse atılır. Yıllardır Barak Türkmenlerini, Culab bölgesine iskân etmek isteyen Osmanlı Devleti bu son olay üzerine harekete geçer. Osmanlı, Kadioğlu Yusuf Paşa'yı iskânla görevlendirir. Bunun üzerine iskân kararı aşiret reisi Feriz Bey'e bildirilir. Feriz Bey, aşiretlerin oymak beylerini atlılar göndererek toplantıya çağırır. Bu kararı kardeşi Mukim Bey ile alır. Oymak beyleri bir araya geldikten sonra hapishane basılır, Şiddoğlu Hamo kurtarılır, iskân için hazır olan aşiret Rakka bölgesine ve Culab'a savaşıarak gider. Toplantıda bulunan Dedemoğlu, bu durumu aşağıdaki türküsüyle anlatır.

Türkmen aşiretleri, Hükümet'in siyasi boyunduruğunu kabul etmemekte ve Rakka iskânından devamlı olarak kaçmaktadır. Barakların Yusuf Paşa ile aralarında yaşanan hadiselerle alâkalı olarak bir rivayete göre: Henüz Yozgat ve civarında bulunan Baraklar için, o havalinin ahalisi bunlardan bizar olarak hükümete müracaat ediyor ve Barakların kaldırılmasını istiyor. Diğer bir rivayete göre, o aralık hükümetin postası soyuluyor. Hükümet Barak boylarına mensup Şid oğlu Hamo namında bir gençten şüphelenerek onu hapse atıyor. Bunun üzerine aşiret büyükleri bir toplantı yapıyor, toplantıda bir kısmı kaleyi zapt ederek mahpusu kurtarmak teklifinde bulunuyor, bir kısmı o havaliyi terk etme arzusunu ifade ediyor. Şu türküde aşiret reislerinin münakaşası belirtilmektedir. (Zeyrek, 2009:29)

1Fêrîz Beg'den de Muslu Beg'e bîr sêlâm,

Gelîn bu êllerden göçelîm dedî.

'Alî Osmanoğlîna da karşı durulmáz,

Wâhıtñan arayî da açalım dedî.

5Añ ağalár ağalár, wâhıtñan arayî da açalım dedî of!

Musa Şıhoğlî da der gêlîn gidelîm,

Bîr arada gâvlı ğarar êdelîm,

Hırhızı tutubân teslîm êdelîm,

Yahşıyı yamandan seçelîm dedî.

10 Añ ağalár ağalár, yahşıyı yamandan seçelîm dedî of!

Şıddoğlu da der kí ciğerim dağlı,
 Hımo'nun ıal'ada kolları bağlı,
 Gel kötlüğ étme Musa Şıhoğlı,
 Gelin bifer candan da geçelim dedi.
 15Ağ ađalár ađalár, gelin bifer candan da geçelim dedi of!

Tiryakioğlı der kí dünyeye bifer daha gelmem,
 Yaradan'dan başıa kimseyi bilmem,
 Ölürim billahi bifer çoban vermem,
 Al kanı da çöllere saçalım dedi.
 20Ağ ađalár ađalár, al kanı da çöllere saçalım dedi of!
 Dedemoğlı der kí Osmanlı handá,

'Aráb at altımda demir doñ bende,
 Kömeñiz kömemde cađıñız bende,
 Gelin bifer candan geçelim dedi.
 25Ağ ađalár ađalár, al kanı da çöllere saçalım dedi of!

2. Horasan'dan Göç

16. yüzyılda Horasan'da vergilerin ağır oluşu ve diğer baskılar sonucunda Feriz Bey önderliğinde başlayan göç, büyük bir takip ve disiplin altında yapılmıştır. İskân başı Feriz Bey'in her zaman yanında olan büyük halk ozanı Dedemoğlu bu göçü aşğıdaki türküsüyle anlatmıştır.

1Çığığlı Horasan'dan eyledik sökün,
 Düşirdiler bizi tozlu yollará.
 Omuzlarda parlıyır uzun şilfeler,
 Aşırdılar bizi karlı dađlará.

5Bölüg bölüg oldu yüklendi göçler,
 Atlandın ıhdıyar, yayandı gençler,
 Başımıza geldí gördüğim düşler,
 Düşürdiler bizi tozlu yollará.

Gáhi konduh, gáhi göçtük yollardan,
 10Bilip bilmediğim garip ellerden,
 Kerbelá Çölü'nden, ıssız dağlardan,

Bízden sonra bíf nam qalsın èllere.

Ordan geçirdi sürdi Culab'á,
Sekzen dört bin hana gelmez hıysabá,
15Deve, koyun çohtur, insan qalabá,
Susuz háyvân inileşir göllere.

Dedemoğlu der kí aşhın bağındán,
Aşırdılar bizi Yozgad Dağı'ndán,
Anadolu, Sivas şehri sağından,
20Bír zaman da destân olsun dillere. (Özbaş, 1958:4-5)

3. Turna

Türkmen beylerinden olan Mukim Bey aynı zamanda Feriz Bey'in kardeşidir. Mukim Bey, göçlerin içinde bizzat yer almış, Culab bölgesindeki iskânda da önemli rol oynamıştır. Feriz Bey, turna avcılığıyla bilinen bir kişidir. İskân edilen bölgede 'Ayn Aruz Gölü vardır. Bu bölgedeki turnaları da avlayan Feriz Bey'in Acem'e gidişinden sonra Culab bölgesinde kalan Mukim Bey bu türküyü turnalar için yazmıştır.

1Bír ziyarât edin Veysel Kara'yı,
Élá göz üstünde qaşa baħ durnám.
Çoħ olur meşede alıcı sesí,
Şahín dedígleri kuşa baħ durnám.

5Yomırtañız qavrılıyır tavada,
Hèçbír zaman durmázsınız yuvada,
Bír zamanda semāh tutun havada,
Düz ovası vardır Muş'a baħ durnam.

'Ayn Arüz Gölü'nün suyu durulmuş,
10Sizi gören canı candan vurulmuş,
Meşāyılhar mencilisi kurulmuş,
Girín halaħaya coşa baħ durnam.

Muħím Beğ der kí gel bizim éle,
Korħarım sizlerde düşersiz dile,

15Yayladan kalhınca inin siz çöle,
Sonbahar ayında kışa bah durnam.

4. Dervişe Abde Vakası

İç Anadolu'dan Rakka bölgesine mecburi iskân edilen Barak Türkmenleri, o bölgede bulunan Arap ve Kürt aşiretleriyle savaşmak zorunda kalırlar. İskân için gönderilen Yusuf Paşa, Feriz Bey ile bir anlaşma yapar. Anlaşmaya göre Arapların Mevali ve Tay aşiretleri ile Kürt Milli aşiretleri bölgeden sürülecek karşılığında da Barak Türkmenleri'ne kendi iç yönetiminde serbestlik verilecek. Bu türkü, Milli aşiret reisi Temur Paşa'yla Türkmen aşiret reisi Kasım Ağa arasındaki atışmayı anlatır.

1Temur Paşa:

Bşe! Kasım Ağa benı çoğ üzdın,
Bële değıl idın şındı sen azdın,
Ehl-i beyte, şıha imdatcı gezdın,
5Gözın yaşı sël sël oldu dört yaná.

Kasım Ağa:

Kasım Ağa der kí benı bildın mı?
İntiham koymadım sen de gördın mı?
Gelenden gıdenden ibreğ aldın mı?

10Yemen 'arusu boyandı al kızıl kaná.

Temur Paşa:

Bşe! Kasım Ağa laf etme yeter,
Senı ederım Hacı Beg'den bësh bëter,
Seniñ'ahd-ı yediñe şarhıyan yeter,
15Az kaldı katarım tozun dumaná.

Kasım Ağa:

Kasım Ağa der kí ederım başa,
Atam, dedem, karım çıhmağ savaşa,
Senı ilk nefesde düşürdım Muş'a,
20Muş'da duramadıñ dar düşdın Van'a.

5. Bediroğlu'nun İntikamı

Barak beyi Kara Kasım Ağa, Rakka yakınındaki Bişir adıyla anılan çölün güney tarafında ikamet etmiştir. Aşiret içerisinde bazı kişiler zorbalık yaparak çevrede yol kesip soygun yapmışlardır. Bunlardan Koç Bediroğlu birgün yirmi atlı

ile Birecik-Urfa arasını bağlayıp yoldan geçen hükümetin postasını soymuştur. Bunu haber alan Birecik Müsellim'i soyguncuları takip ederek Koç Bediroğlu'nu yakalatıp Birecik'te öldürmüştür. Bu olayı, aşiret şairlerinden biri haber niteliğindeki şiiriyle Türkmenlere ve Kara Kasım Ağa'ya duyurarak Bediroğlu'nun intikamının alınmasını istemiştir.

1 Benden sêlâm olsun çöldeki beğе,
Evvêlî hökmümüz geçerdî dağa,
Carvanın aslanı gel Kасım Ağa,
Alâlim hâyfînî de Bedîroğlı'nıñ.

5 Bîfer ata binin bîfer de yedek,
Raққа isgen yurdı orıya gıdek,
Toplanın 'aşiret bîr gâvıl êdek,
Alâlim hâyfînî de Bedîroğlı'nıñ.

Bîr hâbar almadım nazlı tellîmden,
10 Yazıh oldu gençlîg getdî elîmden,
Şol Berecîk'de it Müsellîm'den,
Alâlim hâyfînî de Bedîroğlı'nıñ.

Raққа'yı derîsen Beğdîllî yurdı,
Neçe vezîrlerin darbını gördî,
15 Beşîrîn aslanı, çölün bozkurdu,
Alâlim hâyfînî de Bedîroğlı'nıñ.

'Araplı Haydar'ı, Kаrlı Dağsallı,
Kel Koca'yı derîsen ısbatı bêllî,
Fêrîz Beğ oğlın vezîr üç tuğlu,
20 Alâlim hâyfînî de Bedîroğlı'nıñ.

'Abıseyf zorbadır Urım, Şam bîlîr,
Toplanır 'aşiret üstine gelîr,
Koç Bedîroğlı'na yazıhlar olur,
Alâlim hâyfînî de Bedîroğlı'nıñ. (Özbaş, 1958:29).

6. Arzular Gönlüm

Barak Türkmenleri Culab'a iskân edildikten sonra aşiretin reisi Feriz Bey, oğlu Muhammed Bey'i, Bayındır Halit'in kızı Muze Hatun ile evlendirir. Gerdek gecesi Muhammed Bey, Muze Hatun'u kazayla öldürünce aşiretin kararıyla Mevali

aşiretinin yoğunlukta olduğu bölgeye yani Hatay'ın Kırıkhan-Reyhanlı bölgesine sürgüne gönderilir. Muhammed Bey, uzun sürgün döneminde bu türküyü yazar.

1Hey ağalar! Yād elin kaħrı çekilmez,
Sılayı, vatani arzular göynüm.
Dağlar başı boran oldu sökilmey,
Dedem yurdu, çölü arzular göynüm.

5 Herkez hazırlamış silâh, atını,
Aħır zaman azmış fırsat kötünün,
İhrarın güdeyim 'aħd-ı bütünün,
'Aħd-ı bütün elî arzular göynüm.

Şol gurbat ellerde tebdilim şaşdı,
10Yād elin ihrarı boynumdan aşdı,
Şol Bahrı Gölü'nden bîr angud uçdu,
Culabı, Şırvanı arzular göynüm.

Muħameṭ Beğ saziñ eline aldı,
Olanca aħlın başına dērdi,
15Sılada da benim sevdığım ħaldı,
Doşumun elini arzular göynüm. (Özbaş, 1958:8-9).

7. Yâr Seni Gözler

Bu türkü, Dedemoğlu'nun söylediği aşk türkülerinin en güzel örneğidir. Dedemoğlu bu türküde Urumeli derken Anadolu'yu kastetmiştir.

1Urim ellerinden gelen bezirgân,
Süprülmüş odalar ħan seni gözler,
Yedî yıldır da ħasretiñi çekerim,
Cesedim içinde can seni gözler.

5Bilmem ħayâl mısın, bilmem böñ müsün?
Cesedim içinde bilmem can mısın?
Yoħsa Yaħub oğlı Yusuf sen misin?
Ay selâma durmuş gün seni gözler.

Bîr kemlik mı gördin sevdığım benden,
10Coşğundur muħabbet vazgeçmem senden,
Sensiz dünya bene karanlık zındân,

Göynümün şem‘ası yār sení gözler.

Dedemoğlı, ben sırrımı gizlerím,
Gözel sevmek kârı derler bízlerín,
15Baş yastıhda yollarıñı gözlerím,
Çıhmiyır cesetden, can sení gözler.

8. Perişan

Barak Türkmenlerinin oymak beylerinden olan Kılıçoğlu, aynı zamanda ozandır. Aşiret beyi Feriz Bey’in sürekli olarak cemaatinde bulunan Kılıçoğlu’nun şiir ve besteleri Barak odalarında sözlü edebiyat sayesinde günümüze ulaşmıştır.

“İdris İnal bu şairin Barak Türkmenleri’nin Azıklı obasından olduğunu söylemektedir. Hatta torunları Barak nahiyesinin Şemik köyündelermiş. Değişlerinden anlaşıldığına göre Adana’da mahbus olmuş, bir müddet Halep’te oturmuştur.” (Özbaş, 1958:74).

1Çıhdım ücesíne de seyrân eyledím,
Yārınan gezdíğím eller pèrîşán.
Bír firgât geldí çaldım, söledím,
Bír ben degíl cümle ‘alem pèrîşán.

5 Kolumıza konmaz oldı bazımız,
Bír kötüye geçmez oldı sözımız,
Öterken de ötmez oldı sazımız,
Almiyır perdeler teller pèrîşán.

Yārınan gözün yaşı bene gülâbdır,
10Felek senín işín bize dolabdır,
Koç yigídín konulğası Haleb’dır,
Beğlerín kondığı yurtlar pèrîşán.

Zalımın elinden dumandır dağlar,
Peşinden ayrılan aḡ çeker, ağlar,
15Çekílmış siyecí, bozulmuş bağlar,
Bílbílín kondığı güller pèrîşán.

Kılıcım da oħuyubān yazarken,
 Perde őrurp bozuħları dızerken,
 Køl køl olup seherlerde gezerken,
 20Altı‘Arāb atlı beğler pēřışān.

9. Gāvur Dağı Duman Derler

Barak Türkmenlerinin Rişvanlarla savaşında, oymak beylerinden Kılıçoğlu savaşı bir komutan konumundadır. Bu savaşı Cerit Bekir ölmüştür. Kürdülü Kerim ile Bayındır Halıt kolları bağlanıp Daldaban Mustafa Paşa tarafından Adana’ya götürölünce aşiretin Türkmen komutanları ve savaşıları Antep’in Dülük tepesinde biraraya gelirler. Alınan kararla Adana’ya baskın düzenlenecek, Bayındır Halıt ile Kürdülü Kerim Osmanlı’dan kurtarılacaktır. Herkes atına biner, Adana’ya doğru yola çıkar. Gāvur Dağı’na yaklaşınca Kılıçoğlu atının üstünden bu türküyü haykırır:

1İlğit ilğit esen garbı yelleri,
 Gāvur Dağı da gene duman derler, duman mı?
 Delı göynüm de ne kaynayıp coşarsın,
 Şindi senin de cününlüğün zaman mı?
 5 Ağalar ben nedim uy uy!

Bır od düşmüş de can evimde yanıyor,
 Dostlarım ağılıyor da düşmanlarım gülüyor,
 Kitabın dediğı de gene günler geliyor,
 Bilmem devir dönmüş de ağır zaman mı?
 10Ağalar ben nedim uy uy!

Kocamış bır insan döner mı gence,
 Çayır çimen ovaları bürince,
 Malı mülkü de satıp üryān őrılınca,
 Kötü düşman da saña karşı koymam mı?
 15Ağalar ben nedim uy uy!

Kılıcoğlıyım da neler geçti başımdan,
 ‘Alem sēle getdi de gözüm yaşımdan,
 Dal kılıc ile de gene dağlar başımdan,
 Yaradan’dan başha őrula aman mı?

20Ağalar ben nedim uy uy!

10. Cerit Bekir

1700’lü yıllardan sonra Rakka bölgesine yani Fırat’ın batısına geçmek isteyen Barak Türkmenleri, daha önce bu bölgede yerleşik olan Rişvan Kürtleri ile yaylak ve otlaklar yüzünden savaşa tutuşurlar. Osmanlı ise Rişvanları destekler. Sözlü kaynaklara göre birçok insan bu savaşta hayatını kaybeder. Yiğit bir oymak beyi olan Cerit Bekir de bu savaşta öldürülür. Oymak beylerinden Kürdülü Kerim ile Bayındır Halit o dönemde Adana havalisinin Osmanlı paşası olan Daldaban Mustafa Paşa tarafından tutsak edilir. Daha sonra idam edilmek üzere Adana’ya götürülür. Cerit Bekir’in hanımı Sitti Hatun da geçen atlılara hitaben aşağıdaki türküyü söyler.

1Rakka çöllerinden gelen gaziler,
Rakka’nın da gonca gülü soldı mı?
Yenilen bîr hâbar duydım aradan,
Cerid Bekir öldi dèrler öldi mi?

5Cerid Bekir öldise söküldi kilid,
Yolumuzu sardı bîr kara bulud,
Kürdülü Kerimnen de Bayındır Halid,
Kolu bağı celledlere vardı mı?

Kürdülü Kerim öldise Bayındır noldı,
10Bèsnî soğagları kan ilen doldı,
İkindin namazı da göç geri döndi,
‘Aceb bizim beğler esgi yurda kondı mı?

Sábeḥ namazında yüklendí göçler,
Al kana boyandı kınalı koşlar,
15Kürdülü’nün eyledíği savaşlar,
Dal kılıc ilen düşmanlara daldı mı?

Sittîḥan dünyede bulmadı vefa,
Ḥökmümüz geçerdí şol kaftan kafa,
Kıyas ‘Alí oğlu İncil Mıstafa,
20 At oynatıb da alaylara daldı mı? (Yıldırım, 2008:37).

11. Turna

Rivayete göre Barak köylerini gezen Karacaoğlan, bir gün İkizce köyüne gelir. Kuyudan su çeken kızlardan su ister. Suyu içtikten sonra gördüğü bir güzele, güzelliğini metheden bir şiir söyler. Kız, Karacaoğlan’a saçının sakalının ağardığını,

utanması gerektiğini söyler. Karacaoğlan, bu olayın üzerine Akpınar köyüne gider ve orada çiftçilikle uğraşır. Azabı Yakup'un bitişik köydeki Turna'ya âşık olduğunu öğrenir ve bunlara yardım etmek ister. Köye dönen Karacaoğlan çocuklardan Turna'nın pınara ne zaman geleceğini öğrenir. Turna'yı görünce sazını eline alıp türküsünü söyler.

“Hikâyeye göre Karacaoğlan, çeşitli güzellere (Telli Hacce, Telli Suna, Aysal, Cennet) âşık olup bunlara şiirler söylerken yaşı da bir hayli ilerlemiştir. (Bir rivayete göre Aysal'ın ölümünden sonra 100 yıl dolaşmıştır.) Bir gün, su başında gördüğü bir güzele, dayanamayıp laf atınca kız buna, saçının sakalının ağardığını, hâlâ cahillikten vazgeçmediğini söyler. Karacaoğlan, gidip aynaya baktığında söylenenlerin gerçek olduğunu fark eder, ondan sonra sevda işlerinden vazgeçip Halep'e gider ve orada zengin bir adamın kapısında çiftçilik yapmaya başlar. Orada, gün geçtikçe sararıp solan Yakup'un Turna'ya âşık olduğunu öğrenir ve bunlara yardım etmek ister. Kızın köyüne (Akpınar'a) gidip, aşağıdaki türküyü söyleyerek Yakup'un pınar başında beklediğini haber verir. Niyeti, kızın Yakup'u sevip sevmediğini öğrenmektir. Turna koşarak pınara gider. İki âşık birbirlerine sarılırken, bunları bir kadın görür ve her ikisi de taşa dönüşür.” (Şimşek, 2007:45).

1Bittí m'ola da Şam élinín hırması,
Gittí m'ola da élá göziñ sürmesí,
Bağdať'ın, Basra'nın tellí durnası,
Durna yārín sélám saldı gel díye,
5 Geldíñ eylenme eyleníp qalma.

Bittí m'ola da Şam élinín güllerí,
Aştı m'ola da siyeciniñ dalları,
Şo sêfil Yahûb'un şírín díllerí,
Durna yārín sélám saldı gel díye,
10Geldíñ eylenme eyleníp qalma.

Gözellerín de su yoluna durmalı,
El bağılyıp da dívanıña durmalı,
Kudretten de kaçışñ, göziñ sürmeli,
Durna yārín sélám saldı gel díye,
15Geldíñ eylenme eyleníp qalma.

Aşına da Karāc'oğlan aşıná,

Yeni gírmış de on üç, on dört yaşıná,
 Irak degíl de Ahpıñar'ın başıná,
 Durna yārín sélám saldı gel diye,
 20Geldiñ eylenme eylenip kalma.

12. Hüseyin Çelebi'nin İdamı

Anadolu'da baş gösteren ayaklanmalardan istifade eden Barak Türkmenleri tekrar Halep havalisine gelmişlerdir. Zamanın Halep valisi olan Ahmet Paşa, Hurşit Paşa'ya emir vererek Barakların uzaklaştırılmasını istemiştir. Bu emri alan Hurşit Paşa, Barak Türkmenlerinin üzerine yürümüş ve aralarında çatışmalar başlamıştır. Bu mücadelede iskân başı Hüseyin Çelebi ile aşiretten otuz kişi ölmüştür. Kalanlar ise yönetim kuvvetleri karşısında daha fazla dayanamayarak dağılmışlardır. Hem oymak beyi hem de Barak şairi olan Hüseyin Çelebi aşağıdaki türküyü söylemiştir.

1Elím ilen ben evímí göçürdím,
 Sacır Irmağı'ndan sular içirdím,
 Ahınan, ofunán güním geçirdím,
 Çıhamadım kır atınan dağlara.

5Bële bılsem bu hállara gelmezdim,
 Haleb'in Tat'ına zebun olmazdım,
 Bír başım olsa hêç kayırmazdım,
 Háyf oldı yanımdağı beğlere.

Yanımdağı beğleriñ çoğ günín gördím,
 10'Arāb ata bindím, demír don gèydím,
 Bením arzumānım bír şeyde kaldı,
 İnemedím kır atınán çöllere.

Höseyín'im yanamadım derdime,
 Zırğ gèydirdím aslanıma, kırduma,
 15Bír oğlım yoğtır kona yurduma,
 Ah nèyleyim, dilim yoğtır èllere.

13. Şave Garibi

Garip, Tebriz'de yaşayan bir şairdir. Senem adında sevdiği bir kız vardır. Senem'in babası, kızını Garip'e vermeyi kabul eder ancak maddi olarak birçok koşul

öne sürer. Garip, bunun üzerine Halep'e gitmeye karar verir. Her ne kadar Senem gitme dese de Garip başka çıkar yol bulamadığından Halep'e giderek sabahlara kadar açık olan kervancıların uğrak yeri olan bir kahvede saz çalıp türkü söylemeye başlar. Bu arada sesinin güzelliği Halep'in sınırlarını aşar.

Halep valisinin kızı da sık sık Garip'i çağırarak ondan türküler dinler. Yedi yıl gibi bir sürede Garip istediği parayı biriktirebilir. Gelen kervanlardan Senem'in hâlâ evlenmediğini, kendisini beklediğini öğrenir. Tebriz'e dönmeden son kez Halep valisinin kızı Şave kendisini çağırır. Şave ve Garip karşılıklı olarak atışma yaparlar. Bu türküde Şave, Garip'e olan aşkını anlatır. Garip ise türküde hâlâ Senem'i sevdiğini açıklar.

1Uyudum uyandım yâr sení gördím,
Dağılmış ahlımı da yâr yâr başıma dërdím,
Gül yüzlü Senem'í Tebriz'de koydım,
Yol ver Şävëý, yol ver amán ben gíder oldum.

5 Garip ben yılan deyíl, Şahmaran'ın kızımı,
Anamın, babamın ikí göziým,
Kölgede beslenmiş emlig kuzuyum,
Kadañ alam Garip aman, qal bízím êlde.

Olmaz Şävëý olmaz bu bëýlen olmáz,
10Bílbíl gülí koyupta tíkene konmáz,
Seníñ baban Qurt Beg'dír karşı durulmáz,
Yol ver Şävëý yol ver aman, ben gíder oldum.

Garip, ben de hem oğurum hem de yazarım,
Qollarıma da inci mercan dízerím,
15Taman ben de Şahsénem'den daha gözelím,
Kadañ alam Garip aman, qal bízím êlde.

14. İspir

Karacaoğlan'ın aşk şiirlerinden biridir. Barak odalarında söylene söylene günümüze ulaşmıştır.

1Ağ ellerinde salla salla yëriyen,
Nasıl getíreyím sení ele ben,

Ben bîr şahin olsam sen bîr balabân,
Alsam cırnağıma çıhsam yola ben.

5Hemene de dëlî göynüm hemene!
Çanlı kervan göndermişim Yèmen'e,
Sevdím ise ben yārímí kíme ney!
Ne zararım var şu muhanned kula ben.

Sízín êlde hêç yoĥ mudur kadılar,
10Ağ ellerín altın taştá yudular,
Sení baña yêşíl ördek dëdíler,
Onun uçun pusu kırdum göle ben.

Bîr giderím, bîr baĥarım izíme,
Gözel sevdím uyĥu gırmez gözíme,
15İspirímí alayım da bazıma,
Kuĥum geldí çırpınırım çöle ben. (Yıldırım, 2008:81).

15. Nazlı Yâri Gördün mü?

Karacaoĥlan'ın Barak köylerini anlatan türkülerinden biridir. Barak odalarında Karacaoĥlan makamıyla söylenmektedir.

1Zaĥa'dan çıĥdı da çekdí göçíní,
Çífte bëlík örmíš sarı saçını,
Gezemedím de şu Arĥıĥ'ın içíní,
Bêşdëlí'den nazlı yārí gördíñ mí?

5Bêşdëlí derler de şol Ekízķuyu,
Arzumānım kıaldı da Tílbaşar Daĥı,
Aĥcaĥüyük'te aĥar Sacur'un suyu,
Sêlvín ağacı da nazlı yārí gördíñ mí?

Sêlvín ağacı derler de yolın saĥında,
10Gözellík defteríní de almíš oĥır elinde,
Uruş, Urumevlek, Bêledín'ín uğrunda,
Kürep Daĥı nazlı yārí gördíñ mí?

Ķarardı kalĥtı Kürep daĥları,

Kâzel olmuş Ekízce'nín bağıları,
 15Ava çıñmıř Yalavaç'ın beğleri,
 Seyiř 'Ahmet nazlı yâri gördiñ mí?

Nízib'e gêtsem kalmam orada,
 Bír gümenim kaldı kanlı Mırat'da,
 Berecik derler de Ağcadere'de,
 20Arat Dağı nazlı yâri gördiñ mí?

16. Boynu Uzun Yeşil Ördek

Rivayete göre Ali Paşa, Barakların Ceceli oymağındandır. Güngörmüş şair, sevilen bir kişidir. Ali Paşa'nın Ayşe, Gülistan ve Hatice adında üç hanımı vardır. Genç ve güzel olan Gülistan'ı o bölgede bulunan Arap kökenli Hüdayi aşiretinden Ubeyd adlı bir köle kaçıırır. Ubeyd, arkadaşlarıyla bir gece Ali Paşa'nın çadırını basıp Gülistan'ı zorla kaçıınca ertesi gün Türkmen oymak reisleri toplanıp bu olayın intikamını almaya karar verirler. Tiryakioğlu Murtaza Bey'in başkanlığında beşyüz atlı ile Hüdayi aşiretinin üstüne yürürler. Bu savaşın sonunda çok insan ölür, Gülistan'ı kaçıran Ubeyd yakalanarak başı kesilir, atlılar kesilen başı getirirler. Bunun üzerine Hüdayi aşiretinin reisi Ladif Bey'i bağışlarlar. Ali Paşa, bu olaydan sonra bütün dertlerini türkülere döker.

1Boynuñ uzun yeşil ördek,
 Dal boynunu sundur gene.
 Bír bağışın bin can eder,
 Datlı cana kıydın gene.

5Al hakık, kırmızı hakık,
 Zülfî gerdana dañık,
 Başıñ ergi, yüzin ylık,
 Benden neler duydun gene.

Hilâl kaşlar bedir bedir,
 10Kırpıkların mesgen eder,
 Benî görmiş neler eder,
 El sözine uyduñ gene.

Hanı! 'Alı Paşam hanı,
 Mevlâ'm verir alır canı,
 15Sarılamadım gëydin gene,

Al üstüne yeşil donu. (Korkmaz, 2008:120).

17. Den Varın

Gündeşlioğlu'nun bildiğimiz türküsü:

“Bayındırlı Kör Hasan’ın söylediğine göre, Gündeşlioğlu’nu yalnız bir türküsüyle tanıyabiliyoruz. Gündeş, Munbuç yakınlarında bir köydür. Türkmen oymakları içinde de Gündeşli adında bir de aşiret vardır.” (Özbaş, 1958:82).

1Téllí durnam bízím éle varırsa,
Gündeşlioğlu yaman halda dên varın.
Kâvımdan, kardaşdan soran olursa,
Başı yastılda, gözí yolda dên varın.

5Asbabımı verín bení yuyana,
Kılıcımı verín suyum koyana,
Şorda bîr garıb ölmîş díyene,
Aslı ‘Arabistan élinden dên varın.

Anama söyleyín yolımı önsün,
10Alsın kara taşî bargını döğsün,
Oğlım gelír deyi umut ummasın,
Önmesín yolımı öldí dên varın.

Gündeşlioğlu der kí, mertler mertlerí,
Bellí durur қоç yígídín yurtları,
15 Üstü kaplan postlu ‘Arāb atları,
Şo garıb èllerde kaldı dên varın.

18. Ala Gözlüm

Miskin Ali’nin karşılıksız aşkını anlatan bir türküdür.

1Alá gözlím eğer sen benim olsan,
Kоhulardım sení çiçeklerínen.
Yāráním, yoldaşım, sevdígím olsan,
Hèç konuşmaz idím alçağlarıнан.

5Yeke yek, yek mızrağ sahraya çıhsam,
Kulağıña elmas küpeler dahsan,

Gèydîrsem, kuşatsam boyuña baḥsam,
Yanı altın saplı pıçaḥlarınan.

Yeke yek, yek mızraḥ saḥraya varsam,
10El sunup gonca güllerin dersem,
Gèydîrsem, kuşatsam boyuñu görsem,
Erzurum saracı saçaḥlarınan.

Miskin ‘Alî’ m der kí nem ḵaldı daha,
Ölümden öte ne gıder daha,
15Gèydîrsem, kuşatsam bindîrsem ata,
Yanı çatal çöter köçeklerinin.

19. Yâr Getti

“İdris İnal’dan dinlediğime göre Öksüzdoğan’ın Çiğdemoğlu adında bir amcası varmış ve onun da güzel bir kızı varmış. Öksüzdoğan ile amcasının kızı küçüklükten beri birbirlerini severlermiş. Göçebe olan amcası, Adana’ya giderken zenginlerden birisi kızını çok beğenmiş, babası da kızını vermiş. Bu olayın üzerine Öksüzdoğan aşağıdaki türküyü söylemiş.” (Özbaş, 1958:84).

1Ḵaracadağ’dan sökün èyledí,
Arayata, Çifteḥanı boyladı,
Gör zalım felek de nètdí, nèyledí,
Mihnet ilen yetirdiğim yâr getdî.

5Evlerí de Dağsalı’na çèzıldí,
Meşṭān oldı élá gözler süzüldí,
Bízím bağdan böğün bír gül üzüldí,
Gül, reyḥān, mor menevşe, tel gètdí.

Sürmelemiş ḵaşın ilen gözüní,
10Binde bír yığıt çekmez, cilve ilen nazını,
Hey ağalár! Çiğdemoğlı kızını,
Müjde olsun Adana’ya dün gètdí.

Aḥsaray’a sayvanını ḵurdu mu?

Adanalı sêlâmına durdu mu?

15Beyoğlu da mıradına erdí mı?

Ben Öksíz'in elindeki yâr gëtdí.

20. Bilâl Bey

1920 yılında Fransızların Gaziantep'i işgali üzerine halk çeteler kurarak Fransızlara karşı durmuştur. Bilâl Bey'in köyü Ispaha, Fransızların karargâhı olan Akçakoyun'a çok yakındır. Bilâl Bey, Fransızlara karşı çete savaşlarında bulunmayınca bu durum Bilâl Bey'i sevmeyenlerin eline koz vermiştir. Bilâl Bey, Fransızlara katıldı dedikodusu çıkarılarak bir gece baskınıyla Bilâl Bey, kardeşi Kasım Bey ve çevresindeki birçok kişi öldürülür. O zamanın şartlarında sevilen insanların ölümüne ağıt yakma geleneğinden dolayı kim tarafından söylendiği belli olmayan bu ağıt yakılmış ve bu ağıt o günden bu güne sözlü gelenek sayesinde günümüze ulaşmıştır.

Bu ağıdı ilk defa 1940'lı yıllarda Nizipli Deli Mehmet taş plağa okumuştur. 1965'li yıllarda Nuri Sesigüzel plağa okumuştur. Son olarakta 1994'te Barak ozanlarından Ümit Canilhan, Bilâl Bey türküsünü yerel radyolarda ve ulusal televizyon kanallarında seslendirmiştir. Halkın talebi üzerine Ümit Canilhan, Bilâl Bey adlı kasetini çıkarınca, türkü geniş kitleler tarafından dinlenmeye ve yayılmaya başlamıştır.

1Sábeḫ êrkenden de Ispáha'yı baştılar,

İkí kardaşı da bîr arada keştîler,

Ḳanlı köyneglerí de buḫçalara baştılar,

Ḳardaş yanárim, begler aḡlárım,

5Áwınan áwladılar ikímizí,

Söndírdíler çıramızı boş kıydular odamızın oy oy,

Aman dí nenní dí nenní dí nenní sebeb anam garíb anam oy oy!

Bilâl Beg'í derísen Elbeglílerin ulusu,

Aḡını çekerdí Haleb valisi,

10Anaları Güssüm Ḥatın olmış da çifté yavrı delísí,

Ḳardaş yanárim begler aḡlárım,

Áwınan áwladılar ikímizí,

Söndírdíler çıramızı boş kıydular odamızın oy oy,

Aman dí nenní dí nenní dí nenní sebeb anam garíb anam oy oy.

15Bilâl Beg'î derîsen beg oğlı begdîr,
 Elbeğlîlerin üstüne bîr kara dağdır,
 Bilâl Beg ölirse Kâsım Beg sağdır,
 Kardaş yanarım begler ağılarım,
 Âwınan âwladılar ikimizî,
 20Söndirdiler çiramızı boş koydular odamızın oy oy,
 Aman dî nennî dî nennî dî nennî sebeb anam garîb anam oy oy.

Bêle biledim de bî Haleb'den gelmezdim,
 Bu datlı canımı da bîr kuruşuna vermezdim,
 Tek oladın da Lîveren kivre saña yenmezdim,
 25Kardaş yanarım begler ağılarım,
 Âwınan âwladılar ikimizî,
 Söndirdiler çiramızı boş koydular odamızın oy oy,
 Aman dî nennî dî nennî dî nennî sebeb anam garîb anam oy oy.

21. Hüsün Ağam

Hüsün Ağa, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Kilis yöresinde çok sevilen ve sayılan, odası olan varlıklı bir kişidir. Bu türkü, Hüsün Ağa'nın ölümünden sonra söylenen anonim bir ağıttır. Bugün Barak ağıtlarının içinde en çok söylenen türkülerden biridir.

1 Amanın kar yağıyır da Hüsün Ağam tozá tozá,
 Aman benim ağam gelir de geze geze,
 Aman benim ağam da can veriyir,
 Kaşñ, gözün süze süze,
 5Hüsün atlım, dilî datlım, çoğ kıymatlım benim ağam.
 Uyan saña neler oldu, üzeriñe günler doğdu, odaların ıssız kaldı,
 Benim ağam Hüsün Ağam nenèyle!

Amanın kalhar kalhar da Kílís yollarına baharım,
 Amanın Hüsün Ağam gelmezse de Kílís bende senî yıharım,
 10Direğiñi çekerim yerîñe de ekîn ekerim,
 Amanın amanın amanın aman, nenèyle!
 Hüsün atlım, dilî datlım, çoğ kıymatlım benim ağam,

Uyan saña neler oldu, üzeriñe günler doğdu, odaların ıssız kaldı,
Benim ağam Hüsün Ağam nenèyle!

15Amanın Hüsün Ağamın evleri vardır da dağın başında,
Amanın tufengi vardır da atın döşinde,
Amanın Hüsün Ağam can veriyor 'Azrayıllar iş başında,
Hüsün atlım, dilí datlım, çoğ kıymatlım benim ağam,
Uyan saña neler oldu, üzeriñe günler doğdu odaların ıssız kaldı,
20Benim ağam Hüsün Ağam nenèyle!

22. Eli Develi

Anonim bir Barak eseri olan bu türküyü Nuri Sesigüzel plağa okumuştur.
İbrahim Tatlıses'in yorumuyla da daha geniş bir halk kitlesine ulaşmıştır.

1 Amanın karşıdan gelir de elí develí,
Sevdığım poşı bağlamış da gene gözi sürmelí,
Taman sen gelin oldın olalı da zalımın kızı burnun havalı,
Taman sen kız idin de gene sení seven ben oldım ben oldım,
5Ben oldım, zalımın kızı, ben oldım ben oldım ben oldım.

Amanın yağmır yağar da yükseklerden engine,
Taman her güzel düşmez imiş de gene menendine, dengine,
Aman anam dengine,
Aman şindiki rağbet de gene güzel ilen zengine,
10Taman sen kız idin de gene sení seven ben oldım ben oldım,
Ben oldım, zalımın kızı, ben oldım ben oldım ben oldım.

23. Barak Kızı

Barak odalarında söylenen anonim türkülerdendir. Dertli makamında söylenen bir türküdür.

1 Amanın yüce dağ başına yağmaz mı tolı,
Amanın yârından ayrılan olmaz mı delí aman aman!
Yârdan ayrılalı bende yitirdim yolu,
Söle Barah kızı söle, yol nerden gider.

5Amanın ırmağ kenarında da yayılan kazlar,
Boynını uzatmış eşini gözler,

Yolmıya gıdıyır gelınler kızlar,
Söle Baraḥ kızı söle, yol nerden gıder.

Amanın salınmaz ataşları da saldın özíme,
10Amanın gecelerı de uyḥu gırmez gözıme,
Uyma dedım uyma elın sözıne,
Söle Baraḥ kızı söle, yol nerden gıder.

24. Şeftaliyi Şetil Ettim

Bu türkü, yaklaşık olarak yüz yıldır Barak odalarında dile getirilen bir türküdür. Türkünün sahibi bilinmediği için anonimdir. Bir aşk hikâyesini anlatan bu türkü, Baraklılar tarafından oldukça sevilmiştir. Günümüzde yetişmiş ozanlar tarafından da sıkça söylenir.

1Amanın kırmızı gül çiğeg açmış boranda,
Her aḥ çektiğce de fêtıl işler benim yaramda,
Ben senın aşḥın ile de feryât fîğân ederken,
Sende düğün bayram etdın orada zalım orada.
5Aman küskün müydün, aman dargın mıydın?
Kıme kên êtdın de zalımın kızı gèydın alların aman.

Amanın bitmez, bitmez oldu da,
Gene şu dağların çayır çimenı,
Aman yohmuş şındıkı gözellerın de dinın imanı,
10Aman elımden aldırdım da kaşın, gözün kemanı,
Aman küskün müydün, aman dargın mıydın?
Kıme kên êtdın de zalımın kızı, gèydın alların aman.

Şefteliyi şetil êtdım,
Oy ben yarama fêtıl êtdım,
15Aldılar nazlı yârimı elımden,
Amanın ben de Yaradan'a şükür êtdım,
Aman küskün müydün, aman dargın mıydın?
Kıme kên êtdın de zalımın kızı, gèydın alların aman.

25. Ezo Gelin

Ezo Gelin, Barak'ın Uruş köyünden Bozgeyik ailesine mensup Zöhre Bozgeyik'tir. Farklı bir berdel usulüyle Şido Hanifi ile evlendirilmiştir. Bir müddet sonra küsüp baba evine gelmiş, altı yıl baba evinde kaldıktan sonra Suriye'de bir akrabasıyla evlendirilmiştir. Hasretliğe yoksullukta karışınca veremden ölmüştür. Ölmeden önce beni Türkiye'ye gömün yoksa Bozhöyük'ün tepesine gömün, orada vatanımın kokusunu hissedeyim demiştir. Ezo'nun ilk kocası Şido Hanifi, saz çalıp türküler söyleyen bir ozan olduğu için Ezo'nun ardı sıra Ezo'ya hitaben sayısız türküler söylemiştir. Barak'ın diğer ozanlarının da Ezo için söyledikleri Ezo Gelin'i meşhur etmiştir. Ezo Gelin'in ismi tüm ülkede duyulmuş, adı çorbalara verilmiş ve filmlere konu olmuştur. Barakın yetiştirdiği ünlü ozanlardan İzanlı Bekir Karaduman, Ezo'nun ardından şu dört mısralık türküyü yazmıştır. Bu türkü yıllardır Barak odalarında ozanlarca söylenmektedir.

1 Turnayı uçurdım da Uruş Gölü'nden,
Tisévet Gölü'nde de batdı mı dersín, nenní nenníñ of!
Bír gümením kıaldı da yıhılası Zambır köyünden,
Şibíb'de telínden atdı mı dersín.

5 Uğrunda sacır var geçme orıyı,
Áwcılar arıyır bağıdı kıarayı,
Şa'éyne, Küllü hem Zuğara'yı,
Bu üç köyí şavhın tutdu mu dersíñ, nenní nenníñ of!

Devehüyük derler geçit yerídír,
10 Bozüyük de gümenímín bírídír,
Sení alan da Süriye'nin erídír,
Bír gece Kıozbaş'da yattı mı dersín.

Yükümíz kaçahtır varma gümrüğe,
Geç Kıarakuyu'dan otur Düğünüg'e,
15 Dön ha Ezo, dön ha, esgi yurdıña,
Sá'eblerin sení satdı mı dersín.

26. Döne Gelin

Döne Gelin, Barak'ın Elifoğlu köyünden Yağmurluların saygın bir ailesinin kızıdır. O yörede Barak Türkmenlerinden çok isteyen olmasına rağmen Karkamış'tan Arap kökenli Şoför Şiho ile evlendirilmiştir. Ardından Barak Türkmen ozanlarınca türküler yakılmıştır.

1 Karşıdan gelíyır naylon 'araba,
Döne sení vermişler bíf dıl bılmez 'Arāb'a,
Yıhıldı hanamız da ıaldı haraba,
Döne'nín hele gidín sorun halı nedir Döne'nín.

5 Döne'nín odası Barağa bahár,
Dişciler gelmiş Döne'ye altın diş taħár,
Döne'niñ ataşı da Barağı yaħár,
Döne'nín hele gidín sorun halı nedir Döne'nín.

Elifoğlu'ndan bindírdíler gelíní,
10 Şahra Şemík'den de aşírdılar yolını,
Bíf dıl bılmeze verdíler Döne Gelín'í,
Çirkínler de dengi mídír Döne'nín,
Döne'nín hele gidín sorun halı nedir Döne'nín.

27. Kına Türküsü

Barakta düğünden bir önceki gece geline ve güveğiye kına yakılır. Gelinin kınasını en yakın kız arkadaşı, güveğinin kınasını ise en yakın erkek arkadaşı yakar. Kına erkeğin yalnızca kuş parmağına yakılırken, gelinin eline ve ayağına yakılır. Güveğinin kınası yakılırken gülüşmeler, eğlenceler ve bin türlü komiklikler yapılırken, gelin evinde biraz oynandıktan sonra ağıt ve hüznün başlar. Aşağıdaki türkü de bu olayın ifadesidir.

1 Altına atdılar ağır cécímí,
Boynuna taħdılar yağlı sicímí,
Tézíñ ağlatmayın gelín bacımı,
Ağlama kız gelín yazıñ buyımış.

5 Şu dağın ardına duman mı durdı,
Pabucuñun içine yılan mı gírdí,

‘Emmíñ uşağına kıran mı gírdí,
Ağlama kız gelín yazıñ buyımış.

Elíñín kınası çamurdañ m’ola,
10Göziñín sürmesi kömürdeñ m’ola,
Anayın yüreği demírdeñ m’ola,
Ağlama kız gelín yazıñ buyımış.

Anañ sení has dağında haslamış,
Zülfíñí gül dalında ıslamış,
15Anañ sení eller için beslemiş,
Ağlama kız gelín yazıñ buyımış.

28. Yâra Ben

Kul Mustafa, Barak yöresinin önemli şair ve ozanlarındandır. Amcası kızına âşık olan Kul Mustafa bu türküsünde dermansız aşkını dile getirmiştir.

1Kavum, ‘aşîret bir su‘alım var sîze,
Çıhmışım Mansur kimín dara ben,
Korharım yārimí yād eller alır,
Boğulurum namus ilen‘ara ben.

5Bením göynüm seyír ilen seyrānda,
O kız gezer düğünlerde, bayramda,
Bením göynüm ‘emmím kızı Meyrem’de,
Korharım kí hasret gídem yāra ben.

Türlü líbas gèymiş boylı boyınca,
10Yār yüzüñe baħamadım doynca,
O yār gelíp ħalallaşáh deyince,
Řan ağladım gözlerímden yaş geldí.

Seyrān edíp seyrangāhdan gelírken,
Gene yolum dost köyíne düş geldí,
15 Ben gendí derdíme dermán ararken,
Boyunuma b́línmedík iş geldí.

29. Viran Kalan Karkamış

Ahmet Bozkurt, Barakta bilinen adıyla Alaman Ahmet, Barak toplumunda şair ve besteci kimliğiyle müstesna bir yer edinmiştir. Yakın dönem Barak ozanlarından Mahkûl (Mehmet Kılıçoğlu), Abdil mahlaslı (Abdülkadir Alkurt), Bayındırlı Gazi ve Battal Cemal, Alaman Ahmet'in çevresinde ve cemaatinde bulunmuşlardır. Onun Barak türkülerine kattığı yorumları, sözlü edebiyat sayesinde günümüze kadar otantik tarzda yorumlayarak, gelecek nesillere köprü görevini yerine getirmişlerdir. Alaman Ahmet, Barakların Bayındır boyundan Kürdülü aşiretinin kendi dönemindeki en önemli şahsiyetlerindendir. Bu türkü kaynak kişi Ümit Canilhan'dan alınmıştır.

1Çoḡ zamandan vîrân kalan Kargamış,
Dünye benim deyrân nic' oldı.
Kalışan, oḡ elinde daḡ kılıc ilen,
'Arabaylan ḡarbe giden nic' oldı.

5Çoḡ zenâ'atlı elvan taşlar yonañlar,
Amutlar kaldırıp bina kuranlar,
Toḡulḡa başında ḡarbe girenler,
Dört tarafâ karşı duran nic' oldı.

Felek vurmuş aḡulamış aşını,
10Yıḡmış, ḡarab etmiş saray taşını,
Bîr asırda göremedim eşiñi,
Daşlarına naḡış vuran nic' oldı.

Resím, daşla düzülmüşdür sarayı,
Paytaḡlıḡa layıḡ bulmuş bırayı,
15Şarḡ burnında ḡökümdarın sarayı,
Karşısında dıvan duran nic' oldı.

'Ahmet çıḡdı, ücesinde söledí,
Fırḡatla Kargamış'ın medḡın èyledí,
Kahramanlarını dünya nèyledí,
20Atla orduları yaran nic' oldı.

30. Karkamış

Karkamış türküsü, kaynak kişi Ümit Canilhan'dan alınmıştır.

1 Etîler gününden bėllî durırsın,
Mırat bėle ahar mıdı Kargamış.
Koç yigídín toğulgāsı başında,
Çıharıban daħar mıdı Kargamış.

5Etrafında sedde benzer surun var,
Resím, daşda ne qahraman erín var,
Düz ovada manzaralı yerín var,
Yād bílbíller şaħar mıdı Kargamış.

Göllerinde ördeklerin yüzer mı?
10Koç yigídler badaların dizer mı?
Gözellerín çarşılarda gezer mı?
İnci mercan daħar mıdı Kargamış.

Atlıların kol kol olup gezerken,
Ağaç, kuş resmından yazı yazarħan,
15Mısırlılar gelib sení bozarħan,
Fígânın 'arşa çıhar mıdı Kargamış.

Bozkurd 'Ahmet bını bėle söledí,
Zalım felek aħır sení nėyledí,
Mısır gelip sení heder ẹyledí,
20 Kanlı yaşlar ahar mıdı Kargamış.

31. Geleceksen Gel

Abdülkadir Alkurt, Barak odalarında yetişmiş, gençliğinde Sivas'a giderek Âşık Veysel ile tanışmış, Barak'ı köy köy dolaşmış, birçok şiiri ve besteleri olan ozanlarımızdandır. Aşağıdaki türküsü Barak odalarında her daim dile getirilen bir türküdür.

1Kırpıklarım ıslaħ, gözlerim nemlí,
İçim keder dolu, göynüm elemлі,
Gözlerim yollarda, kalbím gümenlí,

Beklerím yollarını geleceksen gel.

5Sabrım, taħammülüm qalmadı daşdı,
Çektiğim acılar boyumdan aşdı,
Derdım bır beş değıl yüze ulaşdı,
Derdıme bır çare bulacaħsan gel.

Felek baňa nêtdi daha nedecek,
10Duydum az èylemiş daha edecek,
Ölürsem gözlerim açıħ gidecek,
Ölmeden yanıma geleceksen gel.

Alıcı kuş kimin bekler başımı,
Gözü kesdi biraħmıyır peşimi,
15Gözümnden dökülen kanlı yaşıımı,
Mendilin elinde síleceksen gel.

32. Barağın

1Bahar gelır koyun, kuzu meleşır,
Açılır baharda gülí Barağın.
Gözel kızlar abisine edem der,
Her yöreye uygun dilí Barağın.

5Gölde yüzer ördekleri, qazları,
Odalarda çalınırdı sazları,
Düğünlerde leylım seker kızları,
Bozulmaz yeşili, alı Barağın.

Sünbüller açılıp boynun eğince,
10Odalarda kahve dibek döğünce,
Püskilli sofralar yere değince,
Her yöreye uygun dilí Barağın.

Barağın merkezı Aħçaköy, Germiş,
Allah gözelleri Barağa vermiş,

15Çiğdem çiğeg açmış, güller güvermiş,
Yèşile karışmış alı Barağın.

33. Yürekten Sevdığım

Ümit Kurt (Canilhan), çocuk yaşlardan itibaren Barak türkülerine meyil veren, genç yaşından itibaren saz çalıp türküler söyleyen önemli ozanlarımızdandır. Bu türküyü kaynaklık eden ozanın, Barak dertlisi makamında yazıp söylediği türkülerden bir örnek:

1 Yürekden sevdığım, yeşil gözlü yâr,
Sení hep yanımda göresím gelír.
O sêlví boyuñu, ince belíñí,
Neçe sevdalara sarasım gelír.

5 Çoğ gözelsín deyí etme baña naz,
Göynüme düşürdín ataştan bîr köz,
Alırsam elíme çoğ dertlí bîr saz,
Çalarhan aşımı yanasım gelír.

O güzel gözleriñle bîr bağışñá,
10Heçbîr yerde raslamadım senín eşiñe,
Senín kadar güzel can yoldaşñá,
Uğruna can veríp ölesím gelír,
Canilhan uğruna ölesím gelír.

34. Sızılar Yüreğim

Sızılar yüreğim türküsü, kaynak kişi Ümit Canilhan'a aittir.

1Sızılar yüreğim sení görince,
Dêlí sevdalarım içimde büyír,
Kurtulmağ íşerken ben bu sevdadan,
Dalga dalgá gelír içimde büyír.

5Nasıl geçireyím ele ben sení,
Nasıl getireyím yola ben sení,
İflah etmez bu aşk öldürír bení,
Yâr senín hasretíñ içimde büyír.

N'olur Canilhan'a bîşşeler söyle,
 10Bu sevda bu canda durır mı beşe,
 Geçiyir ümrümüz, şeşe ya beşe,
 Hasretin geçmiyir içimde büyir.

35. Gücüm Yetmiyor

Bu türkü, kaynak kişi Ümit Canilhan'dan alınmıştır.

1Gücüm yetmiyir bu deli göynime,
 Kara sevdalara atıyir bení,
 Senden gayrı derman yohdır derdime,
 Sen de neden anlamassın yâr bení.
 5Can evimden vurdun, yıhtın sen bení,
 Zalım sen bení, güzel sen bení, yahtın sen bení.

Sev sení sevení yalan dünyede,
 Aşh elinden ne haldayım, gör bení,
 Gündüz hayalimde, gece rüyamda,
 10Dalga dalgá kıyılara vur bení.
 Can evimden vurdun, yıhtın sen bení,
 Zalım sen bení, güzel sen bení, yahtın sen bení.

Hâyren oldım bahışına, göziñe,
 Aşh ataşın geldí düşdí özime,
 15İzin ver de başım koyam dizíñe,
 Canilhan'ım 'Azrayıl'e ver bení.
 Can evimden vurdun, yıhtın sen bení,
 Zalım sen bení, güzel sen bení, yahtın sen bení.

SÖZLÜK

ahd-ı bütün: herkesin kararı (6.8)

ahd-i yed: güç (4.11)

ahır: son (9.9, 30.18)

alay: savaş (10.20)

alıcı: yırtıcı bir kuş (31.13)

angut: bir kuş türü

arzuman: şiddetli arzu, istek (12.11)

asbab: kadın giysisi, elbise (17.5)

‘alem: yeryüzü, hep, bütün (8.4, 9.17)

‘arus: gelin (4.8)

‘Ayn-aruz: Ayn-aruz Gölü (3.9)

barğını döğmek: göğsüne vurmak (17.10)

balaban: bir kuş türü (14.3)

Barak: Gaziantep’in 30-40 kilometre uzağındaki güneydoğu tarafında Barakların yaşadığı yerin adı (23)

baz: doğan kuşu (8.5)

bedir: ay (16.9)

bele: böyle (4.2, 20.22, 30.17)

belik: saç örgüsü (15.2)

Berecik: Birecik (5.11, 15.19)

bezirgân: tüccar (7.1)

bön:durgun(7.5)

- bürümek: kaplamak (9.12)
- caht: ceht, çaba, çabalama (1.23)
- carva: çöl (5.3)
- cecim: tahılla karışık iri saman (27.1)
- ceset: vücut (7.4)
- çıra: ışık, lamba (20.6)
- cırnak: pençe (14.4)
- cünun: cinnet, deli olma, çıldırma (9.4)
- devir: zaman (9.9)
- dibek: kahve dövülen alet (32.10)
- di nenni: Barak türkülerinde geçen acımağlı bir sözcük (20.7)
- ede: abi (32.3)
- elvan: türlü (29.5)
- emlik: süt emen (13.7)
- Feriz Bey (halk dilinde): Firuz Bey
- fırgat: ilham (8.3)
- güvermek: yeşermek (32.15)
- gütmek: söylemek (6.7)
- gümen: vesvese (15.18, 25.3)
- hana: ev (26.3)
- hayf almak: öc almak (5)
- ılgıt ılgıt: yavaş yavaş (9.1)
- ırak: uzak (11.18)
- iskân: yerleşme, zorla yerleştirme (5.6)
- ispir: bir çeşit kuş (14.15)
- kadasını almak: bir sevgi sözcüğü, boyuna posuna kurban olmak manasında (13.8)
- kavil etmek: fikir alışverişinde bulunmak (1.7)
- kemlik: kötülük (7.9)
- köme: hepsi (1.23)
- köynek: elbise (20.3)
- libas: elbise (28.9)
- Liveren: Nüveren, bir erkek ismi (20.24)
- mestan: kendinden geçmek (19.6)
- mihnet: zahmet (19.4)

Müsellim: Kaymakam (5.11)

od: ateş (9.6)

önmek: gözlemek (17.12)

sacır: Barak'ta bir akarsu adı (12.2)

sa'eb: birinci derece akraba (25.16)

sayvan: çadır kurmak (19.13)

seyrangâh: seyir yeri (28.13)

sicim: ip (27.2)

sini: pilav konulan büyük tabak

siyeç: ağaç gövdelerinden ve kazıklarla yapılmış, setlerden kurulan tahkimat (8.15)

sunmak: uzatmak (16.2)

şarkıyan: oymak adı, doğu (4.11)

şilfe: mızrak (2.3)

şol: şu (6.9)

telli: nazlı (5.9, 11.3)

toğulğa: savaş başlığı (29.7)

üce: yüce, yüksek (29.17)

viran: yıkık, harap (29.1)

yahşı: iyi, güzel (1.9)

yaman: kötü, suçlu (1.10)

yeke yek: bire bir (18.5)

yumak: yıkamak (17.5)

zebun: argın, düşkün, zayıf (12.6)

zülûf: yüzün iki yanından sarkan saç (16.6, 27.1).

